

Afaq Məsud: 12-13
“Hal-hazırda üzərimdə
işlədiyim əsər
Tərcümə Mərkəzidir”

31 oktyabr 2014-cü il № 02 (02) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 50 qəpik

Qüsurlumuzu
bizə iftira
kimi
deməyin

İsmail
İsmayılov

»»» səhifə 8

Topçubaşov
niyə
Nobel
ala bilmədi?

»»» səhifə 15

Məkkədə
ölənin
Bakıdakı
qəbrini
görəndə...

Orxan
Fikrətoğlu

»»» səhifə 17

Dövlətin “xüsusi xidmət bankı”

9

ANONS

Ərəb dilinə
uduzuruq...

»»» səhifə 3

Qorki bugünkü
kitabları oxusaydı...

»»» səhifə 4

Məşhur aktyorun
çəkdiyi şarjlar

»»» səhifə 5

Dərsliklərin
verdiyi dərs

»»» səhifə 7

Onlar dil yox,
tərcümə öyrədirlər

»»» səhifə 10

Mövlud Süleymanlı
“Yazıçının etiqadı”
layihəsində

»»» səhifə 17

Qoderzi Çoxelinin
üç hekayəsi

»»» səhifə 18

Bella Axmadulina
tərcümə haqqında

»»» səhifə 19

Tənqidçi Nərgiz
Cabbarlı uşaq
şeyrlərindən yazır

»»» səhifə 22

Prezident İlham Əliyev: "Gənc nəsəl çox yaradıcıdır, dinamikdir"

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bakıda Gənclər siyasəti üzrə birinci global forumun açılış mərasimində çıxış edib. Prezident deyib: "Gənc nəsəl idman fəaliyyətinə qoşulması və həvəsləndirilməsi məqsədini daşıyan dövlət proqramları nəinki ölkənin beynəlxalq yarışlarda nüfuzu, o cümlədən gənclərə uğurlu yolun göstərilməsi baxımından vacibdir. Eyni zamanda, fiziki sağlamlıq gənclərə bütün həyatları boyu yardımçı olur. Bunun sayəsində gənclər pis vərdislərdən, alkoqoldan, siqaret çəkməkdən və narkotik maddələrdən uzaq olurlar".

Prezident bildirib ki, Azərbaycan Avropa və dünya çempionatlarını qəbul edən ölkəyə çevrilib: "Gələnlə Azərbaycanı ilk Avropa Oyunlarını keçirəcəyik. Bu, bizim üçün tarixi hadisə olacaq. Panamerika,

Asiya, Afrika Oyunlarından fərqli olaraq, Avropa Oyunları əvvəllər heç zaman keçirilməyib. Bu tədbir ilk dəfə burada keçiriləcək. Bu oyunlara 6 mindən çox atlet qatılacaq. Bu idman tədbirini Yay

Olimpiya Oyunları səviyyəsində keçirməyi planlaşdırırıq".

Dövlət başçısı 2016-cı ildə Dünya Şahmat Olimpiadasının, 2017-ci ildə isə İslam Həmrəyliyi Oyunlarının Azərbaycanda keçiriləcə-

yini qeyd edib: "Görürsünüz ki, qısa müddət ərzində Avropa və İslam Həmrəyliyi Oyunları bir-birini əvəzləyəcək. Əslində, bu, Azərbaycanın beynəlxalq məsələlərdə oynadığı rolun aydın şəkildə nümayiş etdirir".

Ölkə başçısı vurğulayıb ki, gənc nəsəl innovasiyalarla bağlı məsələlərdə fəal iştirak edir: "Gənc nəsəl çox yaradıcıdır, dinamikdir. Həmçinin, Azərbaycan informasiya-kommunikasiya texnologiyaları sahəsində də sürətlə inkişaf edir. Hazırda ilk peykimiz var. Biz kosmos sənayesinə malik olan ölkəyik. Buna görə informasiya texnologiyaları çox sürətlə inkişaf edir və burada gənc nəsəl aparıcı qüvvədir.

Biz iki ildən az müddət öncə "ASAN" adlanan yeni dövlət xidmətləri sistemini tətbiq etməyə başlamışıq. İngiliscə bu, "easy" yəni, "asan" deməkdir. Eyni yerdə "bir pəncərə" prinsipi ilə təqribən 30 növ xidmət göstərilir. "ASAN" sistemində çalışanların və könüllülərin tam əksəriyyəti gənc nəsəl nümayəndələridir".

Leyla Əliyeva: "Rasim Babayevin sənət dünyasını kəşf etməyinizi arzulayırəm"

Oktabrın 29-da Sankt-Peterburq şəhərindəki Rusiya Muzeyinin Mərmər sarayında Azərbaycanın əməkdar rəssamı Rasim Babayevin (1927-2007) sərgisi açılıb. Sərginin təşkilatçıları Heydər Əliyev Fondu, Rusiya Muzeyi və "Mərcani" Fondudur.

Açılış mərasimində çıxış edən Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva bu günün Azərbaycanın mədəniyyəti üçün önəmli bir gün olduğunu bildirdi: "Azərbaycan və Rusiyanı siyasət, mədəniyyət və iqtisadiyyat sahəsində qədim və möhkəm dostluq telləri bağlayır. Azərbaycanda rus ədəbiyyatını, teatrını, kinosunu və rəngkarlığını çox sevirlər. Sevin-diricidir ki, Azərbaycan incəsənəti və mədəniyyəti Rusiyada çox geniş və layiqincə təmsil olunur.

Rusiya Muzeyi təxminən 120 ildir ki, mövcuddur və bu muzeyin divarlarında nadir əsərlər nümayiş olunub. Bu gün biz dövrümüzün istedadlı rəssamlarından sayılan Rasim Babayevin əsərlərini sizə təqdim edirik. Onun işləri Rusiya, Fransa, ABŞ, Almaniya, Türkiyə və Finlandiyada qalereya və şəxsi kolleksiyalarda nümayiş olunub.

Rasim Babayevə sağlığında Fransada yaşamaq və işləmək təklif olunmuşdu. Lakin o, bundan imtina etmişdi. Çünki Azərbaycandan kənar yarıda bilməzdi. Rasim Babayev yaradıcılıq ilhamını xalq nağılı və əfsanələrindən alıb. Bu səbəbdən də, onun əl işləri işıqlı və rəngarəngdir".

Leyla Əliyeva sərginin təşkilatçılarına təşəkkürünü bildirib və Rus Muzeyini Bakıda sərgi keçirməyə dəvət edib. Daha sonra o deyib: "Xeyrin şər üzərində hökmən qalib gələcəyini rənglərin dili ilə bizə deyən rəssam Rasim Babayevin maraqlı sənət dünyasını özünüz üçün kəşf etməyinizi arzulayırəm".

Azərbaycanın Rusiyadakı səfiri Polad Bülbüloğlu çıxışında Azərbaycan incəsənətinin dünyada təbliğinə görə Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevaya təşəkkürünü bildirdi. Səfir Rasim Babayevi şəxsən tanıdığını, onun əsrarəngiz rəssam olduğunu və böyük yaradıcılıq irsi qoyduğunu söyləyib.

Daha sonra "Mərcani" Fondunun prezidenti Rüstəm Süleymanov, Sankt-Peterburq hökumətinin xarici əlaqələr komitəsinin sədri Yevgeni Qriqorov, millətlərarası və dinlərarası komitəsinin sədri Mixail Lebedinski çıxış ediblər.

Sərgidə Rasim Babayevin 60-a yaxın əsəri nümayiş olunub.

Sərgi noyabrın 24-dək davam edəcək.

APA

Dövlət Kino-Foto Sənədləri Arxivinə 9 video sənəd daxil olub

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mətbuat xidmətindən daimi saxlanmaq məqsədilə Dövlət Kino-Foto Sənədləri Arxivinə 9 saxlama vahidi kino (video) sənəd daxil olub.

Milli Arxiv İdarəsindən verilən məlumata görə, 2013-2014-cü illəri əhatə edən kinosenədlər dövlətin beynəlxalq əlaqələrini, regional layihələrin müzakirəsini və icrasını, enerji və humanitar təhlükəsizliyə həsr olunmuş tədbirləri, Türkiyə, Azərbaycan və Gürcüstan arasında keçirilən zirvə görüşünü, üç ölkənin birgə reallaşdırdığı layihələri, "ASAN xidmət" mərkəzlərinin açılışını, Nizami Gəncəvi adına Beynəlxalq Mərkəzin Madrid klubunun dəstəyi ilə Bakıda keçirdiyi Beynəlxalq forumu və başqa tədbirləri əks etdirir.

Hazırda kinosenədlərin Milli arxiv fonduna qəbulu rəsmiləşdirilir, hər bir kinosenədin geniş elmi-məlumat bazası hazırlanır.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Fəxrü Uğurlu

Baş redaktorun müavini: Qurban Yaquboğlu

Məsul katib: Mövlud Abdullayev

Tənqid və publisistika şöbəsi: Tahir Kazımlı (redaktor), Kənan Hacı

Tərcümə və ədəbi əlaqələr şöbəsi: Nəriman Əbdülrəhmanlı (redaktor), Nərinə Əliyeva, Leyla Əliyeva

Mədəniyyət şöbəsi: Zöhrab Əmirxanlı (redaktor), Qızılgül Abdinova, Sevinc Fəda

Dizayner: Cavid Sərxanbəyli

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250

Sifariş: 3854

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74

Telefon: 595 16 05

İtaliya səfiri Tərcümə Mərkəzində olub

○ Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin direktoru Afaq Məsud İtaliya Respublikasının Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri cənab Ciampaolo Kutillonu qəbul edib.

Görüşdə İtaliya səfirliyi ilə Tərcümə Mərkəzi arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olunub. Ədəbiyyatlararası mübadilə, tərcümə və nəşr məsələləri, həmçinin italyan dilinin ölkədə aktuallığı və tədrisi görüşün əsas müzakirə mövzusu olub.

C.Kutillo gərəklili təkliflərdən dolayı məmnunluq duyduğunu bildirib: "Səfirlik olaraq bu işlərlə məşğul olsaq da, sizin tərcümə xidmətlərinizdən istifadə bizim üçün xoş olar. Çalışacağıq bundan sonra daha sıx və geniş müstəvidə əməkdaşlıq edək".

Görüşdə həmçinin 4-7 dekabr tarixində Romada keçiriləcək Beynəlxalq Kitab Sərgisində Tərcümə Mərkəzinin iştirakı, habelə İtaliya ədəbiyyatının Azərbaycan dilinə, Azərbaycan ədəbiyyatının isə italyancaya tərcüməsi və tanıtılması istiqaməti üzrə təkliflər də diqqətə çatdırılıb.

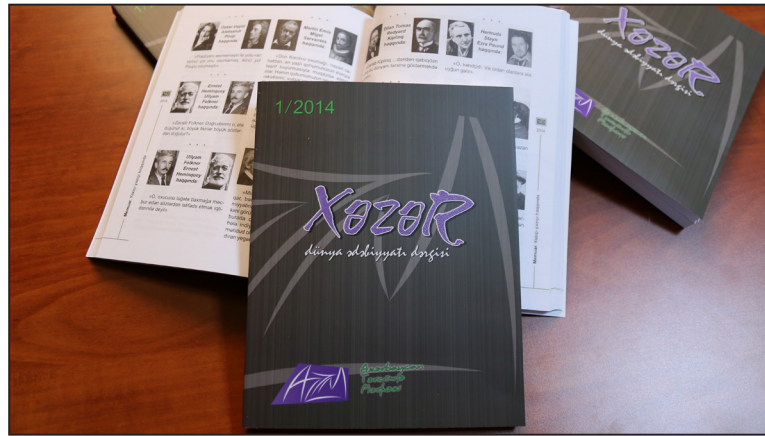
"Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalı çapdan çıxıb

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin rüblük mətbu orqanı olan "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının növbəti sayı işıq üzünə görüb.

Dərgi Nobel mükafatçısı Elis Manronun müəssisəsi (tərcüməçi Elcan Salmanqızı) və "Qismət" hekayəsi (tərcüməçi Yaşar) ilə açılır.

"Qızıl dövrün şairləri" rubrikasında Ramiz Rövşənin tərcüməsində Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin "Dərslərlərdə olmayan şeirlər"i ilə tanış ola bilərsiniz. Zakir Fəxrü Amerika şairləri Riçard Brotigan, Dayana di Prima və Robinson Cefferinin poeziyasından nümunələri təqdim edir. Afaq Məsudun tərcüməsində "Xilas yolunun yolları" və "Müqəddəslər və onların sözlərdə"ni oxuya bilərsiniz.

Nəsr bölməsində isə görkəmli Argentina yazıçısı Ernesto Sabatonun "Tunel" romanı (Saday Budaqlının tərcüməsində), fransız yazıçısı Marsel Prustun "Svana doğru" romanından parça (Zahid Santorpağın tərcüməsində), Ernest Heminqvey (Mahir Qarayevin tərcüməsində) və Ruben Baryronun (Saday Budaqlının tərcüməsində) hekayələri verilib.

Türkiyə yazıçısı Orxan Pamukun "Mənzərədən parçalar" esselər kitabından bir hissəni oxuculara Fərid Hüseyn təqdim edir.

Jurnaldə həmçinin "Aforizmlər və sitatlar", "Yazıçı yazıçı haqqında", "Duyğular, düşüncələr", "Türk qardaşlarımız", "Debüt" rubrikalarında bir sıra başqa maraqlı materiallarla tanış ola bilərsiniz.

"Xəzər" jurnalı 1989-cu ildən nəşr olunur. Hal-hazırda Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin rü-

"Elm siyasəti haqqında" qanun müzakirəyə çıxarılır

Noyabrın 5-də Milli Məclisdə "Elm siyasəti haqqında" qanun layihəsi müzakirəyə çıxarılacaq.

"Elm siyasəti haqqında" qanun layihəsi elmi fəaliyyət sahəsində dövlət siyasətinin məqsəd və prinsiplərini, elmi fəaliyyətin subyektlərini və iştirakçılarının hüquq və vəzifələrini, elmi fəaliyyətin təşkilatı, hüquqi əsaslarını müəyyənləşdirir.

Qanun layihəsində elmi işçinin hüquq və vəzifələri, elmi işçilərin sosial müdafiəsi, onların mükafatlandırılması, beynəlxalq elmi əməkdaşlıq və digər məsələlər də əksini tapıb.

Mədəniyyət şöbəsi

Dilimizdə qayda-qanunların qorunması ilə bağlı ortaya çıxan problemləri araşdırmaq üçün yolumuzu növbəti dəfə Nəsimi adına Dilçilik İnstitutundan saldıq. İnstitutun monitoring şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Şahlar Məmmədovla yad dillərin təsirindən danışdıq.

Şahlar Məmmədovun fikrincə, ərəbcədən gəlmiş sözlər dilimizin lüğət tərkibini dəyişməklə, qrammatikanı da xeyli deformasiyaya uğradıb: "XX əsrin əvvəllərində deyirdilər ki, nıcatımız türk, ərəb və fars dillərindədir, çünki dilimiz onlardan yığılıb. Əslində, dilin lüğət tərkibinə digər dillərdən sözlərin daxil olması normal, təbii bir şeydir. Həmin sözlər ehtiyac olanda işlənəcək, olmayanda sıradan çıxacaq.

Təhlükəli odur ki, yad dil bir dilin qrammatikasını zədələsin, onu dəyişsin. Məlum olduğu kimi, Azərbaycan dilində cins kateqoriyası yoxdur. Amma ərəb dilinin təsiri nəticəsində "-a", "-ə" şəkilçiləri dilimizə daxil olaraq cins kateqoriyası yaradıb.

Bu gün biz "-at", "-ət", "-iyyat", "-iyyət" şəkilçilərinin əlində qalmışdır. Axı onların üzərinə cəm şəkilçisi artırmaq olmur: "ədəbiyyatlar", "mədəniyyətlər" deyə bilmərik. Ümumiyyətlə, bu şəkilçidə "y" səsinin birinin düşməsi ilə bağlı islahat aparmaq lazımdır. Deyiləndə "y" səsinin biri tələffüz edilir. Digər "y" səsi ikinci bir mənə ifadə etmərsə, israfçılıq nəyə lazımdır?

Apostrof ərəb dilinin təsiri ilə dilimizə düşmüş artıq işarə idi. Niyə də çıxarmayırdıq? Yad elementlər dildən uzaqlaşdırılmalıdır. Dildə sadələşmə prosesi zəruridir".

Şahlar müəllim təklif edir ki, Azərbaycan dilində ərəb dilinin xüsusiyyətlərini göstərən ayrıca elektron tövsiyələr hazırlansın: "Dilimizdə ərəb sözləri çox olsa da, onların xüsusiyyətlərindən xəbərsizlik. Şagird və tələbələr bilmirlər ki, "məlumat", "təşkilat", "təfərrüat" kimi sözlər sadə, yoxsa düzəltmə sözdür. Heç bəzi dilçilər də bunu dəqiq bilmir".

Müsaibimiz Azərbaycan dilinin lüğət tərkibində 50-60 faiz ərəb sözlərindən ibarət olduğunu bildirir. Deyir ki, sonuncu dəfə tərtib edilən orfoqrafiya lüğətinə salınmış 30 minə qədər təzə sözün böyük əksəriyyəti alınmadır: "Yeni sözlərin 3-5 faizini çıxmaq şərti ilə qalanı alınmadır. Səbəb həmin sözlərin qarşılığının tapılmamasıdır".

Şahlar Məmmədovun fikrincə, islam dini Allah haqqında təsvirlərimizi formalaşdırsa da, mədəniyyətimizə bəzi ziyanlar vurdu: "Əlifbamızdan əsər-ələmət qalmadı. Qədim əlifbadan söz düşəndə Qobustanın qaya təsvirlərindən, Manna yazısından danışmağa məcbur oluruq. Ərəb dili din çətiri altında yazı dilimizə, kargüzarlıq sənədlərinə daxil oldu. Azərbaycan dilinin inkişafı dayandı".

Həmsöhbətimiz gündəlik danışqda Azərbaycan dilinin ərəb dilinə uduzduğunu deyir: "Çoxvaxt dilin inkişafını ləngidir. Məsələn, dilimizdə "eynək-gözlük-çəşmə-çəki" sözləri paralel

Ərəbcəyə uduzuruq

Şahlar Məmmədov: "Hər yazıçı dilimizə 5-6 təzə söz gətirsə, dilimiz zənginləşər"

İşlədilir. 4 söz mübarizə aparır. Məişət səviyyəsində "oçki" daha işləkdir, ədəbi dildə "eynək". Sonuncu ərəbcədən gəlmədir. Çəşmə farscadan alınmadır və yavaş-yavaş sıradan çıxır. "Gözlük" isə özümüzündür. Əsas mübarizə "eynək"lə "gözlük" arasında gedir. Hər ikisi düzəltmə söz olsa da, "gözlük" mübarizədə uduzur.

Biz alınma sözlərin tamam əleyhinə deyilik, bunu önləmək heç mümkün də deyil. Əsas odur, bu tip sözlər dilin fonetik, leksik, qrammatik, sintaktik səviyyələrinə zərər vurmaz. Bir cümlədə 14 sözün 9-u alınma sözdürsə, biz o dili necə duya bilirik? Hər gün ingilis dilində dilimizə yeni sözlər daxil olur, Azərbaycan dilinin fonoloji sistemində ciddi təsir göstərir. Söhbət təkcə bir hərfdən – w, g, c-dən getmir. İngilis dilinin sas sistemi Azərbaycan dilinin yazısında oturub. Belədirsə, bizim dil varlığımız hamı?"

Şahlar Məmmədov Azərbaycan dilinin sözyaratma imkanlarından yararlanmağı problemdən çıxış yolu hesab edir: "Dilimizdə fonetik, morfoloji, sintaktik, derivatoloji yollarla, ya da kalka yolu ilə söz yaratmaq imkanları böyükdür. Dilə yeni sözü yazıqlar, şəirlər, ziyalılar gətirirlər. Yazıçı dilin varlığına, sözyaratma imkanlarına daha yaxşı bələddir.

Yeni sözlər barədə təkliflər verilməlidir. Məsələn, "vitrin" sözü belə bir qarşılıq tapılmışdı – görük. Hər yazıçı dilimizə 5-6 belə söz gətirib əsaslandırsa, dilimiz zənginləşər.

Şahlar Məmmədov dilimizdəki alınma sözlərə qarşılıqlar təklif edir:

*istifadə etmək - qullanmaq
məlumat - bilgi
sürət - yeyinlik
həssas - duyurlu
həsrət - özləm*

*heykəl - yontu
məhbus - dustaq, qədim forması
tutsaq
hadisə - olay
həmçinin - habelə
təbiiq - uyqulama
təsir - etki
təqribən, təxminən - yaxlaşdırmaq
təqsir - suç
təməl - özü
tərəfdar, azarkeş - yandaş
tərəqqi, inkişaf - gəlişmə, qalınma, irəliləyiş
tərcüməçi - dilmanc
təkliz - yalanlama
təkamül - evrim
təbrik etmək - qutlamaq
təqdim - sunma
təşkilat, müəssisə - qurum
xoşbəxt - ağgün
şühə - quşqu
şahid - tanrı
sitayiş, ibadət - "Divani-lüğət-türk"də - tapuğ, tapınma
sübut, dəlil - qanıt
sübut etmək - doğrulamaq, qanıtlanmaq*

*sülh - barış
təbii - doğal
süni - yapay
səlahiyyətli - yetkili
ənənə - gələnk
etiqaad - inanc
istiqaat vermək - yönəltmək
intiqaad almaq - öc almaq
miras - qalıt
sərnəşin - yolçu
millət - ulus
beynəlxalq - uluslararası
məsul - sorumlu
məşhur - iñli, tanınmış
mənbə - qaynaq
məftun - vurğun
məfkurə - ölkü
müqəssir - suçlu
mühüm - önəmli
mübahisə - dartsıma
xəbər - salıq
inhisar, monopoliya - təkəl
etiket - yarlıq
mərtəbə - qat
mövzu - qonu
təyyarə - uçaq*

Sevinc FƏDAİ

Müraciət forması

Adımızın yanına hansı sözü qoşaq?

Azərbaycanda ünsiyyət zamanı hansı müraciət formalarından istifadə məsələsi tez-tez gündəmə gəlir. Qadınları "xanım", kişiləri bəzən "bəy", bəzənsə "müəllim" çağırırlar. Əslində adların yanına hansı sözü qoşmaq düzgündür? Tarixən dilimizdə qadın və qızlara "banu", "bəyim", kişilərə "ağa" müraciətləri də olub.

Azərbaycanda ümumi müraciət formasının qəbulunu filologiya elmləri doktoru, professor Firudin Cəlilov zəruri hesab edir: "Bütün xalqların öz müraciət forması var. Biz də özümüzünkünü axtarıb tapmalıyıq. "Bəy" sözü çox uyğundur, nəyə görə bəzilərinin xoşuna gəlmir. Rəsmi sənədlərdə isə addan əvvəl Türkiyədəki "sayın" və ya "hörmətli" sözünün işlədilməsi mümkündür".

Millət vəkili, akademik Nizami Cəfərov da Azərbaycanda

ümumişlək müraciət formasına ehtiyac görür: "Amma bu, hansısa rəsmi qərarla tənzimlənə bilməz". Millət vəkili fikrincə, "bəy" müraciətinə mənfi münasibət zaman keçdikcə aradan qalxacaq: "Bu sözün mənşəyində heç bir təhlükə yoxdur. Türk dünyasında çox populyardır".

Nizami Cəfərov hesab edir ki, rəsmi müraciət kimi "cənab" sözü də işlənə bilər.

Professor Hamlet İsaخانlı bu mövzuda böyük bir araşdırma ilə mətbuatda çıxış edib. Araşdırma-

da tarixən Azərbaycanın da daxil olduğu mədəni-coğrafi məkanda işlədilmiş müraciət formaları sadalanıb: "şeyx", "qazi", "əmir", "xacə-xoca", "mövlə və ya maulla" (molla), "əfəndi", "ağa"...

Müəllif əsasən ərəb və fars dillərindən gələn bu müraciətlərin tarixi şəraitə uyğun olaraq dəyişdiyini, sıradan çıxdığını qeyd edib: "Orxon-Yenisey" yazılarında başlayan "Dədə Qorqud" dastanları da daxil olmaqla türk dünyasında hörmət və vəzifə ifadə edən sözlər arasında ən çox işlədilən "xan" və "bəy" kəlmələridir".

Bizimlə söhbətində professor məhz "bəy" sözünün türk dünyasına, o cümlədən Azərbaycana uyğun olduğunu vurğuladı.

Yazıçı-dramaturq, fəlsəfə professoru Firuz Mustafa deyir ki, Azərbaycanda qadınlara müraciət forması müəyyən mənada həllini tapıb: "Amma kişilərə müraciət qaydası dəfələrlə müzakirə olunsa da, yarımqıq bitib. Bu müzakirə çoxdan gedir. Hələ sovet dönmündə böyük bəstəkar Niyazi Türkiyəyə uzunmüddətli səfərdən qayıdandan sonra "Kommunist" qəzetində çıxış eləyib, bizdə də kişilərin bir-birinə "bəy" deyər müraciət etməsi təklifini irəli sürmüşdü. Həmin məqalənin təsiri altında Xəlil Rza "Maestro düz deyir" adlı məqalə yazmışdı, sonra da öz soyadının sonuna "bəy" artıraraq "Xəlil-bəyli" imzasını qəbul etmişdi".

Firuz Mustafa hazırda "bəy" müraciətinə münasibətin müxtəlif olduğunu xatırladı: "Atatürk Türkiyədə hakimiyyətə gələndən sonra vaxtilə titul sayılan "xanım" və "bəy" sözləri müraciət formasına çevrildi. İndi Türkiyədə fəhlədən tutmuş prezidentə hər kəsə "bəy" deyər müraciət edirlər. Bu, doğru yanaşmadır".

QIZILGÜL

Antologiyaların antoloji qüsurları

Ö Kənan HACI
tən yazımızda "Azərbaycan dilində latin qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" prezident sərəncamına əsasən nəşr edilmiş "Fransız ədəbiyyatı antologiyası"nda yol verilmiş bir sıra nöqsanlardan bəhs eləmişdik. Bu dəfəki yazımızda isə alman və ingilis ədəbiyyatı antologiyalarına göz yetirəcəyik.

İki cildlik "Alman ədəbiyyatı antologiyası"nın birinci cildi ("Şərq-Qərb" nəşriyyatı, 2006-cı il) Herman Hessenin "Yalquzaq" ("Yazıçı" nəşriyyatı, 1990-cı il) və "Alman ədəbiyyatı antologiyası" ("Yazıçı" nəşriyyatı, 1981-ci il) kitabları əsasında təkrar nəşrə hazırlanıb.

Birinci cildə Vilayət Hacıyevin tərcüməsində Herman Hessenin "Yalquzaq" romanı bütöv şəkildə daxil edilib. Antologiyanın 160 səhifəsi bu romandan ibarətdir. Herman Hessenin kiçik həcmli xeyli əsəri ola-ola bütöv bir romanı antologiyaya daxil etmək, fikrimizcə, o qədər də uğurlu variant deyil. Ondansa XX əsrin ən böyük yazıçılarından sayılan Hessenin əsərlərindən ibarət ayrıca bir cild nəşr etmək daha məqsəduyğun olardı. Milli Kitabxananın elektron kataloquna nəzər saldıqda məlum oldu ki, Herman Hessenin Azərbaycan oxucusuna təqdimatı antologiyaya daxil edilmiş bu əsərlə bitir.

1981-ci il nəşrində antologiyaya Fridrix Şillerin "Şərəfini itirmiş cinayətkar" (cevirəni Ayişə Mollayeva) hekayəsi salındığı halda, 2006-cı il nəşrinə onun "Əlcək" balladası daxil edilib. Əslində istinad olunan mənbə dəyişdirilməməlidir.

Alman ədəbiyyatının digər bir klassiki Henrix Heynenin yaradıcılığına münasibət də bu səviyyədədir. Onun antologiyanın I cildinə salınmış "Hərs səfəri" povesti (tərcüməçisi Həmid Arzulu) istisna olunmaqla Azərbaycan

can dilində latin qrafikası ilə birçə kitabı da nəşr edilməyib. Halbuki hələ ötən əsrin 50-ci illərində böyük alman şairinin şeir və poemalarından ibarət bir cildlik əsərlər toplusu Mikayıl Rzaquluzadənin tərcüməsində dilimizdə nəşr olunmuşdu. Fikrimizcə, həmin kitabı latin qrafikası ilə təkrar nəşr etmək, ya da heç olmasa, antologiyaya Henrix Heynenin poeziyasından nümunələr salmaq daha məqsəduyğun olardı.

Antologiyanın ikinci cildi "Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası, 50 cildə, V cild" ("Gənclik" nəşriyyatı, 1983-cü il) və "Dünya ədəbiyyatı kitabxanası", "Nağıllar XXXIV cild" ("Yazıçı" nəşriyyatı, 1987-ci il) nəşrləri əsasında təkrar nəşrə hazırlanıb.

Bu nəşri birinci cildə nisbətən qüsursuz saymaq olar. Birinci cildə fərqli olaraq ikinci cildə oxucuya təqdim edilən əsərlərin müəllifləri haqqında qısa da olsa məlumat verilir. Amma kitabə ön sözü kimin yazdığı bəlli deyil.

İkinci cildə daxil edilmiş müəlliflərin hamısı (Rudolf Erix Raspe, Yakov Qrim, Vilhelm Qrim, Ernest Teodor Amadey Hofman) əsasən XVIII-XIX əsrlərdə yaşamış, həm də nağıl janrında əsərlər yaratmış yazıçılardır. Bu baxımdan, yaxşı olmazdı ki, "Alman ədəbiyyatı antologiyası"nın tərtibçiləri tarixi ardıcılıq prinsipinə riayət edərək onları birinci cildə salaydılar?

Antologiyada müasir alman ədəbiyyatının birçə nümayəndəsi də təmsil olunmur. Ümumiyyətlə, ikicildlikdə çağdaş tərcümə nümunələri demək olar ki, yox dərəcəsindədir.

Onu da deyək ki, antologiyanın II cildinə daxil edilmiş müəlliflərdən heç birinin əsərlərini Azərbaycan Milli Kitabxanasının fondunda latin qrafikası ilə nəşr olunmuş ayrıca kitab halında tapa bilmədik.

"İngilis ədəbiyyatı antologiyası" ikicildliyini professor Zeydulla Ağayev tərtib edib. Fikrimizcə, bu nəşrlərin tərtibi zamanı antologiya ənənəsinə müəyyən mənada riayət olunub. Birinci cildə yazılmış ön sözdə əsərləri antologiyaya salınan müəlliflər haqqında qısa məlumat verilib. Sonra ardıcılıqla xalq nağılları və mahnılar sıralanıb.

Zənnimizcə, Vilyam Şekspirin əsərləri latin qrafikası ilə iki cildə çap olunduğundan, şairin "Şiltəq qızın yumşalması" adlı iri həcmli (təqribən 80 səhifə) əsərinin antologiyaya salınması məqsəduyğun deyil. Məlumdur ki, Daniel Defonun dünyaca məşhur "Robinzon Kruzo"su da ayrıca kitab şəkildə nəşr edilib. Belə bir romandan qısa bir parçanın (30 səhifə) antologiyaya salınmasına nə ehtiyac var idi?

Eyni sözləri Conatan Sviftin "Quillverin səyahəti" əsəri haqqında da deyək bilirik. Bu əsərlərin kiçik bir parçası ilə (vur-tut 8 səhifə!) tanışlıq oxucuya ciddi bir şey verə bilməz. Oxucuda tam təəvvür yaratmaq üçün gərək hər iki əsər bütöv oxunsun.

Conatan Sviftin adı çəkilən əsərin Mikayıl Rzaquluzadə hələ keçən əsrin 70-ci illərində dilimizə çevirilib ("Gənclik" nəşriyyatı, 1979-cu il). 462 səhifəlik romandan 8 səhifə oxumaqla oxucuda əsər haqqında hər hansı təəvvür və təəssüratın yaranması mümkün deyil. Eləcə də, Robert Luis Stivenzonun "Dəfinələr adası" romanından 20 səhifə oxuyan adam bu əsərin nə ideyası, nə də məzmunu haqda bilgi əldə edə bilər...

Dünya poeziyasında romantik çağın ən parlaq simalarından hesab olunan Corc Qordon Bayronun beş poeması dilimizə çevrilib. 1934-cü ildə Məmmədhusəyn Təhmasib şairin "Qabil", sonralar Ənvər Rza "Şilyon məhbusu", Bəxtiyar Vahabzadə "Abidos gölini", Aslan Aslanov "Korintin mühasirəsi", Novruz Gəncəli "Gavur" poemalarını tərcümə ediblər. Yeni antologiyanın birinci cildində isə Bayron yaradıcılığı əsasən Şəhla Nəğiyevanın tərcüməsində təqdim olunur. Adını çəkdiyimiz tərcümələrin isə heç biri ("Şilyon məhbusu" istisna olunmaqla) kitabda təqdim edilmir.

Zənnimizcə, bu cür nöqsanlar görülən işin əhəmiyyətinə kölgə salır. Hələ onu demirik ki, antologiya tərtibçiləri sovet dövründə tərcümə olunmuş əsərlərin redaktəsinə göz yetirməyi də artıq biliblər...

Qorki bugünkü kitabları oxusaydı...

yaxud nəşriyyat niyə barometr ola bilmir?

○ "Özümde olan bütün yaxşı cəhətlərə görə kitaba borcluyam", - deyib Maksim Qorki. O, Lev Tolstoyu, Fyodor Dostoyevskini, Aleksandr Blok oxuyaraq yetişmişdi. Bəs bu gün Azərbaycanda çap olunan bəzi kitabları oxuyub yetişən nəsillər haqqında hansı proqnozu vermək olar? Təsadüfi romançıların cızma-qaraları, şeir adına sərəmsəlmə topluları... adamlara hansı mədəni keyfiyyətləri aşılaya bilər? Bu xaosa son qoymağın yolu varmı? Kitab bazarında qayda-qanun yaratmaq olarmı?

"Şərq-Qərb" nəşriyyatının koordinatoru Vüsalə İsgəndərova deyir ki, sifarişçi istəyəndə onun əsərini redaktə edirlər: "Təbii ki, o, buna görə pul ödəyir. İstəməsə, redaktə eləmirik. İstənilən halda əgər məndə səhvlər varsa, bunu müəllifin nəzərinə çatdırırıq. Çalışırıq ki, kitab mümkün qədər redaktəli olsun". Aşağı səviyyəli əsərlərin çapına gəlincə, nəşriyyat bunlardan imtina etmir.

"Çinar-Çap" nəşriyyatının marketinq-meneceri Tural Hətəmov deyir ki, imzası tanınan yazarların kitablarını nəşr etməyə çalışırlar. "Nəşriyyatın redaktoru var. Amma o, kitabdakı dil-üslub xətalarnı tutur, əsərin səviyyəsinə cavabdeh deyil".

Tural Hətəmovun sözlərinə görə, səviyyəsiz, təsadüfi kitabların bazaraya yol tapmasının qarşısını almaq mümkün deyil: "Səviyyəsiz mahnıların populyarlaşmasına qadağa qoymaq mümkün olmadığı kimi, kitablara bağlı da belə bir üsul tətbiq etmək imkanımız yoxdur".

"Qanun" nəşriyyatı əsasən öz kitablarını nəşr edir. Bunu müəssisənin direktoru Şahbaz Xuduğlu bildirir: "Yəni nəşrlərimizin 95 faizinin ya tərcüməsi bizimdir, ya da bəyənib nəşrini öz üzərimizə götürmüşük". Naşir deyir ki, müəllifin öz hesabına nəşr etdirdiyi kitablara qarışıqlar: "Amma beləsi çox az olur".

"Hədəf" nəşriyyatının direktoru Müşfiq Xan isə aşağı səviyyəli kitabları çap etməkdən mümkün qədər qaçdıqlarını bildirir: "O cür yazarlara məsləhətlər veririk,

yönləndiririk ki, gedib peşəkar yazıçılardan dərs alsınlar. Bəzən buna görə xoşagəlməz hallar da yaşanır, bizdən inciyib gedənlər olur".

Direktorun deməsinə görə, nəşriyyatın bu məsələdə barometr olması mümkün deyil: "Gərək kitab dəyər verən ictimai mühit formalaşsın, normal kitab bazarı olsun ki, nəşriyyatlar da yalnız gəlir gətirən kitablara üstünlük versin".

"E.L." nəşriyyatının direktoru Cəfər Bağirov deyir ki, zəif kitabları biz eləməsək də, başqası çap eləyəcək: "Bu yaxınlarda bir nəfərin kitabının çapından imtina etmişəm. Adam dünyanın böyük fikirlərini, filosofların fikirlərini köçürüb gəlmişdi ki, guya öz düşüncələridir. Dedim başqasının haqqını yemək olmaz, çap eləmədim. Amma bəzən səviyyəsi bizi qane eləməyən kitablarda buraxırıq. Əlbəttə, məsləhət veririk, çalışırıq müəllif daha keyfiyyətli əsər ortaya qoysun".

Cəfər Bağirov kitab bazarındakı qarışıqlığı qarşısını almaz proses sayır, "Bu da bir dövrdür, keçib gedəcək", - deyir.

"Elm və təhsil" nəşriyyatının direktoru, filologiya elmləri doktoru, professor Nadir Məmmədli nəinki əsərin ümumi səviyyəsinə, oradakı dil-üslub səhvlərinə belə diqqət yetirdiyini deyir. "Bizim nəşriyyat nöqsanlı əsəri çap eləməz. Ona görə də elm adamları, tanınmış yazıçılar bizə etibar edirlər". Nadir müəllim deyir ki, kitab bazarında özbaşnalığın hökm sürməsinə narahatlıq doğuran haldır: "Ən qorxulusu dini ədəbiyyat məsələsidir. Ədəbiyyat ictimai fikri formalaşdırır. İstənilən ideyanı bu yolla cəmiyyətə sınımaq mümkündür".

Nadir Məmmədlinin fikrincə, problemdən çıxış yolu ondadır ki, nəşriyyat sahibləri bu sahənin adamları olsunlar. "Nəşriyyatların başında savadlı, ləyaqətli adamlar dursa, kitab nəşri sahəsində hərc-mərclik olmaz. Azərbaycan Naşirlər və Poliqrafçılar Birliyində dəfələrlə belə müzakirələr keçirmişik, nəşriyyat sahiblərinin çoxu o tədbirlərə gəlmir". Bu sahəyə nəzarət edəcək bir qurumun yaradılmasını və ya hansısa quruma belə səlahiyyət verilməsini isə direktor mümkünsüz sayır. "Yadımdadırsa, Kamal Abdulla dil polisi yaratmaq təklifini vermişdi, təklif etirazla qarşılandı. Bu sahədə də inzibati yollarla qayda-qanun yaratmaq mümkün deyil. Yalnız ictimai şüuru inkişaf etdirməklə irəli getmək olar".

QIZILGÜL

Mahnı mətnləri

Sözü səsə necə qovuşdurmalı?

Mahnını yazılı ədəbiyyatın hekayə janrı ilə müqayisə edirlər – yığcam və populyar. Hekayədə konkret bir əhvalat qısa şəkildə nağıl edildi kimi, mahnı da səsləndirildiyi üç-beş dəqiqə ərzində dinləyicilərə bir hekayəti çatdırmalıdır. Qısa, mahnıda sözün rolu az deyil...

Bir şərtlə ki, sözlə musiqi harmoniya yaratsın, mahnının məni düzgün seçilsin, forma və məzmunun bir-birini tamamlasın. Bu gün dinlənən mahnılarda sözə nə dərəcədə önəm verilir?

Xalq artisti Brilliant Dadaşovanın ifa elədiyi "Bir sözünlə dönərəm" kimi mahnılar dinləyiciyə hansı hekayəni danışır, hansı obrazı açır?

*Mən sənsiz hər zaman
Xəyallarınla yaşadım, inan.
Sən yoxsan, sevgilim,
Yalnız mənəm bu sevgidən yanan.*

*Mən sənsiz hər zaman,
O xoş günlərdən ayrılıb qalan.
Bir tək sözünlə dönərəm sənə,
Sevgim bitməz yenə.*

Xalq artisti Faiq Ağayevin "Vuruldu bir qıza" mahnısından misal gətirək:

*Səni görəndən bəri
Gözüm görmür heç nəyi...
Dəli-divanə oldum,
Həyatı sənə duyduğum.*

*Mən vuruldum bir qıza,
Parlayan tək ulduza.
Başıma bala oldu,
Özgəsinə vuruldu.*

*Gəl naz etmə, mələyim,
Bir sözümü söyləyim.
Burax bu inadını,
Sındırma qanadımı.*

Hər hansı mətnin musiqiyə yata-yatmadığını başa düşmək üçün bəstəkarın ədəbi duyumu olmalıdır. Sözlərin vurğusunu və notların üst-üstə düşməsinə isə bəstəkarın musiqi savadı həll edir.

Şair Baba Vəziroğlu deyir ki, bəstəkar ilk növbədə mahnı mətnində nədən bəhs edildiyini qavramalıdır. Bunun üçün Azərbaycan dilinin bütün incəliyinə bələd olmaq lazımdır: "Mətn musiqiyə elə pərçimlənə bilər ki, onları ayırmaq mümkün olmasın. Sözü musiqidən ayıranda heç nə dəyişməmiş, deməli, o sözlər mahnılıq deyil.

Mahnıda vurğular yerinə düşməli, ahəng qaydasında olmalı, saiflərin uzadılması, samitlərin düzgün səslənmə şərtləri pozulmamalıdır. Mətni və musiqini yazanların üzünə böyük yük düşdüyü kimi ifaçı da mühüm rola sahibdir. O, ifa zamanı intonasiya və vurğuya riayət etməlidir".

Şair xatırladır, mahnı üçlüyün – şair, bəstəkar və ifaçının birgə yaradıcılığıdır: "Üçlüyün biri axsa, yaxşı mahnı alına bilməz. Yaxşı musiqi bəsit şeirə yazılırsa, günah bəstəkardadır. Deməli, bəstəkarın musiqiyə uyğun şeir tapması üçün poetik zövqü yoxdur. Mahnını kimin daha yaxşı ifa etməsi də zövq məsələsidir, bəstəkar bu yerdə münəccimlik eləməlidir. Çünki musiqiyə yaxşı şairi və yaxşı müğənnini cəlb edən bəstəkardır".

Belə çıxır ki, mahnı yaradıcılığında əsas məsuliyyət bəstəkarın üzərindədir. Bəs bəstəkarlar bu barədə nə düşünürlər?

Tanınmış bəstəkar Gövhər Həsənzadə bəstəsinə mətn seçəndə məntiqə xüsusi fikir verdiyini deyir: "Sözlərdə təbiiliyə üstünlük verirəm. Şablon, mənasız qafiyələri sevmirəm. Şeir obraz təqdim etməlidir. Sözləri və musiqisi mənə aid olan "Deyirlər ki..." mahnısı ballada tiplidir, orda ssenari var və daha çox hekayəyə bənzəyir.

Mahnının sözləri nə qədər gözəl olsa da, musiqi ilə ahəng təşkil etməsə, öz təsirini itirəcək. Çünki musiqi üstündür, sözlər musiqiyə uyğun yazılmalı və tələffüz edilməlidir".

Bəs Gövhər Həsənzadə hansı şeirlərə musiqi bəstələmişdir? O, pafoslu şeirlərə heç vaxt mahnı yazmadığını deyir: "Hissləri oxşamayan mətn mənlik deyil. Şeir dərindən mənə, sözlərin musiqisi olmalıdır. Musiqiyə yatmayan şeirə mahnı yazmaq olmaz".

Bəstəkarın sözlərinə görə, müəyyən motiv mahnı yazmaq üçün ona kifayət edir: "Bəzən bir misra yetir ki, onun ətrafında mahnı qurum. Həmin ifadə, misra beynimdəki fikri, obrazı mahnı boyu yaşatmağıma kömək edir. Əslində, mahnının xarakteri elə bir misrada cəmlənir. Həmin misra əsasən nəqəratda təkrarlanır. Mahnı da elə nəqəratdan ibarətdir".

Maraqlıdır, bu prosesdə mahnı ifaçısının rolu nə qədərdir? Müğənninin obrazının mahnıya uyğunluğu nəzərə alınır mı?

Gövhər Həsənzadə mahnı yaradıcılığında əsas cavabdehin bəstəkar olduğunu düşünür: "Müğənniylə işləyəndə hər şeyi özüm düşünüb, hazırlayıb, ona təqdim edirəm. Bəlkə bəzi bəstəkarlar mahnının ancaq musiqisinə cavabdehlik daşdıqlarını düşünür, digər məqamları arxa plana keçirirlər. Fikirləşirlər ki, musiqi mənimdir, söz özgənindir. Gərək bəstəkar yazdığı mahnıda bayağı, mənasız sözlərin olmasına imkan verməsin.

Peşəkar ifaçılar öz obrazlarına uyğun mahnı oxuyurlar. Məsələn, xalq artisti Mübariz Tağıyev həmişə musiqidən çox mətnə fikir verir. Yaşlı və peşəkar nəslin mahnılarının heç birində bayağı söz yoxdur".

Xalq artisti Eldar Mansurovun fikrincə, bəstəkar sözdən necə istifadə etməli olduğunu bilməlidir: "Bəstəkar sözü hiss etməsə, obrazı aç bilməz. Mətnə mahnı yazanda mənim üçün vacibi sözlərin ruhuna yaxın olub-olmamasıdır. Yalnız duyub hiss edə bildiyim sözlərə musiqi bəstələyirəm. Bəzən mahnı yazmaq üçün elə şeir təklif edirlər ki, ya poetik baxımdan zəif olur, ya da mənim ruhuma uyğun gəlmir.

Şeirlərinə mahnı yazdırmaq üçün daha çox qadınlar müraciət edir. Yazdıqlarına baxanda görürsən ki, öz həyatını yazıb – "yığıldım", "öldüm", "ayrıldım", "sən atdın", "mən getdim"... Belə mətnlərə mahnı yaza bilmərəm".

Bəstəkarın sözlərindən narazı qaldığı mahnıları da var: "Hər-dən tanış adamlar xahiş eləyirlər, bəyənəməsəm də, onların şeirinə mahnı yazmalı oluram".

Həmsöhbətlərimiz mahnının ərsəyə gəlməsində əvvəlcə sözün, yoxsa musiqinin yazılmasının bir fərqi olmadığını desələr də, **bəstəkar Rauf Məmmədov** belə düşünür. Onun fikrincə, musiqi sözdən doğmalıdır.

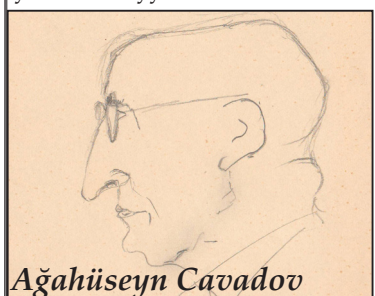
Məşhur aktyorun arxiv sirri

Ələsgər Ələkbərov həm şarj çəkir, həm də mahnı bəstələyirmiş

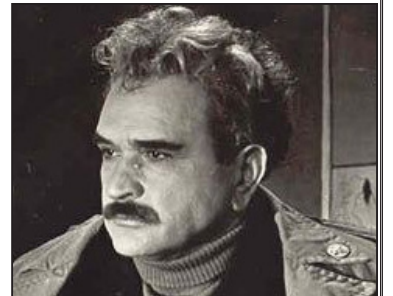
Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivinin şöbə müdiri **Aslan Kənan** teatr və kino sənətimizin əvəzolunmaz aktyoru Ələsgər Ələkbərovla bağlı maraqlı bir neçə arxiv sənədini "Aydın yol" qəzetinə təqdim edib. Onlardan biri Ələsgər Ələkbərovun xalq şairi Hüseyn Arifin "Nazlı yarım oyan-sın" şeirinə mahnı bəstələdiyini təsdiq edən sənəddir.

Mahnının sözləri yazılmış vəzəfdə hər iki sənətkarın kəsil və ərəb əlifbası ilə qeydləri ilə yanaşı şairin imzası da var. Aslan Kənan bildirib ki, arxiv materialları Ələsgər Ələkbərovun mahnı bəstəkarlığı ilə məşğul olduğunu təsdiq edir. "Təəssüf ki, Ələsgər Ələkbərovun bəstələdiyi musiqilərin notları əlimizdə yoxdur".

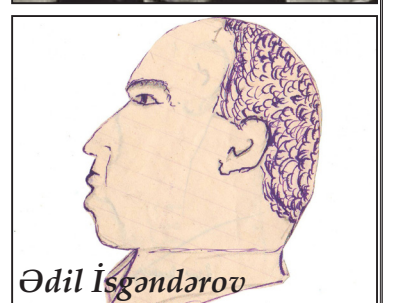
Arxivşünas həmçinin onun görkəmli səhnə ustaları Əli Qurbanov, Ağahüseyn Cavadov, Ədil İsgəndərov, Fətəh Fətullayev, Həsənağa Salayev və başqalarının dostluq şərtlərini çəkdiyini söyləyib və rəsmlərin surətlərini redaksiyamıza hədiyyə verib.

Ağahüseyn Cavadov

Ədil İsgəndərov

Fətəh Fətullayev

Həsənağa Salayev

Əfrasiyab Məmmədov

Sevinc FƏDAİ

şəbəkə

Vasitə məqsədə çevriləndə

Günel EYVAZLI

Sosial şəbəkədən istifadə haqqında

Bu gün həyatı internet və sosial şəbəkələr olmadan təsəvvür etmək mümkün deyil. Feysbuk (facebook) planetimizin yüz milyonlarla insan arasında əlaqə yaradan ən böyük sosial şəbəkəsidir. Dünyanın 60-dan çox dilinə çevrilmiş bu şəbəkənin istifadəçiləri ildən-ilə artır.

Bəlkə də feysbuk bəziləri üçün vaxt öldürmək, axtarış, tanışlıq, ya da təbliğat vasitəsidir. Əlbəttə, ondan nə məqsədlə istifadə olunması hər kəsin öz işidir. Müşahidələr göstərir ki, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə insanların marağı eyni istiqamətə yönəlir, yəni bu ölkələrin sakinləri feysbuk ünvanlarından çox zaman tanışlıq məqsədilə yararlanırlar. Əksər dünya ölkələrinin əhalisi artıq bu mərhələni adlayıb. Ümid edək ki, nə vaxtsa bizim cəmiyyətimizdə də sosial şəbəkələr gəlir mənbəyinə, informasiya ötürücüsünə, intellektual yardım mərkəzinə çevriləcək.

Yazıçılar, fotoqraflar, rəssamlar... öz əsərlərini burada yayımlayırlar, burada auditoriya toplamaq istəyirlər. Bu, nəinki normal, hətta təqdirəlayiq haldır. Azərbaycan insanı 5-10 il əvvəlki deyil, sözün yaxşı mənasında dəyişikliyə uğrayıb. Doğrudur, bəzən sayt və sosial şəbəkə istifadəçiləri qeyri-ciddi adamları məsxərəyə qoya-qoya özləri də bilmədən onların təbliğatçısına çevrilirlər. Belə hallar mənə Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin bir hekayəsini xatırladır: dəlisi ölmüş kənd qəm dəryasına qərq olur ki, görəsən, bundan sonra kimi məsxərəyə qoyacaqlar?!

İnternet tanışlıqları birmənalı qarşılansa da, XXI əsrin adamı üçün bu vəziyyət normaldır. Əvvəlki dövrlərin gənci gələcək həyat yoldaşını toybütat vaxtı arayıb-axtarırdısa, indi böyük şəhərlərin sakinləri elektron imkanlardan yararlanırlar. Hər halda, monitor arxasında ağılı başında olan təbiiyən insan otursa, özünü olduğu kimi büruzə verəcək.

Bəzən əksini də görürük. Amma insan özünü uzun müddət gizlədə bilməz. Monitor arxasında öz səhifənin şəriksiz sahibi olduğunu, azad olduğunu, dahi olduğunu düşünə-düşünə istədiyin statusu yazsa bilərsən. Hələ yazdığını xeyli bəyənən də olar. Amma gec-tez monitora əsl siman görünəcək, bir başqası yox, özün özünü ifşa edəcəksən...

Feysbukun mənim həyatımda rolunu belə ifadə eləyə bilərəm: uğurlarıma birinci mənbəyi çalışqanlığımdırsa, əsas köməkçilərim feysbuk və elektron poçt ünvanları olub. Bundan sürətli çaparmı?

Şəxsən mən öz oxucu auditoriyamı burada topladım. Yazılarıma sosial şəbəkədə diqqət çəkdi. Yalnız bundan sonra telekanallara dəvətlər aldım, qəzetlərdə çap olundum, jurnal səhifələrində görünməyə başladım.

Düzdür, bundan əvvəl də yazılarıma çap olunurdu, amma feysbukda ünsiyyətə girəndən oxucu çevrəm daha da genişləndi. Oxucularımı, qələm dostlarımı belə qazandım. Vasitədən məqsəd kimi yox, məhz vasitə kimi yararlananda uğur qazanmaq olur.

Feysbuk məndən ötrü dünyaya açılan pəncərədir. Nağıllarda təsvir olunan sehrli güzgülərin gerçəyə döndüyü zamanda yaşayırıq. Bu güzgüdə nəyi görmək istəməyimizə özümüzə asılıdır.

İkinci yazı

Dünyanın zaman və məkan sərhədlərinin aradan qaldırıldığı şəraitdə Azərbaycan məktəblisini və məktəbini mükəmməl dərslərlə təmin etmək ən vacib məsələlərdən birincisidir. Bu təminatın və məqsədin məzmun yükünün altında çox ciddi məqamlar dayanır. Ötən məqaləmizdə müasir tələblər, bu işin çətinlikləri, çatışmazlıqları ilə bağlı müəyyən qeydlərimizi tirajladım. Paralel olaraq, hazırda orta məktəb şagirdinin çantasındakı 7-ci sinif "Azərbaycan dili" dərsliyi haqqında da müəyyən fikirlərimizi bildirdik.

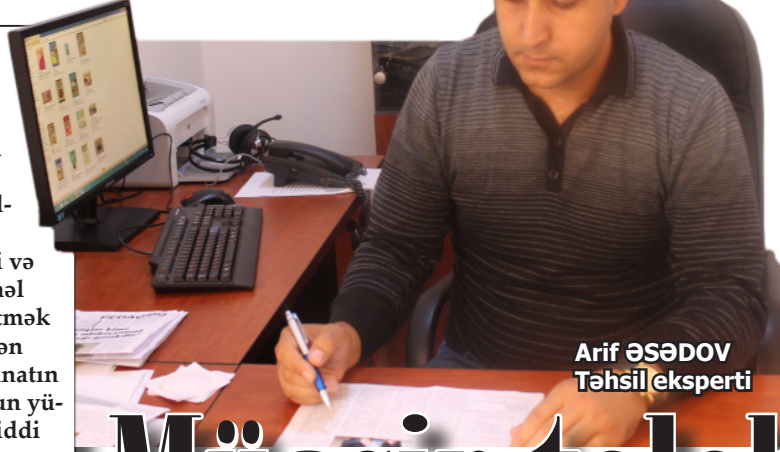
Bir daha vurğulayırıq ki, dərsliyin təhlili özündə müxtəlif istiqamətləri birləşdirir. Birincisi, məzmun məsələsidir. Əvvəlki məqaləmizdə buna toxunduq. İndi ardıcıl olaraq davam etdirək.

7-ci sinif "Azərbaycan dili" dərsliyində yazı işlərinin (inşa, esse, hekayə, ifadə, layihə-təqdimatlar, araşdırmalar) həcmi, hansı saatda icra olunacağı, nə vaxt və necə yoxlanacağı, hansı üsulla qiymətləndiriləcəyi heç yerdə göstərilir. Bunlar müəllim üçün qaranlıq qalır. Yazı məzmun xətti Azərbaycan dili dərslərində reallaşdırılması nəzərdə tutulan dörd sütundan - məzmun xəttindən biridir. Bu məzmun xəttinin tələblərinə görə, 7-ci sinifdə şagird ona verilmiş mövzunu müxtəlif yazı formalarında (ifadə, inşa, esse, hekayə) ifadə etməli, topladığı fakt və hadisələrə münasibət bildirməklə mətni zənginləşdirməli, əməli yazılar (teleqram, izahat) yazmalıdır.

Dərsləkdə, demək olar ki, hər dərş şagirdə yazı məzmun xətti üzrə tapşırıqlarla təqdim olunur. Məsələn, 12-ci səhifədə (Müəllim üçün metodik vəsaitdə səh.22), 15-ci səhifədə (MMV-də səh.27

və 30), 21-ci səhifədə (MMV-də səh.34) belə tapşırıqlar yer alır. Amma həmin yazı işlərinin sonrakı taleyi naməlum qalır. Təhsilimizdə kurikulumla keçidin indiki mərhələsində müəllimlərin bu şəkildə qeyri-müəyyənlikdə qalması yaxşı nəticələr verə bilməz. Sonucda məzmun xətlərinin reallaşmasında problemlər yaranar. Ortaya çıxan və həll olunmayan çətinlik isə Azərbaycan məktəblisinin itirməsinə gətirib çıxarar.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz çatışmazlıq ikinci problemə yol açır. Dərşə qoyulan tələblərlə (alt standartların icrası, dil qaydalarının öyrədilməsi, tapşırıqların yerinə yetirilməsi, yazı işlərinin yazılması və "nəzərdə tutulmayan"

Arif ƏSƏDOV
Təhsil eksperti

Müasir tələblər və 7-ci sinif "Azərbaycan dili" dərsliyi

yoxlanması) "Müəllim üçün metodik vəsait" də dərşə ayrılan saat qətiyyəni uyğun gəlmir. Ona görə də nəzərdə tutulan standartların icrası praktik baxımdan mümkün görünür. Bir daha vurğulayırıq ki, indiki mərhələdə bunu müəllimin öhdəsinə buraxmaq düzgün deyil.

Davamlı və sistemli təhlillərdən görünür ki, ümumən dərşlik müəllimlərinin fəaliyyətində ildən-ilə irəliləyiş baş verir. Gələcək tərtibatlarda məzmun xətləri üzrə verilən tapşırıqların və tələblərin nəzərdə tutulan dərş saatları ilə uyğunlaşdırılması yönündə mütləq faydalı iş aparılmalıdır. Informasiya yükündən, fəaliyyət növlərinin, mətnlərin və tələblərin həcmindən asılı olaraq dərşlərə ayrılan saatların miqdarı artırılmalı, ya da dərşlər üzrə nəzərdə tutulan alt standartların sayı azaldılmalıdır.

Bununla yanaşı, yazı məzmun xəttinin reallaşdırılması zamanı aşağı siniflərlə inteqrasiya edilməli, artıq tədris edilmiş dil və orfoqrafiya qaydalarının tətbiqi ilə bağlı əməli işlər görülməli, şagirdin yazılı nitqinin normalara uyğunlaşdırılması ilə bağlı dəqiq və sistemli istiqamətlər verilməlidir. Yəni şagirdin yazısının, imlasının Azərbaycan dilinin orfoqrafik qaydalarına uyğunluğu müəllim tərəfindən yoxlanmalı, təhlillər aparılmalı, dərşlik bu istiqamətdə müəllimə faydalı yol göstərməlidir.

Eyni fikirləri ev tapşırıqları haqqında da demək lazımdır. Məlum olmur ki, ev tapşırığı şəkildə nə veriləcək, necə icra olunacaq, nə zaman yoxlanacaq, necə qiymətləndiriləcək. Ev tapşırıqlarına az hallarda rast gəlinir. Nəzərə alanda ki, bir sinifdə təxminən 20-25 şagird oxuyur və onların hər birinin yazısı, tapşırığın icrası yoxlanmalı, yanlışlıqlar onlara izah edilməlidir, bu zaman problem daha aşkar ortaya çıxır. Yoxlanmayan, şərh edilməyən yanlışlıqlar, tapşırıqlar, əlbəttə, faydalı ola bilməz.

Dərsləkdə müəyyən əməli yazıların təqdimində də, alt standartlar üzrə verilən tapşırıqlarda da qüsurlar özünü göstərir. Məsələn, 26-cı səhifədəki tapşırıq 9-da şagirdə teleqram tərtibi tapşırılır. Amma verilən cədvəl teleqramın yazılma qaydasını şagirdə öyrədə bilməz. Doğrudur, müasir dövrdə te-

leqramdan az istifadə olunur. Amma bu fakt məzmun xəttində nəzərdə tutulan əməli yazının tədrisinə əngəl yaratmamalıdır. Şagird məzmun xətti üzrə nəzərdə tutulanları mənimsəməli, ilin sonunda praktiki olaraq həmin işləri həyata keçirməyi bacarmalıdır.

Çatışmazlıqlardan biri də standartlarda nəzərdə tutulmayan məsələlərin verilməsi

və təqdim olunan standartın tələbinə uyğun gəlməyən tapşırıqlarla bağlıdır. Məsələn, 161-ci səhifədə yazı məzmun xətti üzrə 10 və 11-ci tapşırıqlar verilir. 10-cu tapşırığın şərti belədir: "Verilmiş mətnə annotasiya yazın". 11-ci tapşırığın şərti belədir: "Oxuduğunuz kitabların kataloqunu tərtib edin".

MMV üzrə bu tapşırıqlar 2.2.2. (Mətnin tərkib hissələri arasındakı əlaqəni müəyyənləşdirir) və 3.1.3. (Qurduğunu plan əsasında mətnin hissələrini məntiqi cəhətdən əlaqələndirir) alt standartlarına aid edilib.

Əvvəla, qeyd edək ki, standartlarda 7-ci sinif üzrə əməli yazılardan yalnız "teleqram və izahat" yazmaq tələb olunur. Deməli, 10-cu tapşırıq standartın tələblərinin pozulmasıdır.

Kataloqun tərtib olunması da xüsusi bir prosesdir və 7-ci sinif şagirdi üçün standartlarda nəzərdə tutulmayıb. Deməli, 11-ci tapşırıq da əlavə informasiya yükünün yaranmasına gətirib çıxarır.

Digər tərəfdən, əməli yazının yazılması MMV-də bu dərşdə verildiyi kimi 3.1.3. deyil, 3.1.4. (Müxtəlif əməli yazılar: teleqram, izahat) alt standartına aiddir. Belə çıxır ki, indiki vəziyyətdə həmin tapşırıqlar hər hansı bir standartın reallaşdırılmasına xidmət göstərmir.

Məlumdur ki, dərsliyin uğuru standartların reallaşması səviyyəsi ilə müəyyən edilir. Ona görə də bu işdə çox çalışmaq, uğurlar əldə etmək üçün faydalı müzakirələr aparmaq zəruridir. Bu, milli və bəşəri tədris dəyərlərinin, təhsilimizin və zamanın tələbidir. Deməli, hər kəs əlini daşın altına qoymalı, məktəblərimizin mükəmməl dərslərlə təmin olunması üçün çalışmalıdır.

Tahir KAZIMLI

Qəzetimizin ötən sayında orta məktəblərin 5-ci sinif "Ədəbiyyat" dərsliyindəki (müəlliflər: Afət Süleymanova, Təranə Bağirova, İlhamə Muradova) bir sıra qüsurlardan söz açmışdıq. Fikir və mülahizələrimizin gələcəkdə dərslük tərtibatına yardımçı ola biləcəyi ümidi ilə qeydlərimizi davam etdiririk. Bununla həm də bu ölkəni əmanət edəcəyimiz övladlarımızın qüsurlu dərslüklərlə təhsil almaqlarının andişəsini bölüşürük. Keçək faktlara.

Əvvəli ötən sayımızda

Kitabın 18-ci səhifəsində verilmiş xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin "Ağ saçlar" şeirinin dili və üslubu, düşünürük ki, 5-ci sinif şagirdi üçün çətin anlaşılırdır. Böyük şairimizin on bir yaşlı uşağın səviyyəsinə uyğun başqa şeirləri də var, onlardan birini dərsliyə salmaq olardı.

21-ci səhifədə "Bunu bilməlisən!" başlıqlı qeydlərdə deyilir: "Şeir fikrin vəznli, obrazlı, qafiyəli ifadəsidir". Düzgün tərif deyil, çünki həm heca, həm də sərbəst vəznədə yazılmış qafiyəsiz şeirlər də var.

Heca şeiri haqqında bildirilir ki, "həmin şeirlərin birinci misrasında neçə heca varsa, qalan misralarda da o sayda heca olmalıdır. Bir misrada 5, 7, 8, 11, 12 heca ola bilər". Halbuki elə tədris proqramına salınmış "Ağ saçlar" şeirinin nümunəsində bu tərifin yanlış olduğunu görürük. Əvvəla, şeir 16-lıq heca vəznində yazılıb; ikincisi, şeirin birinci bəndinin 2-ci və 3-cü misraları, eləcə də üçüncü bəndinin son misrası 12 hecalıdır.

Gülhüseyn Hüseynoğlunun "Müəllimin arzusu" hekayəsinə aid tapşırıqda (26-cı səhifə) şagirdlərdən əsərin ideyasını müəyyən etmək tələb olunur. Bizcə, xatirə janrında yazılmış bu kiçik hekayənin ideyası nə mərhum yazıçımıza, nə də dərslük müəlliflərinin özlərinə bəllidir. Bu tip əsərlər bir qayda olaraq ideya üzərində yox, hansısa tanınmış bir şəxs barəsində danışılan kövrək xatirə üzərində qurulur. Odur ki, belə bəhrəsiz suallarla şagirdləri bərkə salmağa ehtiyac yoxdur.

Kitabın 26-cı səhifəsində Nizami Gəncəvinin "İsgəndərnamə" poeməsindən "İsgəndərin taxta çıxması" parçası verilib. Dərslükdəki bəzi misralar şairin seçilmiş əsərlərindən düz köçürülməyib. Məsələn, "Atadan aldığı rəsmi, ayını" misrasında "rəsmi" sözündən sonra vergül qoyulması mənanı dəyişib. Bununla "rəsm" sözü şəkil sözünün sinonimi olaraq ismin təsirlilik halında işlənib. Belə çıxır ki, İsgəndər atasından hansısa rəsmi, şəkli alıb. Əslində ifadə "rəsmi ayını" dir.

"Hər ölkə adında düzdü bir dastan" misrası "Hər ölkə adına düzdü bir dastan" kimi yazılmışdır. "Onda ki, qolunun gücün yoxladı" yox, "Onda ki, qolunun gücün yoxlardı" olmalıdır. Axırdan dördüncü beytdə ("Ərəstun vəzirə uca dərğaha, Hər yaxşı-yamanda mərhəmədi şaha") "mərhəm" yox, "məhrəm" yazılmalıdır (Nizami Gəncəvi, "İsgəndərnamə". Bakı, "Yazıçı" nəşriyyatı, 1982).

Həmin parçada:

*Bütün tacirlərdən o, bac almadı,
Ölkədə kimsədən xərac almadı.
Dehqan vergisinə çəkərək qələm,
Sərmayəsizlərdən almadı dirhəm -*

misralarının qarşısında müəlliflər belə bir sual qoyublar: "Bu misralar sənə nəyi xatırladır?" Cavabı naməlum, mücərrəd sualdır.

Şeirə aid tapşırıqda ilk iki misradan sonra şagirdə irəli sürdüyü (?) fərziyyənin doğru olub-olmadığını müəyyən etmək tələb olunur. Doğrusu, "Elə ki Rum şahı taxta oturdu, Dünyaya mum kimi bir naxış vurdu" misraları barədə şagirdin hansı fərziyyə irəli sürə biləcəyi maraqlıdır...

cümlənin Cabbarlının hansı əsərinə aid olduğu dərslükdə şagirdlərə izah edilmir. 1919-cu ildə yazılıb "Azərbaycan" qəzetində çap olunmuş həmin şeirdə "Nə imiş bu, aman Allah? Od yurdunun yarpağı!", yaxud "Fəqət bizim bayrağımız ucaları çox sevir. Yıldızlardan, hilaldan da yüksəklərdə fırlanıyor" kimi aydın poetik misralar varkən "ot topası" deyimli misranı esse mövzusu seçmək nə dərəcədə uğurludur?

31-34-cü səhifələrdə essenin necə yazılmasına dair təlimatlar verilir. Əminik ki, bu tapşırıq-təlimatlar nəinki şagirdləri, lap peşəkar yazıçıları belə, hətta esse janrının banisi Mişel dö Monteni də çaşqınlığa salar. Məsələn, bunu oxumaqla kim nə yaza bilər: "...əvvəlcə baş verən hadisənin səbəbini göstər, sonra

bu onların heç birinə əməl eləmir. Bu mənada, şagirdə bədii mətn resepti vermək onun azad düşüncəsinin qarşısını almaqdan başqa bir işə yaramır.

Yaradıcı işdə heç bir resept ola bilməz, yalnız şagirdə istiqamət vermək olar ki, bu işi də müəllimin öhdəsinə qoymaq, zənnimizcə, yetər.

Dərsliyin 35-ci səhifəsindəki cədvəlin "Oxu" bölümündə şagirdə belə bir tapşırıq verilir: "Oxunun məqsədini müəyyən et. (Bu mətni nə üçün oxuyuram?)". Əvvəla, şagird mətni könüllülük əsasında oxumur, ikincisi, "oxunun məqsədi" deyərək nə nəzərdə tutulur?

Dərsliyin 36-cı səhifəsində hələ bədii mətnlə işləməyi yenicə öyrənmək istəyən şagirdlərə palitra və rəssam örnək göstərilir, sanki 5-ci sinif şagirdi rəssamlığı öyrənib, qa-

yata da aidiyyəti yoxdur. İstehsal sahəsinə vəsf edən sovetşayağı feir internet əsrinin oxucusuna ciddi emosional təsir göstərə bilməz.

Dərslük müəlliflərinə xatırladıyıq ki, Səməd Vurğun bu şeiri 1938-ci ilin iyun ayında qələmə alıb...

M. Pərişinin "Tala" hekayəsinə (səhifə 40) şagirdlər üçün maraqlı saymaq olardı, yaxşı tərcümə ediləydi... Bəzi cümlələrdə feilin zamanları qarışdırılır. Mətndəki "dovşan şöngüdü" deyimini səhvdir. Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində "şöngümək" feili itə aid edilir.

43-cü səhifədə "epitet" termini şagirdlərə belə izah olunur: "Onu da bilməlisən ki, epitet yunan sözü olub, əlavə deməkdir". Xatırladıyıq ki, epitet yunan sözüdür, mənası isə "vəsf etmək"dir.

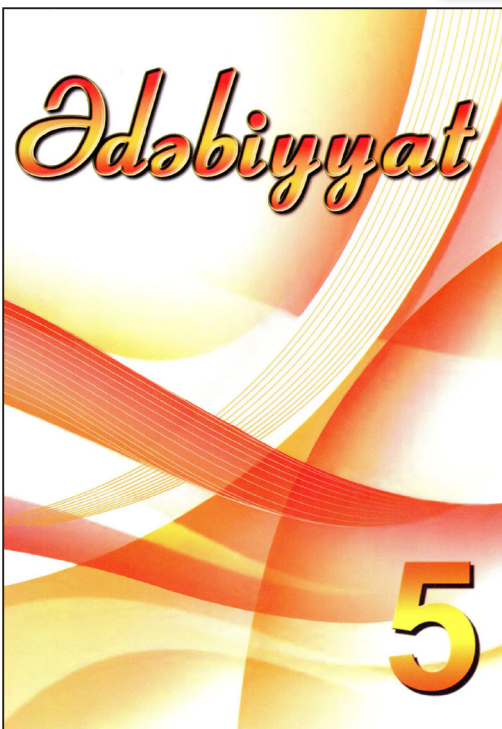
Dərslüklərin verdiyi dərslər

birinci yazı

Süleyman Rüstəmin sovet dövrü dərslüklərindən üzü bəri tədris olunan "Azərbaycana gəlsin" şeiri müstəqil ölkənin şagirdi üçün, bizcə, məqbul sayıla bilməz. Əvvəla, şeirin mayası başdan-ayağa saxta pafos üzərində qurulub. İkincisi, şeir sovet Azərbaycanını təənnüm edir. Şagirdlərdə haqlı olaraq sual yarana bilər: əgər o dövrdə hər şey şeirdə deyildiyi kimi gözəl olubsa, atalarımız niyə bu quruluşa qarşı çıxıblar? 5-ci sinif şagirdini indidən bu cür saxtakarlığa öyrətmək nə qədər doğrudur?..

31-ci səhifədə şagirdlərə Cəfər Cabbarlının "Göy yarpaqlı, al çiçəklili yaşıl otlar topasımı?" sualı ilə Azərbaycan bayrağı mövzusunda esse yazmağa hazırlaşmaq tapşırılır. Bu

Esse bədii janrdır. Əgər hər hansı janrda əsər yaratmağın vahid resepti olsaydı, onu Yazıçılar Birliyinin divarından asardılar və hər kəs də həmin təlimatları oxuyub mükəmməl əsər yaradardı. Elə yazıçı var, əsəri başdan-sona nəql eləyir, bəzi yazıçılar axırdan əvvələ qayıdır, eləsi də var, mətləbin, hadisənin düz ortasından başlayır.

ondan irəli gələn nəticəni təqdim et; əvvəl çox əhəmiyyətli məsələləri, sonra az əhəmiyyətliyə, yaxud əvvəlcə az əhəmiyyətli, sonra daha əhəmiyyətli məsələləri təqdim et..."

Esse bədii janrdır. Əgər hər hansı janrda əsər yaratmağın vahid resepti olsaydı, onu Yazıçılar Birliyinin divarından asardılar və hər kəs də həmin təlimatları oxuyub mükəmməl əsər yaradardı. Elə yazıçı var, əsəri başdan-sona nəql eləyir, bəzi yazıçılar axırdan əvvələ qayıdır, eləsi də var, mətləbin, hadisənin düz ortasından başlayır.

Yaxud: yazıçı var, nə işə yazmaq üçün əvvəlcədən hazırlıq görür, qeydlər aparır, plan tutur, yazıçı da var,

lir yazıçılığı. "Palitra" sözü isə şagirdə izah olunmur.

Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeirinin (səhifə 37) dərsliyə salınması (eyniadlı məşhur şeirlə qarışdırılmamalı - red.) barədə də bəzi qeydlərimizi oxuculara çatdırmaq istərdik. Sovet Azərbaycanını təənnüm edən bu şeir dərsliyə ixtisarla salınıb və şairin uğurlu bəndləri elə bil qəsdən çıxarılıb.

Şeirin ikinci bəndi ilə bağlı şagirdlərə belə bir anlaşılmaq tapşırıq verilir: "Bəndin hansı misrasında bənzədilən məqama rast gəldin?" Yəqin ki, şagirddən hansı bənzətməyə rast gəldiyi soruşulur. Xatırladaq ki, "məqam" ədəbiyyat yox, musiqi terminidir.

Düşündürük ki, bu tip şeirlərin çağdaş Azərbaycanda böyüyən uşağa tədris edilməsi heç bir fayda verməyəcək. "Ağdaş pambığı"nın, "Şəki ipəyi"nin günümüzə nəinki poeziyaya, bəlkə heç iqtisadiy-

Dərsliyin "Yadda saxla" bölümündə (44-cü səhifə) bədii təsvir vasitələrindən istifadə qaydaları izah edilərkən nədənsə yemək, qayğanaq, duz, istiot kimi mətbəx və məişət sözləri ilə paralellər aparılıb, şagirdə "yazdığı mətnin duzunu, istiotunu qədrində qat" kimi gülməli tövsiyələr verilib.

Əliğa Kürçaylının "Bakı" şeirində (46-cı səhifə) "Nəğməsidir zavodların fit səsi" misrasını şagird necə "əşidəcək", bilmirik, ardınca şagird qarşısında sual qoyulur: "Hansı məqamlarda hisləri (görmə, eşitmə, dad, qoxu, toxunma) təsvir etmək mümkün idi, lakin yazıçı buna ehtiyac duymayıb?"

Əvvəla, şagirdə "Şeirə bir də nəzər sal" deyib ardınca "yazıçı" ifadəsi işlətmək yanlışdır, hamı bilir ki, Əliğa Kürçaylı şairdir; ikincisi də, məgər bu sual 5-ci sinif şagirdinin cavab verə biləcəyi sualdır?

"Heç kəsi qınamayın" (48-ci səhifə) mətnində təhkiyə üsulu pozulub, dürgü işarələri düzgün qoyulmayıb. Sonda dırnaq işarəsi içərisində verilmiş "Qınamayın ki, qınananlardan olmayasınız" deyiminin istinad edildiyi mənbə göstərilir. Xatırladaq ki, bu kəlam xristianlığın dörd müqəddəs kitabından biri sayılan Matfeyin "İncil"indən götürülüb.

50-52-ci səhifələri əhatə eləmiş "Möcüzə" və "Allaha şükür edən şikəst" mətnləri teoloji xarakter daşıyır və onların dünyəvi tədris məktəblərində məqsəduyğunluğu sual doğurur. Bundan əlavə, Məhəmməd peyğəmbərin zamanında Səudiyyə Ərəbistanı adında yer sadəcə mövcud deyildi. Həmin mətnlərdə iddia olunduğunun əksinə, Məhəmməd peyğəmbərin xəstələri sağaltmaq kimi bir özəlliyi olmayıb, onun möcüzəsi "Quran"dır. Musa peyğəmbərinə dəyənəyi yox, əsası vardı...

Dərslük müəlliflərinin bunlardan xəbərsiz olduğuna inanmaq istəməzdik.

□ "Aydın yol" qəzetinin müsa-
sahibi Azərbaycan Dövlət Aka-
demik Milli Dram Teatrının
direktoru, sənətsünaslıq pro-
fessoru İsrafil İsrafilovdur.

– *Teatr və məktəb müəyyən mə-
nada oxşardır. Məktəb təhsil,
teatr isə mədəniyyət ocağıdır.
Hər ikisi eyni vaxtda tətilə çıxır,
eyni vaxtda fəaliyyətə başlayır.
Maraqlıdır, Milli Dram Teatrinin
yeni "dərs ili" üçün proqramı
nədən ibarətdir?*

– Bir zamanlar görkəmli maarif-
çilərimiz teatra məktəb deyiblər.
Teatr sözləşməsi məktəb adlandı-
rılmayıb, o, bütün zamanlarda
maarif ocağı funksiyasını şərəflə
daşıyıb. Ədəbiyyat nümunələri,
konkret olaraq dramaturji əsərlər
səhnədə oynanıb və tamaşaçılara
dövr, zaman, mənəvi və əxlaqi də-
yərlər haqda müxtəlif düşüncələr,
fikirlər aşılayıb.

Bir neçə gün öncə biz "Mək-
təb-teatr" layihəsini reallaşdırdıq.
Təhsil Nazirliyi ilə aramızda çox
faydalı və hesab edirəm, gələcək
üçün səmərəli əməkdaşlıq işi baş-
layıb. Bu proqram təkcə şagird və
tələbələrin teatra gəlişini nəzərdə
tutmur. Hədəfimiz məktəblərdə
dram və bədii qiraət dərnəkləri
yaratmaq, ölkə səviyyəsində bu
dərnəklərin müsabiqələrinin təşkil
etmək, müsabiqələrdə teatrımızı
aktyorlarının fəal iştirakı ilə gənc
teatrsevərlərin tamaşaçı konfrans-
larını keçirməkdir.

Məktəb proqramında olan əsər-
lərin səhnələşdirilməsi işi də
prioritet məsələ kimi diqqətdə sax-
lanı.

– *Dram teatrının adı bu il mət-
buatda daha çox festivallarla
yadda qaldı. Əvvəlcə Adana,
Konya, sonra Tiflis. Bu yaxın-
larda isə Pekindən qayıtmı-
nız...*

– Yetmiş il ərzində Azərbaycan
teatrı sovet teatrı anlayışının içə-
risində özünün ayrı-ayrı inkişaf
mərhələlərini yaşayıb. SSRİ döv-
ründə teatrlarımız ən yaxşı halda
Moskva tamaşaçıları qarşısında çı-
xış edə bilirdisə, onun sovet tama-
şaçıları arasında tanınmaq iddiası
vərdi, indi Azərbaycan müstəqil
dövlətdir. Nüfuzlu beynəlxalq təş-
kilatlarda təmsil olunan ölkəmiz
dünyada gedən siyasi və mədə-
ni proseslərdə aktiv iştirak edir.
Azərbaycan teatrı da yaranmış
əlverişli reallıqdan istifadə edib
dünya və Avropa teatr məkanına
çıxmaq iddiasındadır. Bu iddiamızı
da beynəlxalq teatr festivallarında,
müxtəlif qastrollarda reallaşdır-
ırıq.

Ötən ilki İsveç qastrolumu-
zu xüsusi vurğulamaq istərdim.
Azərbaycan teatrını tanımayan
bir auditoriya qarşısında drama-
turgiyamızın ilk nümunələrindən
olan "Lənkəran xanının vəzirini"
tamaşası ilə çıxış edirdik. Dillər və
mədəniyyətlər arasında fərqlərə
baxmayaraq Dram Teatrının çıxışı
çox möhtəşəm oldu. Nobel ailəsi,
kral ailəsinin üzvləri, diplomatik
korpus nümayəndələri, İsveçin tanın-
mış ziyalıları və sənət adamları
kollektivin çıxışını ayaq üstə alqış-
ladılar.

Çoxlu festivallara dəvət alsaq
da, təəssüf ki, hamısında iştirak
edə bilmirik. Biz repertuar teatrı-
yıq, əvvəlcədən planlaşdırılmış
tamaşalarımız var. Repertuarda
çətinlik yaratmamaq üçün bəzi
dəvətlərdən imtina edirik.

– *Pekin səfəri də növbəti festi-
valla bağlıdır?*

– Azərbaycan Beynəlxalq Teatr
Tənqidçiləri Assosiasiyasının üz-
vüdür. Pekində təşkilatın 27-ci
beynəlxalq konqresi keçirildi.
Ölkəmizi bu konqresdə mən və
sənətsünaslıq elmləri doktoru,
professor Məryəm Əlizadə təmsil
edirdik. Dünya teatrının qarşısın-
da duran perspektivlər, gündəlik-
də olan məsələlər, internet döv-
ründə medianın fəallığı müzakirə
olundu.

dan neçəsi əsl səhnə ustası olaca-
- bu, zamana və onların zəhmət-
sevərliyinə bağlıdır. Gənclərin
əldə etdiyi aktyor vərdislərinin
nümayişi ümidvericidir. İndi on-
ların işinin ikinci mərhələsi baş-
layır. Birinci mərhələdə daha çox
səhnə etüdləri, sözsüz parçalar,
müxtəlif trenajlar, vokal və plas-
tika məşğələləri idi. İkinci mər-
hələdə sözlü və süjetli səhnələr
olacaq.

Yaxşı yadımdadır, müəllimim,
görkəmli rejissor Tofiq Kazımov bu
teatra neçə-neçə gənc aktyor dəvət
etmişdi. Müəyyən müddət sonra
Azərbaycan teatrı, teatrşünaslıq el-
mi onlarla fəxr elədi: Amaliya Pəna-
hova, Şəfiqə Məmmədova, Hamlet
Xanuzadə, Səməndər Rzayev, Şah-
mar Ələkbərov, Səfurə İbrahimova,
Fuad Poladov, Yaşar Nuri, Kamal
Xudaverdiyev... Bu, o zamanlar da
birmənalı qarşılanırdı. Təsəvvür

– 40-50-ci illərin ədəbiyyatını,
mətbuatını və mədəni gerçəkliyi-
ni nəzərdən keçirəndə görürsən ki,
teatrşünasların azlığından, ya nə-
dənsə tamaşalar haqda reseenziya
yazanların əksəriyyəti ədəbiyyatşün-
aslardır. Teatrşünaslardan yalnız
Cəfər Cəfərov öndə idi, ondan son-
ra teatrşünaslıq bir elm kimi sistem-
li, elmi-nəzəri səviyyə qorunmaqla
inkişaf etdirildi. İndi həm Mədəniy-
yyət və İncəsənət Universitetində

"Qüsurumuzu bizə iftira kimi deməyin"

İsrafil İsrafilov: "Avropa teatr məkanına çıxmaq iddiasındayıq"

– *Yunan rejissoru Terzopulosun
Akademik Milli Dram Teatrının
səhnəsində hazırladığı "Antiqo-
na" faciəsini çoxları maraqla
gözləyir. Ümumiyyətlə, xarici
rejissorların Azərbaycanda ta-
maşa hazırlaması, azərbaycanlı
rejissorların isə Avropada işlə-
məsi prosesi indi hansı mərhə-
lədədir?*

– "Antiqona" sonradan başqa
müəllif tərəfindən də yazılıb, bir
az müasirləşdirilib. Biz antik dra-
maturji nümunəyə – Sofoklun "An-
tiqonası"na müraciət etdik. İngilis
dilli variantlardan biri üzərində
dayandıq, əsər tərçümə olundu
və bu, xeyli vaxt aldı. Tamaşa bu
ilin dövlət planına salınıb. III Ba-
kı Beynəlxalq Teatr Konfransından
sonra konkret iş başlayacaq.

Azərbaycanlı rejissorlardan
Mehriban Ələkbərzadə xalq yazı-
çısı Elçinin "Qatil" pyesini Şi-
mali Kiprdə uğurla səhnəyə
qoyub. Gənc rejissor Mikayıl
Mikayılov "Müsyö Jordan və
Dərviş Məstəli şah" pyesini
Qazaxıstanın Karaqanda şə-
hərində, daha bir tamaşanı isə
Tümen vilayətində hazırlayır.
Hazırda Bəhram Osmanov da
Permdə ye-
ni tama-
şa üzə-
r i n d ə
işləyir.

– *Ötən
il teatrın
nəzdində
yeni stu-
diya yara-
dı. Bu yay
studiyanın ha-
zırladığı tama-
şa maraqlı alın-
mışdı. Bilmək
istərdik, gənclə-
rin studiyadakı
fəaliyyəti teatrda
necə əks olunacaq?*

– Studiya və teatr
eyni şey deyil. Studiyada biz
istedadların seleksiyası ilə məşğul
oluruq. Dünya prakti-
kasında olduğu kimi,
studiyada çox adam
toplanır, amma onlar-

Bu çalışmalar gənclərin bu gün-
sabah səhnəyə çıxacağı, rol alacağı
anlamına gəlmir. Bəzi tamaşalar-
da onların gücündən istifadə edirik,
çünki onlar teatrın mətbəxinə
daxil olmalıdırlar. Tanınmış sənət
ustalarıyla yanaşı durmaq, onlarla
bir tamaşada oynamaq gənclərin
təcrübəsinə, vərdislərinə və teatral
ruhunun formalaşmasına müsbət
təsir göstərir.

– *Başqa teatrların aktyorlarının
Milli Dram Teatrına dəvət olun-
ması, çox zaman baş rolda çıxış
etməsi bəzən tənqidlə qarşılanır.
Siz isə teatrlar arasında sərhə-
lərin şəffaf olmasının tərəfdarı-
sınız.*

– Azərbaycan teatrının 142 illik
həyatının ən azı 40 ilinə yaxşı bə-
lədəm. Dialektik yanaşsaq, bu, ta-
mamilə təbii prosesdir.

Necə ki, biz yeni
dramaturq imza-
sı, yeni rejissura
axtarırıq, teatr-
şünaslıq sahə-
sindəki boşlu-
ğu dolduracaq
gəncləri seçir,
onların yazısı-
na xüsusi qay-
ğıyla yana-
şırıq, bu
da eyni
işdir.

eləyin, ikinci kurs tələbəsi Amaliya
Pənahova birdən-birə Milli Dram
Teatrına gətirilir və baş rol ifa edir.
60-cı illərin sonunda tələbə olan
Fuad Poladov teatrın truppasına
salınır və baş rolda səhnəyə çıxır.
O dövrdə də teatrdə çox nəhəng,
möhtəşəm aktyorlar var idi.

Dram teatrı heç vaxt öz hüdudla-
rıyla kifayətlənməyib, həmişə müx-
təlif teatrlardan dəvət olunan aktyor-
ların, əvvəlki Teatr, sonrakı İncəsənət
institununun tələbə və məzunları-
nın sayəsində formalaşmış. Ona görə
burda fərqli, qeyri-adi bir şey gör-
mürəm. Bu, sələflərimiz Ədil İsgən-
dərov, Mehdi Məmmədov, Tofiq Ka-
zımovun qoyduğu yolun davamıdır.

Teatrdə bütün nəsilərə mənsub
aktyorlar olmalıdır. Bir nəfərlə
söhbət zamanı dedim, səhnə fut-
bol meydançası deyil ki, doqquz
nömrənin yerinə on bir nömrəni
salasan. Biz seleksiya işini planlı
şəkildə aparmalıyıq ki, nəsil boşlu-
ğu yaranmasın.

Ölkəmizin tanınmış düşüncə
adamları, teatra bağlı insanlar bu
işə müsbət qarşılayırlar. Mədəniy-
yyət və Turizm Nazirliyi də apardığımız
işə dəstəkləyir.

– *Pekində internet dövründə
medianın fəallığı mövzusunun
müzakirə olunduğunu dedi-
niz. Söhbət əsnasında isə gənc
teatrşünasların yetişməsinə, bu
gənclərin yazılarını oxumaq is-
tədiyinizi vurğuladınız. Teatrın
Azərbaycan internetində ifadəsi
sizi qane edirmi və yazıları izlə-
yirsinizmi?*

teatrşünaslıq ixtisası üzrə kadr ha-
zırlığı gedir, həm də Elmlər Akade-
miyasının Memarlıq və İncəsənət
İnstitutunun nəzdində ayrıca teatr,
kino, televiziya problemləri ilə məş-
ğul olan şöbə var. Bunlara baxma-
yaraq, teatrşünaslıqla fəal və ardıcıl
şəkildə məşğul olanların sayı azdır.
Bəlkə ona görə ki, müxtəlif internet
səhifələrində teatr haqqında qeybət
səviyyəli yazılar yazılır, digər sayt-
lar da dərhal bu xəbərləri tirajlayır.
Həsən bəy Zərdəbinin düşüncəsinə
görsə, mətbuat bunun üçün yaradıl-
mamışdı. Onun cəmiyyəti saflaşdır-
maq, sağlamlaşdırmaq funksiyası
daha böyük, daha şərəflidir.

Konkret bir sahədən yazan
adam onu ən azı mütəxəssis sə-
viyyəsində bilməlidir. Çünki ya-
radıcılıq çox həssas sahədir. Sən
çox filmə baxa bilərsən, amma onu
təhlil edə bilməyin, peşəkar qüsur
tapmağın şübhə doğurur. Teatrda
daha mürəkkəbdir, burada ədə-
biyyat, xoreoqrafiya, təsviri sənət
elementləri, aktyor və rejissor us-
talığı var. Axı sən bunları bilmə-
dən necə yazı yaza bilərsən?

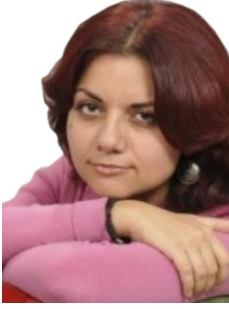
Ən dəhşətli odur ki, çox za-
man həqiqəti yox, həqiqətbənzər
faktları, bəzənsə heç olmayan şey-
ləri yazırlar. Axı eyni hadisələr,
umu-küsülər digər müəssisələrdə
də yaşanır. Harada insan varsa,
orada inciklik də var, narazılıq da.

Həm də bəzi məsələlər indivi-
dualdır. Bu rejissor bu aktyorla iş-
ləməkdən həzz alır, digər aktyorsa
əksinə. Bir də görürsən biri yazır
ki, filan rolu filankəs oynamamalı
idi. Bu, ona bənzəyir: sən simfonik
musiqiyə qulaq asırsan, orkestrə
deyirsən ki, ikinci skripkaçı bu yox,
başqası olmalıdır. Halbuki orada
"iradını" dilə gətirmirsən, çünki
simfonik musiqini, orkestrin işi-
ni bilmirsən. Amma düşünürsən
ki, teatrı bilirsən, əslində sən çox
diqqətli və teatral tamaşaçısan.

Nə üçün mətbuatda teatrın
təbliğati aparılır? Teatrın dig-
gər və daha önəmli problemləri
qabardılır? Maaşların azlığından
və ya Azərbaycan teatrının
dünyaya çıxmasından danışılır?
Demirəm bizi yalandan tərifləyin.
Amma qüsurumuzu
bizə iftira kimi deməyin.

Leyla ƏLİYEVA

Aygün ASLANLI
kinoşunas

Paulo Koelyonun "Zahir" romanının qəhrəmanı tez-tez "Xüsusi xidmətlər bankı" adlanan gözəgörünməz müəssisədən danışır. Arvadı bunun mənasını soruşanda belə cavab verir: "Məsələn, mən bilirəm ki, sən böyüyürsən və nə vaxtsa nüfuzlu şəxsə çevriləcəksən. Sənə maya qoyuram. Ancaq mayam pul yox, sərfəli əlaqələrdir. Səni lazımı adamlarla tanış eləyirəm, müqavilələr bağlamağına yardımçı oluram. Sən də mənə borclu qalırsan. Doğrudur, bunu heç vaxt üzünə vurmuyacam, amma günlərin birində səndən nəse istəyəcəm".

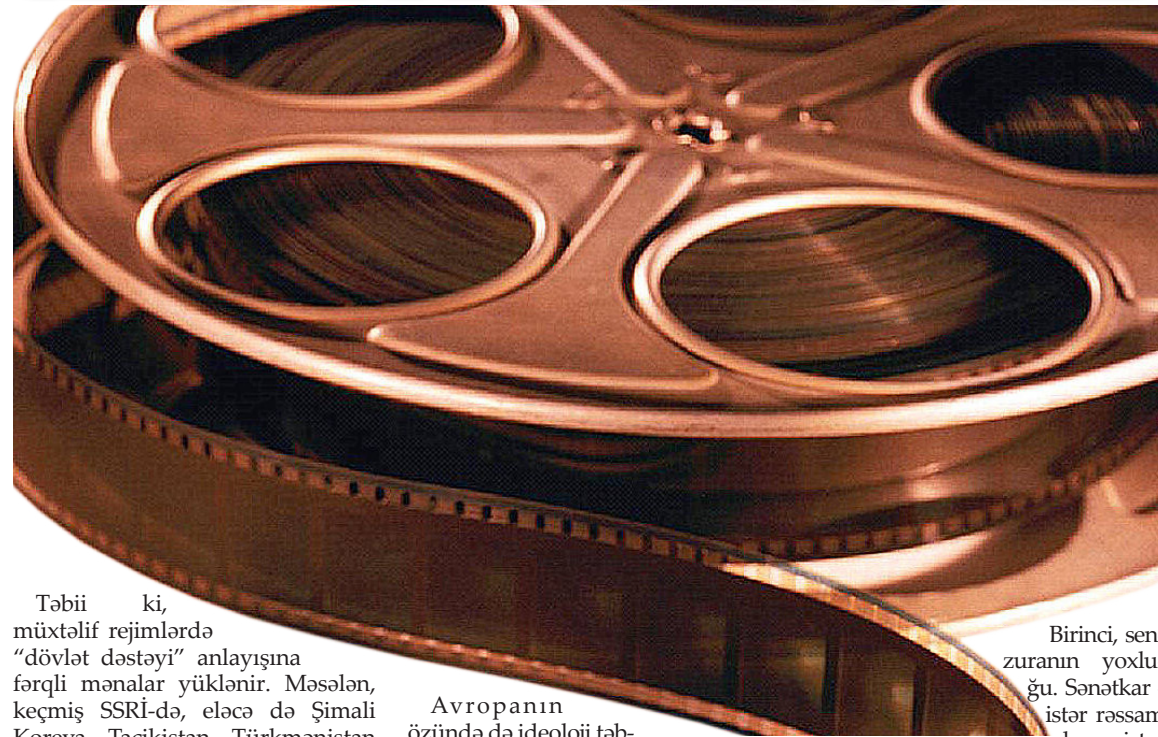
Kinematografiya ilə dövlətin münasibətləri müəyyən mənada yuxarıdakı "xidmət bankı" sistemini xatırladır.

Bütün incəsənət növləri arasında dövlət yardımına ən çox kinonun ehtiyacı var. Xüsusilə, Azərbaycan kimi kiçik, kino bazarı üçün münbit şəraitin hələ yetişmədiyi ölkələrdə incəsənətin yeddinci növünün nəinki inkişafını, hətta mövcudluğunu təmin etmək məhz dövlətin boynuna düşür. Boynuna düşür, çünki kino sənət olmaqdan əlavə həm də sənaye sahəsi, böyük məbləğdə vəsait tələb eləyən istehsalat prosesidir.

İndi ikinci sual yaranır: dövlət kinematografiyanın (elə digər sənət növlərinin də) inkişafında niyə iştirak etməlidir?

Ona görə ki, heç bir dövlət naməlum adada, "öz əlim-öz başım" prinsipiylə yaşamır. Mütləq ətrafındakı dünyanın indiki geosiyasi vəziyyətində isə hərdən özündən qat-qat uzaq məsafədə olan dövlətlərlə əməkdaşlığa, əlaqə qurmağa məcburdur. Məsələn, Azərbaycanın nefti, qazı Avropa ölkələrinə, bəlkə hələ ondan da o tərəfə satılır. Amma bu satışın təmin olunmasından ötrü Azərbaycan əvvəlcə özünü sivil, mədəni, bir sözlə, ünsiyyət saxlamağa layiq etibarlı tərəfdaş kimi tanıtmalı idi. Bu prosesdə mədəniyyətin də rolu böyükdür. Hər bir sivil dövlət öz ərazisində mədəniyyətin, incəsənətin inkişafını təmin edir, çünki mədəniyyət xalqın simasıdır. Ölkəyə gələn əcnəbilər birinci bu simanı görür, sonra insanlarla ünsiyyətə girirlər.

Dövlətin "xüsusi xidmət bankı"

Birinci, senzuranın yoxluğu. Sənətkar - istər rəssam olsun, istər

Təbii ki, müxtəlif rejimlərdə "dövlət dəstəyi" anlayışına fərqli mənalar yüklənir. Məsələn, keçmiş SSRİ-də, eləcə də Şimali Koreya, Tacikistan, Türkmənistan kimi ölkələrdə bu dəstək təkə hər hansı filmin istehsalına maddi vəsait ayırmaqdan ibarət deyil. Həmin dəstəyi təmin edən şəxslərin toplusu - hökumət həm də məqbul gördüyü sənətcilərə yaşıl işıq yandırır, onların zirvəyə qalxan yolunu maneələrdən təmizləyir. Əvəzində isə onlardan hökumətin "yaxşılığını" unutmamağı, rəsmi mövqeyin möhkəmlənməsində iştirak etməyi istəyir. Təbəllərini özünün əvəz edilməzliyinə inandırmaq üçün bu tip ictimai rejimlərin izlədiyi müəyyən ideoloji xətt olur: kino öz məhsullarında həmin ideologiyayı təbliğ etsə, necə deyərlər, məqsəduş olar.

Maraqlı burasıdır ki, bu sistem tək keçmiş SSRİ kimi totalitar dövlətdə yox, ABŞ kimi demokratiyanı, şəxsiyyət və söz azadlığını əldə etmiş ölkədə də var. ABŞ uzun illər kino vasitəsilə dünyaya "amerikan arzusu"nu, politkorrektliyi yaymağa çalışıb.

Avropanın özündə də ideoloji təbliğat meyillərinə rast gəlinir. Bu təbliğatın əsasında köhnə qitənin ümumi ideologiyası - irqindən, cinsindən, əqidəsindən asılı olmayaraq hamıya tolerant münasibətin nümayişi dayanır. Bu cəhətdən avropalı ilə dövlət idarəçilərinin fikirləri bəzən üst-üstə düşür. Məsələn, hökumətlər, ya ayrı-ayrı təşkilatlar hicaba qadağa qoyulmasına çalışdıqca, kinoda seçim azadlığı mövzusu ön plana çıxır. Yaxşı, bu zaman nə baş verir?

Dövlət ona qarşı çıxan rejissorları, ssenaristləri dəstəkləməkdən boyun qaçırmır? Yox. Qərblə ölkələrində dövlətin mədəniyyət və incəsənətə münasibəti uyğun qanunlarla tənzimlənir. Sistem elə qurulub ki, "Zahir" in qəhrəmanı dediyi kimi, dövlət "xüsusi xidmət bankı" rolunu oynayıp, dəstəyə ehtiyacı olan mədəniyyət və incəsənət adamlarının rahat, sərbəst işləməsinə şərait yaradır. Bəs "Rahət və sərbəst işləmək üçün şərait" deyildəndə nə nəzərdə tutulur?

rejissor, ümumiyyətlə, hər bir vətəndaş özünü azad ifadə etmək hüququna malikdir, onun bu hüququ təmin edilməlidir. Sənət adamının fikirlərinə qarşımaq - xüsusilə bu müdaxilə əsərin ideyasını kökündən dəyişir, ona zərər vurursa - yolverilməzdir.

İkinci, kino haqqında qanunun qəbulu. Azərbaycanda son illərdə kinematografiya ilə bağlı qəbul olunmuş yeganə sənəd ölkə prezidentinin 2008-ci ildə təsdiqlədiyi "Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair dövlət proqramı"dır ki, bu planda nəzərdə tutulmuş 18 bənddən bu vaxta qədər cəmi üçü həyata keçirilib. Ölkəmizdə müasir dövrün tələblərinə cavab verən kino qanunu isə hələ də qəbul olunmayıb.

Üçüncü, özəl vəsaitin kinoya cəlb olunması. Bütün dünyada maddi imkan olan adamlar arasında mədəniyyətə, incəsənətə vəsait ayırmaq prestij sayılır, Azərbaycanda belə təcrübə yox dərəcəsindədir. Səbəb hüquqi bazanın zəifliyidir.

...Amma yuxarıda sadalananların hamısından daha vacibi kinematografıların özünə aiddir - istedad, yaradıcı fantaziya, dünyagörüş və intellektual baza. Elə bu məqamda bir xatirəmi sizinlə bölüşmək istərdim:

Bir neçə il əvvəl Tiflisdə - "Amirani" Beynəlxalq Tələbə Filmləri Festivalında 71 yaşlı gürcü rejissoru Mixail Kobaxidze ilə tanış olmuşdum. Onun filmografiyası cəmi altı qisəmetrajlı filməndən ibarətdir, onlardan üçünü də tələbə olanda kurs işi kimi çəkib. "Amirani" festivalında həmin filmlər müasir gürcü gənclərinə və festivalın digər iştirakçılarına retrospektiv proqram çərçivəsində təqdim edilirdi. Zalda həmin ekran əsərlərinə tamaşa eləyən tələbələrin ən böyüyünün 20 yaşı ancaq olardı.

Böyük əksəriyyəti kompüter qrafikasından ibarət müasir kino ilə böyümüş o gənclərə 1961-ci ildə çəkilmiş kurs işi ilk baxışda primitiv təsir bağışlamalı idi. Amma əksinə oldu. Çünki M.Kobaxidzenin "Gəndlik sevgisi" (1961), "Karusel" (1962), "Toy" (1964) filmləri 2002-ci ildə Fransada çəkdiyi "En shemi" qədər tərəvətli, müasir və təsirli idi. Gürcü rejissorunun üçüncü kursda oxuyanda istifadə elədiyi priyormlar bizim kinematografılara bəlkə hələ də məlum deyil.

Kobaxidze cəmi altı film çəkib, çünki sosializm realizmi rejissorun üslubunu - oyunla gerçəklik arasındakı sərhədlərin mümkün qədər şəffaflaşdırılması, hadisələrə əlavə olunmuş sürrealizmi və proteskdi qətiyyətlə rədd eləyirdi. Kobaxidzeni dağ çəkməyə göndəriblər; o, dağ qarından necə ilhamlanmışsa, dağla da, qarla da əlaqəsi olmayan, son dərəcə gözəl, fərqli "Musiqçilər" filmi ni ərsəyə gətirib. Ən əsası, sənət prinsiplərində güzəştə getməyib, necə deyərlər, həmişə öz bildiyini eləyib. Totalitar SSRİ-dən demokratik Fransaya köçəndən sonra da.

Bəs, Azərbaycan kinosunda necə, belə nümunə varmı? Gəlin bu suala birlikdə cavab axtaraq...

"Cəhənnəm ol, Höte"

Avropa Film Festivalı başlandı

Azərbaycan paytaxtı artıq dördüncü dəfə Avropa filmlərinin nümayişinə ev sahibliyi edir. Ötən gün Bakıda Avropa Film Festivalı start götürüb. Almaniya istehsalı olan "Cəhənnəm ol, Höte" (rejissor Bora Dağtekin) komediyası festivalın ilk filmi olub. Filmlərin nümayişi noyabrın 9-dək davam edəcək.

Festival çərçivəsində Avropa İttifaqına üzv olan 16 ölkədən (Avstriya, Belçika, Bolqarıstan, Xorvatiya, Çex Respublikası, Estoniya, Finlandiya, Fransa, Almaniya, Macarıstan, İtaliya, Latviya, Rumıniya, İspaniya, İsveç, Birləşmiş Krallıq) və Azərbaycandan komediya, dramatik, sənədli, animasiya kimi müxtəlif janrlarda çəkilmiş 17 film kinosevərlərin ixtiyarına veriləcək.

Festival proqramına salınmış ekran əsərləri arasında dörd nominasiyada "Oskar"a namizəd olan "Filomena" (rejissor Stiven Frirz), "Karlovi Varı" Beynəlxalq Film Festivalında fərqlənən "Dirçəlmə" (rejissor Alitse Nelis), "Kann"dan əliboş qayıtsa da, maraqla qarşılanan "Çaxnaşma dövrü" (rejissor Çastin Triet) və "Berlin" festivalının qran-prisini qazanmış "Ana, mən səni sevirəm" (rejissor Yanis Nords) kimi məşhur filmlər də var.

Festivalın təşkilatçısı Avropa İttifaqının Azərbaycan nümayəndəliyi, Avropa İttifaqına üzv dövlətlərin Azərbaycanda təmsil olunan səfirlikləridir.

Filmlər paytaxtın Neftçilər prospektindəki "Park Bulvar" alış-veriş mərkəzində yerləşən "Park Cinema"da nümayiş olunacaq. Giriş pulsuzdur.

Festivalın sonuncu günü azərbaycanlı tamaşaçılar üçün daha əlamətdardır. Noyabrın 9-da festival çərçivəsində Elçin Musaoglunun "Nabat" filmi nümayiş olunacaq. Ölkəmizi "Venetsiya" və "Tokio" kimi nüfuzlu kinofestivallarda təmsil edən "Nabat" bu il "ən yaxşı xarici film" nominasiyasında "Oskar"a da namizəd göstərilib.

"Mozalan"a rəhbərlik asan olmayacaq...

Oktabrın 29-da mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev Cəfər Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında...

Yazıçı-ssenarist Orxan Fikrətoğlu "Mozalan" studiyasının direktoru vəzifəsindən azad edilərək "Salnamə" studiyasının baş redaktoru vəzifəsinə təyin olunub. "Mozalan" studiyasına rəhbərlik isə kinostudiyanın direktoru Müşfiq Hətəmovla həvalə edilib.

Müşfiq Hətəmov "Aydın yol"a açıqlamasında bu təyinatın məsuliyyətli və gözlənməz olduğunu deyib: "Yeni təyinat böyük məsuliyyət deməkdir. "Mozalan"ın Azərbaycan mədəniyyətindəki rolu, missiyası hamımıza məlumdur. Orxan Fikrətoğludan sonra bu sahədə işləmək də çətindir. Orxan özünü sənədli filmə daha çox sınaqmaq istədiyi üçün qərar müsbət qarşıladı".

Müşfiq Hətəmovun sözlərinə görə, təzə ildən "Mozalan" studiyası yeni layihələrə start verəcək. Yaxın aylarda isə studiyada müxtəlif təyinatlar üzrə konkret dəyişikliklər olacaq: "Kinostudiya ilə paralel "Mozalan"a rəhbərlik asan olmayacaq, amma əmrini yerinə yetirməliyəm və gələcəkdə real nəticələr ortaya qoymalıyıq".

Onlar dil yox, tərcümə öyrədirlər

Gənc tərcüməçilərin toplusu çap olunub

□ 2014-cü ilin tərcümə sahəsində yaddaqalan hadisələrindən biri də Azərbaycan Gənc Tərcüməçilər Assosiasiyasının (AGTA) təşkil etdiyi üçüncü forum və qurumun nəzdindəki Bədii Tərcümə Klubu üzvlərinin son illərdə göstərdikləri fəaliyyətin yekunu sayılan bədii tərcümələrdən ibarət toplusun nəşridir.

Əsərləri topluya salınmış yazıçılar kifayət qədər geniş coğrafiyanın təmsilçiləridir. Bura ingilisdilli ABŞ, Kanada və Böyük Britaniya ilə yanaşı italyan, alman, fransız, ərəb və rus ədəbiyyatından da nümunələr daxil edilib.

Hekayələri dilimizə Günel Əbilova, Abuzər Cəfərov, Tamilla Abdieva, Gülnaz Cavadova, Kamil Zeynalov, Vüsalə Cavarova, Günel Təhməzzadə, Leyla Əhmədova, Arzu Mehralı, Nərmin Kərimli, Arzu Qasımova və Səkinə Bayramlı çeviriblər. Nəşrin redaktoru isə Günel Əbilovadır.

Gənclərin ilk tərcümə təcrübələrinin toplu halında oxuculara çatdırılması təqdirəlayiq hadisədir. Bu, ən azı yetişməkdə olan nəslin bədii zövqünü və yaradıcılıq potensialını aşkara çıxarmaq baxımından diqqətə çəkir. Ümid edirik, daha çox orijinaldan çevirməyə üstünlük verən gənclərin heç olmasa bir neçəsi gələcəkdə taleyini bədii tərcüməyə bağlayacaq. Onların müəllif dairəsi, əsər seçimi, tərcümə sənətinin çətinliklərini dərk etmək istəyi hörmət doğurur.

Gənc tərcüməçilərin toplusundakı müəyyən texniki və redaktə səhvlərini qeyd etmək isə görülən işə yalnız xeyirxah münasibətdən doğur. Elə bilirik, nəsrə və redaktəyə məsul olanlar iradlarını anlaşıyla qarşılayacaqlar.

Əvvəla, "Amerika ədəbiyyatı" anlayışı bütövlükdə Şimali və Cənubi Amerikanı deyil, yalnız Amerika Birləşmiş Ştatlarında yaranmış və yaranmaqda olan ədəbiyyatı ifadə edir. Əgər tərtibçilər "Kanada ədəbiyyatı" bölümündə həmin ölkənin ədəbiyyatını təqdim ediblərsə, deməli, fikrimizlə razılaşarlar. Üstəlik, dünya ədəbiyyatşünaslığında çoxdan "Latin Amerikası ədəbiyyatı" anlayışı var. Bu da təbii, çünki Cənubi Amerika qitəsində yaranan ədəbiyyat ingilisdilli deyil. Ona görə də Qabriel Qarsia Markes və Xose Xoakin Lopesin yaradıcılığından nümunələr məhz "Latin Amerikası ədəbiyyatı" adlı ayrıca bölümə təqdim olunmalı idi.

İkinci məsələ məşhur Kolumbiya yazıçısının soyadının yazılışı ilə əlaqədardır. Ümumiyyətlə, bu cür

AGTA sədri İsmayıl Cəbrayilov:
"Universitetlərdən gələn tələbələrin səviyyəsi qənaətbəxş deyil"

hallarla bağlı iki yanaşma var: ad-soyadları ya tərcümə olunan dilin qanunlarına uyğun şəkildə, yəni transliterasiyada, ya da orijinala riayət etməklə yazmaq. Birinci yanaşmaya üstünlük verirsənsə, soyadı "Markes", ikinci qənaətlə razılaşırsansa, "Marquez" şəkildə yazmalısın. Bu irad "Xose Xoakin Lopez" ad-soyadının yazılışına da aiddir.

Yeri gəlmişkən, mütəxəssislər əcnəbi adların dilimizdə tələffüz olunduğu kimi yazılmasını məqsədəuyğun sayırlar.

Üçüncüsü, toplu üçün müəllif seçimində Azərbaycan oxucusuna məlum olmayan yazıçıların yaradıcılığına üstünlük verilsəydi, daha yaxşı olardı. Çünki Edqar Allan Po, Mark Tven, O'Henri, Ernest Heminqvey, Qabriel Qarsia Markes, Corc Oruell, Uilyam Somerset Moem, Gi de Mopassan, Alber Kamü, Frans Kafka, Anton Çexovun əsərlərinin dilimizdə bir xeyli tərcüməsi var.

Bununla yanaşı, müsbət haldır ki, Keyt Şopin, Ketrin Mensfild, Henri Sesil, Stefano Benni, Məcid Əbu Şərar kimi yazıçılar, səhv etmirsəks, dilimizdə ilk dəfə "danışığırlar".

Dördüncüsü: toplusunun əsas tələblərindən biri də müəlliflərin həyat və yaradıcılığı barədə qısa məlumat verilməsidir. Təəssüf ki, nəşrin tərtibçiləri bu məqamı nəzərdən qaçırbılar.

Əsərlərin redaktəsi ilə bağlı da bir sıra ciddi iradlar irəli sürmək olardı. Amma bu nəşr gənclərin ilk addımı olduğundan xətalərin zaman keçdikcə aradan qaldırılacağına ümidvəriyə. Bircə onu qeyd edək ki, toplu səriştəli redaktor əlindən keçsəydi, cümlələr oxucuya, məsələn, "Onu salamlamaq üçün döniyin həmişə orada olmasına baxmayaraq, Yvars (yəni İvars – red.) hava qaralana kimi onu görməkdən imtina edərdi" şəkildə çatdırılmazdı.

Tərcümə sənəti yaradıcılığın bəlkə də ən çətin sahələrindən biridir. Bu yolun başlanğıcında olan kəs taleyini bağlayacağı sahənin məsuliyyətini dərk etməlidir.

Tərcümə və ədəbi əlaqələr şöbəsi

Azərbaycan Gənc Tərcüməçilər Assosiasiyası (AGTA) azərbaycanlı tərcüməçilərin ilk peşəkar təşkilatıdır. İki yüzə yaxın həvəskar tərcüməçini və bu ixtisas üzrə təhsil alan tələbəni birləşdirən AGTA 2011-ci il sentyabrın 30-da, Beynəlxalq Tərcüməçilər Günündə təsis edilib. "Aydın yol" qəzeti İkinci Milli Tərcümə Forumundan qısa müddət sonra AGTA sədri İsmayıl Cəbrayilovla ölkədə canlanan tərcümə prosesi fonunda assosiasiyanın gördüyü işlər, internet layihələri və beynəlxalq əlaqələr barədə söhbət aparıb. İsmayıl Cəbrayilov Azərbaycan Dillər Universitetinin məzunudur.

– *Qurumunuz barədə ilk dəfə eşidənlərə onun məqsədi və hədəfləri barədə nə deyə bilərsiniz?*

– AGTA-nı üç il bundan əvvəl gənc tərcüməçilərlə birgə təsis etmişik. O zaman tərcümə sahəsində böyük boşluq vardı. Bu, həm tərcüməçilər, həm də tərcümə sahəsində təhsil alan tələbələr üçün xeyli çətinliklər yaradırdı. Tərcüməçiləri birləşdirmək, problemləri müzakirəyə çıxarmaq və onların həlli yollarını tapmaq üçün bu assosiasiyayı qurduq. Əvvəlcə burda yalnız gənc tərcüməçilər təmsil olunurdu. Sonra yavaş-yavaş təşkilatı genişləndirdik, peşəkarları cəlb etdik. Qurumumuzda yaş məhdudiyyəti yoxdur, peşəkarlıq kifayətdir.

– *Assosiasiyanın yaradılmasına kimlər dəstək verdi? Təşkilata göstərilən maraq sizi qane edirmi?*

– Yaranan gündən Azərbaycan Dillər, Slavyan və Qafqaz universitetlərindən xeyli tələbə bizə qoşuldu. Sentyabrın 30-u layihəni təqdim etdik, cəmi bir həftə sonra 30 üzvümüz vardı. Hazırda təşkilata 200-dən çox gənc və peşəkar tərcüməçi toplaşmışdır. Üzvlük prosesini dayandırmışıq, kriteriyaları sərtləndirməyi düşünürük. Bundan sonra üzvlər dörd müxtəlif kateqoriyaya üzrə cəmləşəcəklər. Köhnə üzvlər isə imtahan olunacaqlar.

– *Maraqlıdır ki, AGTA-nın fəaliyyəti klublar üzərində qurulub. Üzvlük də kateqoriyalara bölünüb...*

– Qeyri-hökumət təşkilatı olan AGTA-nın strukturları da qeyri-hökumət təşkilatlarına qoyulan tələblərə uyğun qurulub. Beş pe-

şəkar tərcüməçidən ibarət İdarə Heyəti ümumi məsələləri həll edir, üzvlərin qəbul qaydalarını təsdiqləyir. AGTA-da müxtəlif sahələr üzrə klublar da fəaliyyət göstərir. Əvvəlcə səkkiz klub yaratmışdıq, sonra daha effektiv olanlarını saxladığımız. Hazırda ən fəal Bədii Tərcümə Klubudur. Məqsəd gənclərin bədii tərcüməyə marağını artırmaqdır. Klub tərcümə fakültəsini yeni bitirmiş perspektivli gəncləri birləşdirir. Bizə dövlət qurumları və beynəlxalq təşkilatlardan müxtəlif sifarişlər gələndə, tərcüməçi axtaranda gənc tərcüməçilər bu işdə təmənnasız iştirak edir, təcrübə toplayırlar. Könnüllü Tərcüməçilər Klubu da dövlət tədbirlərini və beynəlxalq konfransları gənc tərcüməçilərlə təmin edir. Peşəkar İnkişaf Klubunda isə gənclər üçün təlimlər, treninqlər keçirilir, tədbirlər təşkil olunur.

Bizim İnformasiya-Kommunikasiya Texnologiyaları Klubumuz da vardı. Həmin klub Viki Hərəkət Layihəsini icra edirdi. Hərəkət Vikipedianın Azərbaycan dili bölməsinin zənginləşdirilməsinə xidmət göstərirdi.

Assosiasiyaya həm daimi, həm də müvəqqəti işlər üçün xeyli müraciət olunur. Müraciətləri qəbul edib nəzərdən keçirir, cavab verir. Bu yolla onlarla gənci işlə təmin etmişik.

– *Bu ilin avqustunda Beynəlxalq Tərcüməçilər Federasiyasının təmənnəli üzvü seçildiniz. Bu üzvlük təşkilata, onun inkişafına hansı töhfələri verəcək?*

– AGTA 2012-ci ilin oktyabrında Beynəlxalq Tərcüməçilər Federasiyasına müşahidəçi üzv seçilmişdi. Müşahidəçi üzvlüyün müddə-

ti üç ildir. Bu yaxınlarda Berlində Ümumdünya Tərcümə Konqresi keçirildi. Orada federasiyanın üç ildən bir keçirilən ümumi yığıncağı da baş tutdu. Qafqaz regionundan ilk dəfə Azərbaycan sözügedən federasiyanın təmənnəli üzvü oldu. Bundan əlavə, məni Beynəlxalq Tərcüməçilər Federasiyasının Məsləhətçilər Şurasına qəbul etdilər. Şura 17 üzvdən ibarətdir, heyət də üç ildən bir dəyişir. Şuraya seçilməyimi gözəlndirmiş oldu. Hazırda mənim kursiyamda beş ölkənin – Çexiya, Slovakiya, Polşa, Özbəkistan və Türkmənistanın tərcümə assosiasiyaları var.

– *Bu gün bədii tərcümə sahəsində mövcud olan problemlər daha qabarıq nəzərə çarpır. AGTA həmin problemlərin həllini nədə görür?*

– Əsas məsələ stimuldur. Tanıdığımız əksər peşəkar tərcüməçilər yaşlı nəslin nümayəndələridir. Gənclər arasında onların səviyyəsinə çatma çətin. Üstəlik, bədii tərcümə ən azgəzəlirli sahə olduğuna görə istedadlı gənclər şifahi tərcüməyə can atırlar. Zənnimcə, Nazirlər Kabineti nəzdində yaradılmış Azərbaycan Tərcümə Mərkəzi gənclərin bədii tərcüməyə marağını artıracaq, onlar üçün stimül olacaq.

– *Bildiyim qədər, yalnız Qafqaz Universiteti ilə anlaşma memorandumunuz var. Universitetlərdə gənc tərcüməçilərin yetişdirilməsi prosesinə nəzarət edirsinizmi və bu işin səviyyəsi sizi qane edirmi?*

– Forumda belə qərara gəldik ki, tərcüməçi hazırlığı üzrə işçi qrup yaradılısın. Tərcümə Mərkəzinin sədri Afaq Məsud da bu təşəbbüsü dəstəklədi. İşçi qrupda bizdən, Tərcümə Mərkəzindən, Təhsil Nazirliyindən, TQDK-dan və tərcüməçi hazırlayan dörd universitetin – Azərbaycan Dillər, Slavyan, Xəzər, Qafqaz universitetlərinin hər birindən bir nümayəndə təmsil olunacaq. Universitetlərdən gələn tələbələrin səviyyəsi bizi qətiyyətlə qane etmir. İnanırıq, bir il ərzində üzvlük üçün müraciət edən 100 gəncdən üçüncü dərəcə tərcüməçi potensialı var. Bu məsələdə tədris proqramındakı çatışmazlıqların da rolu məlumdur. Bundan sonra Təhsil Nazirliyi ilə işləyəcək, təkliflərimizi verəcəyik.

– *Fəaliyyətinizi yaxından izləyəndə məlum olur ki, onlayn layihələri AGTA-nın fəaliyyətinin bir hissəsidir...*

– Onlayn layihələrimizdən biri Wikipedia ilə bağlı idi. "Viki.agta.az" saytında Vikipediada işləmək üçün xüsusi video dərslər var. Vikipedianın lüğət variantı olan "Dict.az"ı hazırlayırdıq. Burada istifadəçilər də sayta söz əlavə edə biləcəklər, amma bu sözlər peşəkar adminlər tərəfindən yoxlanacaq. "Literary.agta.az" saytımız iki ildən çoxdur fəaliyyət göstərir. Burada gənclərin bədii tərcümələri yerləşdirilib. Yaxın gələcəkdə onlayn tərcümə portalı da yaradacağıq, orada yalnız bədii tərcümə sahəsinə yox, digər sahələrə aid materiallar da azərbaycandilli oxuculara təqdim ediləcək.

Biz dil yox, tərcümə öyrədirik. Dili, dilin qrammatikasını mükəmməl bilməyən heç vaxt peşəkar tərcüməçi ola bilməz. Bundan başqa, yay və qış məktəbləri, tərcüməçilər üçün peşəkar hazırlıq kursları açmaq fikrindəyik. Həmin kurslar ödənişli olacaq, çünki təşkilat artıq özünü maliyyələşdirməlidir.

Leyla ƏLİYEVƏ

Lermontovun dilimizə XIX əsrdə tərcümə olunmuş romanı

Məşhur rus şairi Mixail Yurjeviç Lermontovun 200 illik yubileyinin qeyd edildiyi bir zamanda gözlənilmədən AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun materialları arasında onun "Zəmanəmizin qəhrəmanı" romanının XIX əsrdə dilimizə olunmuş tərcüməsinə rast gəldik. Əsəri çevirib öz xəttinə köçürmüş şəxsin adı Bina Əli bəy Qazi Arif Əfəndizadə Vəcnazi, tərcümənin edildiyi yer Xirtos kəndidir. Axtarış apararaq da, heç bir mənbədə Bina Əli bəy barədə məlumat tapa bilmədik. Təkcə bunu deyə bilərik ki, o, "Bizim vaxtın pəhləvanı hekayələrindən" adlandırıldığı tərcüməsinə 1900-cü ildə tamamlayıb, əlyazma kitabı formasında köçürüb. 523 səhifədən ibarət həmin əlyazmaya Lermontovun romanındakı bütün fəsilərin tərcüməsi daxil edilib. Burada "Maksim Maksimoviç", "Peçorinin dəftərindən", "Fatalist" hekayələri öz adı ilə verilsə də, "Bela" hekayəsi "Ziba xanım", "Knyajna Meri" hekayəsi "Meri xanım" adlandırılıb.

Tərcümə bir neçə baxımdan diqqəti cəlb edir. Birincisi, orta əsrlərdən bəri ərəb, fars dillərindən edilmiş nəsr tərcüməsi nümunələri mövcud olsa da, hələ ki, "Zəmanəmizin qəhrəmanı" romanından başqa XIX əsrdə dünya ədəbiyyatından dilimizə çevrilmiş irihəcmli nəsr nümunəsinə rast gəlməmişik. Çünki XIX əsrdə irihəcmli nəsr əsərlərinin rus dilindən tərcüməsi bir çox cəhətdən çətin məsələ idi. Məlumdur ki, "Zəmanəmizin qəhrəmanı" romanı rus ədəbiyyatında psixoloji nəsrə keçidin ilk nümunələrindən biri və bu cür əsərlərin tərcümə örnəyi olmadığından qarşıya böyük çətinliklər çıxırdı. Digər çətinlik romanda rast gəlinən, lakin o vaxtkı Azərbaycan ədəbi dilində olmayan söz və terminlərin, rus dilinə xas söz birləşmələri və ifadələrin, rusca mürəkkəb cümlələrin tərcüməsi zamanı ortaya çıxırdı. Qeyd etmək istərdik ki, Bina Əli bəy bu çətinliklərin öhdəsindən gəlməyə çalışıb, bəzən bir cümlənin tərcüməsini bir neçə cümlə ilə verib, bəzi rus sözlərinin Azərbaycan türkcəsində qarşılığını yaradıb, bəzi rus sözlərini isə olduğu kimi saxlayıb. Bu müşkül vəziyyətin öhdəsindən gəlmək üçün tərcüməçinin Osmanlı türkcəsindəki nəsr dili təcrübəsinə də müraciət etdiyini görürük. Şübhə yoxdur ki, buradakı uğurlu, uğursuz məqamlar tərcümə tariximizin öyrənilməsi baxımından böyük maraq kəsb edir və ətraflı nəzərdən keçirilməlidir. Məsələn, fikrimizcə, romandakı "Vse budto okameneli" cümləsinin "Cümləmiz, zənn edərsən, daş kəsildik" kimi tərcümə edilməsini XIX əsr tərcümə ədəbiyyatımızın diqqətəlayiq uğuru kimi nəzərdən keçirmək olar.

M.Y.Lermontovun "Zəmanəmizin qəhrəmanı" romanından tərcümə olunmuş "Fatalist" hekayəsinin bir parçasını oxucuların diqqətinə çatdırırıq.

Paşa ƏLİOĞLU

Bənə öylə vəqə oldu ki, qazaq qəryəsində sol qolda iki həftə qaldım; həman orada bir batalyon piyada dəxi var idi. Afisərlər sərabesərə bir-birlərinin evlərinə cəm olub, gecələr qumar oynar idilər.

Bir dəfə boston oyunundan usanıb, kağızları istol altına buraxıb, binbaşının evində çox vaxt oturdum; söhbət həmişə adətə xoş və karlı idi. Böylə ki, söz maddəsi o dərəcəyə gəldi ki, yəni, müsəlmanlar etiqadlarına görə, insan oğlunun başına hər nə gələcək isə göy-də yazılır. Yəni, qədər dediklərinə bizim aramızda dəxi ona hörmət edənlərdən çox olurdular. Hər biri bir günə əcaib vüquatlar nəql eyləməyə başladılar.

Qoca binbaşı:

-Ağalar, bu söylədiklərinizin heç biri bir şeyi təsdiq etmiyor. Və həm sizdən heç biriniz o təcüblü vəqiələrin əsla birinə şahid olmamışsınız, lakin onlarla pək təsdiq etməkdəsiniz, öyləmi?

Çoxu dedilər ki:

-Əvət, həm də heç birimiz gözümlə görməmişiz, fəqət biz onları doğru adamlardan eşitmişiz.

Biri də savuqca:

-Əfəndim, bunlar həp tırtır! Mala, yəni sözlər! Hanı o sadıq adamlar ki, bizim dəftərimizi görmüşdürlər, nərdə ki, bizim ölməgimizin saati yazılmışdır?.. Və əgərçi səhih həm də o yazı məlum isə, ya bizə öylə sərbəstlik və fikir neçün verilmişdir? Və öylə də olanda etdiklərimiz işlərin hesabını vermək bizə neçün olsun!

Bu sözlərdə bir afisər guşədə oturub bu mücadilələri xülus ilə dinləyirdi. Birdən yerindən sıçrayıb yavaş-yavaş istolun yanına gəlib ətrafına göz dolandırdı. Onun ismindən məlum idi ki, o serb millətindən idi.

Yüzbaşı Vuliçin surəti-zahiriyəsi təbiətinə tamamilə müvafiq gəlir idi. Uzun boyu, duman üzü, siyah saçları, qara gözləri, böyük, lakin düz burnu, onun millətinin nişanı - dodaqlarında daima qəmli və savuq güllümsünmə

- işlə bunların cümləsi, zənn edərsən məxsusən bunda cəm olub, arkaşaqları arasında bir qeyri surətdə olub, onlarla nə fikirdə və nə eşqdə müvafiqiyətləri zərrəcə fərq olunmaz idi.

O iyi igit idi, mücadilə (mübahisə - P.Ə.) az edər idi, lakin vəqə olanda pək kəskin edərdi, dəruni və xanəsi sığırını heç bir kimsənəyə etiqad edib açmazdı, şərab heç içməzdi, qazaq qızlarının peşlərincə gəzməzdi - hankisilərin hüsnalıklarına vasil olmaq pək məhal olur idi. Ancaq söylənir idi ki, miralayın xanımı onun gözlərinə vurulmuşdur. Lakin nə zaman ki, ona ondan söz atardılar, o pək hiddətlənir idi.

Ancaq bir sevda var idi ki, onu o gizlətməz idi - qumar oynamaq pək sevərdi. Yaşıl istol üstündə hər şeyi unudur idi və əksərən də yenilir idi. Gəl ki, bu yenilmək onun inadını daha artırır idi.

Nəql edirlər ki, bir dəfə müharibə üstündə o, gecə vaxtı yasdıq üzərində zər atar idi. O sırada məgər zəri pək gəlmiş. Birdən tufənglər sədası zühur etdi, boru və tranpa vuruldu, hər kəs sıçrayıb silaha töküldülər. Və Vuliç isə yerindən qalxmıyaraq bir qumarçının birinə:

-İştə zər! - dedi.

O biri səgirdəyərək:

-Yeddilik gəlsin, - dedi.

Qələbəliyə baxmayıb Vuliç zər atdı və yenə yenildi.

O, səf arasına girən vaxt pək qızgın atəş var idi. Və Vuliç nə qurşuna və nə də çəçən qılıncına baxardı. O, ancaq taleli qumarçını arayıb, ön səfdə gördü. Düşməni meşəyə sıxışdırmışdılar, Vuliç yaxın varıb, zər sənin oldu - deyə, həm nə qədər haqlaşmanın vaxtı degil deyü rədd olunsa da, qulaq verməyib cibindən kisəsini çıxartdı, taleli qumarçının əlinə sundu.

O, biqeydanə borçunu əda edib və səf önünə keçib nəreyi-əjdərənə ilə düşməyə daldı, əsgər də peşincə yürüş edib düşməni bir dəmdə tarı mar etdilər.

İştə məzkur yüzbaşı istol önünə gələndə hər kəs sükutlayıb onun kəməlli fikrini gözətdilər.

Bir rahət səda ilə, ancaq həmişə adətindən bir kiçik üsulda:

-Ağalar! Böylə boş, avara mücadilələrdən nə anlayırsınız! Siz qüdrəti-həqiqinimi bilmək istəyirsiniz? Bən sizə onu kəndimdə sınaqla göstərəm. Yəni, bir adam kəndi canını kəndi nəfsi və əqlilə nəsil istər isə, öylə eyləyə bilər, yaxud hər kəsin kötü və eyi dəqiqələri əzəli-əzəldən yazılmışdır... Kim bənimlə bunda bəhs tuta bilər?

Hər tərəfdən:

-Bən istəməm, bən istəməm! Aha, görək əhməqi! Başına nə aldı!.. - deyə bağırışdılar.

Bən lətafətdən:

-Bən tutaram, - dedim.

-Nə günə? - dedi.

İgirmi altın nə qədər ki, cibimdə bulundu, istola töküb:

-Bən təsdiq ediyorum ki, yazı-mazı həp yalandır! - dedim.

qaldırıb ağız otu barıt tökəndə çoxu ... (burada söz oxunmur - P.Ə.) edib, əlinə yapışib çığırdılar:

-Nə etmək istiyorsunuz? Əqlinizi düşürün, bu, divanəlikdir, nə yapırırsınız! - dedilər.

O, əlini qurtarıb:

-Ağalar! Mənim yerimə kim iyirmi altın verə bilər? - dedi.

Hər kəs sükutlayıb iraq oldular.

Vuliç o biri odaya çıxıb istol yanında oturdu. Cümləmiz ardınca çıxdı. O, işarə elədi ki, ətrafında oturaq. Biz də sükut əmrində olduq. Bu sırada o, bizim üzərimizə bir sirri-hökm oldu. Bən onun gözlərinə pək diqqətlə baxdım. Lakin o, mənim sınaq nəzərimə qarşı rahət və könlü mətməin nəzər ilə istiqbal eylədi və solmuş dodaqları dəxi güllər idi. Lakin o öylə könlü geniş savuq idisə də, bən, zənn edərsən, onun surətində əcəl möhrünü fərq etdim.

Mənim mülahizəmi bir kaç afisərlər belə müşahidə etdilər və həm həqiqət, bir adamın ki bir kaç saat sonra əcəli yetəcək oluyor, surətində bir tövr ol yavuz bibəxt yazının nişanəsi zahir olub, sınaqlı gözləri yanılmaq heç bir şeylə olamıyor.

Bən ona qatıca:

-Siz bu gün öləcəksiniz! - dedim. O bənə tərəf pək səri döndü, lakin yavaş və rahət:

-Olur ki, hə, olur ki, yox! - dedi... Sonra bir başqa tərəfə döndü:

-Tapanca dolumudur? - dedi.

Binbaşı şaşırıldığından bir doğru cavab verəmədi.

Biri:

-Oh, Vuliç, yetər! Əlbəttə... (burada söz oxunmur - P.Ə.) ki, asılı idi. Dolu olmalı, yəni öylə lətafətdən nə fəidə!..

O biri:

-Ah, sənə axmaqlıq, nə lətafət, - dedi:

Biri dəxi bağırıaraq:

-Beş manatın yerinə əlli manat qoyaram ki, tapanca dolu deyildir.

Bəhs tazədən başlandı. Böylə uzun-uzun müzakirə canıma yetirib dedim ki, əfəndim, edəcəyiniz imtahanı əgər hüsula gətirəcək isəniz, başlayınız, yaxud tapançayı yerinə asınız. Yatmaq dəmi gəldi, gedəlim! Çoxu yerdən:

-Əvət, əvət, yatmaya gedəlim! - dedilər.

Və Vuliç tapançayı gözü altına tutub bağırıaraq:

-Ağalar! Rica edirəm ki, yerinizdən tərpanməyəsınız! - dedi.

Cümləmiz, zənn edərsən, daş kəsildik. Və bənə döndü dedi ki, Peçorin əfəndi, kağızı al da, havaya at!

Bən nasil ki, şimdiki fikrimə gəlir, istoldan bir birligi alıb havaya atdım. Hər kəsin soluqu kəsildi, cümlə gözlər qorxaraq və heyrdənənlə tapançadan birligə baxar idilər. Birlig havada titrəyib yavaş-yavaş aşağı enir idi. Və necə ki, birlig istola düşdü, Vuliç çaxmağı çaxdı... olmadı, açılmadı! Çoxu çığırdılar ki, şükür Allaha, dolu deyil imiş... Vuliç rahətə:

-Əvət, görəlim! - deyib bu kərə tapançayı pəncərə üstündə asılı olan papağa atəş etdi. Tapanca guruldadı, oda tütünü ilə doldu. Tütünü dağıldıqda papağı endirdilər ki, ortadan dəlib qurşun divara dərin getmiş.

İki-üç dəqiqə heç bir kimsənə əsla bir söz deyə bilmədi. Vuliç isə rahət olaraq bənim altunlarını kisəsinə tökdü. Tapanca əvvəl neçün açılmadı - bərəsində çox söz söyləndi. Kimi: "Olur ki, çaxmaq tozlu və pəşli idi"; bir kaqları da pəşli ilə dedilər ki, əvvəl bərt yazı idi, sonra Vuliç quruluşunu tökdü. Lakin bən təsdiq edirdim ki, axırncı şübhə nahəqdirdi. Çünki bən tapançadan heç gözlərimi ayırmamışam.

Mən Vuliçə səda ilə:

-Qumarda Siz talelisiniz!..

O güllümsəyərək:

-Ömrümdə bir kərrə, fəqət bu, zər udmadan da, qeyri oyunlardan da əladır. Ancaq bir kiçik qorxuludur, - dedi.

- Afaq xanım, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinə direktor təyin olunduğundan sonra verdiyiniz ilk müsahibədə bu sahəni qurmağı səhrada səhar salmağa bənzətmisidiniz. Öz bənzətmənizlə desək, şəhərin layihəsi üzərində işlər necə gedir?

- Biz indiki mərhələdə dediyim həmin o "şəhərin" infrastrukturunu qurmaqla məşğuluq. Mərkəzin bugünkü fəaliyyətinin hüquqi əsası hələ ki, məhduddur. Bilavasitə, tərcümə və tərcüməçiliklə bağlı müvafiq normativ aktların, qanunların qüvvəyə minməsinə ehtiyac var. Hazırda bu istiqamətdə işlər gedir. Mərkəzin ali məramı, məqsədi, ilk növbədə, ölkənin dil və tərcümə sahəsində peşəkarlıq meyarının yaradılması, ayrı sözlə desək, bu fəaliyyətin müvafiq qanunlara və normalara dayandırılmasının təmin edilməsidir. Bu, tərcümə və tərcüməçilik ixtisasının təhsil mərhələsindən başlayaraq təşkilini, tərcümə işinin müvafiq tələblərə cavab verəcək səviyyədə qurulmasını, ölkə üzrə dövrüdə olan tərcümə proseslərinin, beynəlxalq sənədləmələrin nəzarət altına alınmasını ehtiva edən davamlı və mərhələli bir prosesdir ki, artıq bu istiqamətdə işlərə başlanılıb. Tərcümə və tərcüməçilik sahəsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində nəzərdə tutulan mühüm tədbirlərdən biri də bu fəaliyyətin, Mərkəzin Əsasnaməsinə uyğun olaraq, mərkəzləşdirilmiş qaydadada təşkil, yəni tərcümə peşəkarlığının səviyyəsini müəyyənləşdirəcək müvafiq ayaqlarına mexanizmlərinin qurulması, ölkədə fəaliyyət göstərən peşəkar tərcüməçilərin reyestrinin yaradılmasıdır. Bu yönümdə nəzərdə tutulan tədbirlər tərcümə və tərcüməçilik fəaliyyətinin nəzarətdə saxlanılmasına imkan yaratmaqla bərabər, bu sahəni naşir tərcüməçilərin müdaxiləsindən qoruyacaq ilkin filtr rolunu oynamaqlıdır. Ölkə üzrə tərcümə proseslərinin mərkəzləşmiş qaydadada təşkil ilə bağlı digər tədbirlər də görülmür. Müvafiq informasiyalarnı və sənədlərin elektron mübadiləsi sistemi formalaşdırılır. Bu, ölkənin bütün regionlarında gedən tərcümə proseslərini, həmçinin, beynəlxalq aləmlə mübadilələri özündə cəmləyəcək elə bil sistem olacaq ki, onun vasitəsi ilə tərcümə olunan sənədlərin, mətn və materialların elektron qaydadada qəbulunu və ekspertizasının operativ şəkildə həyata keçirilməsi mümkün olacaq.

- Siz Respublika Bədi Tərcümə və Ədəbi Əlaqələr Mərkəzi yaradılan gündən bu qurumda çalışırsınız. Əvvəl sədr müavinini, gərkəmli türkoqol alim Aydın Məmmədovun vəfatından sonra isə Mərkəzin rəhbəri vəzifəsində. Ötən 25 ilə baxanda hansı uğurlardan, yaxud itkilərdən danışmaq olar?

- Uğurumuz bu olub ki, biz pul-suz-parasız ciddi işlər görməyin mümkünliyünü sübuta yetirmişik. Mərkəzin bu iyirmi beş il ərzində bədii tərcümə sahəsində gördüyü işlərə, dünya dillərindən çevirdiyi bədii, elmi, publisistik əsərlərin, memuar ədəbiyyatının sayılarına və ədəbiyyat seçiminə nəzarət salanda Ədəbiyyatın və Ona olan Sevginin nələrlə qadir olduğu üzə çıxır. İtkilərə gəlincə, biz Aydın Məmmədovu itirdik. Natiq Səfərov kimi bə-

dii tərcümə ustasını itirdik. Digər itkilər – bu illər ərzində ölkənin dil, ədəbiyyat, tərcümə sahəsində görülməyən, cəmiyyətin mənəvi həyatında sahman və abadiqlər yaradacaq mühüm əhəmiyyətli işlərdir. Həmçinin, dünya ədəbi prosesindən hələ də kənar qalmış milli ədəbiyyatımızın mükəmməl səviyyədə beynəlxalq arenaya çıxarılması istiqamətində görülə biləcək digər tədbirlərdir.

- Bu vaxta qədər ölkə üzrə tərcümə sahəsinə vahid dövlət nəzarəti sistemi olmayıb. Bəlkə də bu səbəbdən, yazışdan sonra göbələk kimi bitən "tərcümə mərkəzlərinin", müxtəlif nəşriyyatların özəfaliyyət səviyyəsində gördüyü işlər ilk öncə ana dilimiz üçün kifayət qədər təhlükə yaradıb. Sizcə, ana dilini mükəmməl bilməyən şəxs yaxşı tərcüməçi ola bilərmi?

- Yeni statusla fəaliyyətə başlayandan, ilk növbədə, əcnəbi dillər üzrə peşəkar mütəxəssislərin çatışmazlığı məsələsi gündəmə gəldi. Məni isə daha çox, ədəbi ana dilimiz üzrə mütəxəssislərimizin azlığı narahat etməkdədir. Nə qədər qəribə də olsa, bu gün ədəbi Azərbaycan dilində mükəmməl danışa və yazsa bilən adamlarımız barmaqla saymaq olar. Hətta yazıçı, alim, ziyalı, dövlət məmurunu, jurnalist kimi mötəbər status daşıyıcıları arasında belə mükəmməl ədəbi Azərbaycan dilində yaza, danışa bilənə az rast gəlinir. Bu problem tərcümədə özünü daha çox büruzə verir. Xüsusən bədii tərcümə sahəsində, ana dili və ədəbiyyat kitablarının tərtibində, dublyajımızda, efirimizdə, küçə lövhələri və reklamlarımızda,

rəsmi, hüquqi sənədləşmələrdə... Azərbaycan ədəbiyyatı" dərslərində əcaib təxəllüslü «yazıçı» və «şairlərin» yaradıcılıqlarıyla bərabər, gənc yazarlarla Yazıçılar Birliyi arasında baş verən xırda intriqaqlar da tədris olunur. Bu istiqamətdə aparılacaq islahatlar, düşünürəm, görəcəyimiz işlərin ən mühümüdür. Bu barədə dəfələrlə demişəm: bu gün kasadlığından əziyyət çəkdiyimiz dil, təfəkkür, özünüifadə imkanlarımız həmin bu kitablarla formalaşır. Milli özünüdürək də, mənavi dəyərlərə münasibət də, hər şey burdan başlayır. Orta və ali təhsildə tədris olunur. Mərkəzin dil ekspertləri hal ha-

zırda bədii tərcümə ilə məşğul olan "tərcümə ustalarımızın" yaradıcılığı üzərində araşdırma işi aparılır. Burda elə məqamlar ortaya çıxır ki, "bədii tərcümənin məziyyətləri" deyilən dəyərləndirmə şkalası digəri ilə əvəzlənməsi xarakteri daşıyır. Yaranışından çirkin qadını bəzəyib-düzənməklə iş əşməz. Mövcud vəziyyəti doğuran əsaslı səbəblərdən biri də ciddi ədəbiyyatımız, bu gün miskin ədəbiyyat həvəskarları ordu-sunun yazıb-yaratdığı mətnlər toza-raqında öz dəyərini, təsir qüvvəsini itirməsidir, xalqın kitabdan, ədəbiyyatdan üz döndərməsidir. Bir sıra ayrı səbəblər də var, onlar barədə bir qədər sonra.

“Hal-hazırda üzərində işlədiyim əsər Tərcümə Mərkəzidir”

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin direktoru, yazıçı-tərcüməçi Afaq Məsud “Aydın yol” qəzetinin suallarını cavablandırır

rədə bir neçə məqalə də yazmışam. Mənzərə isə dəyişməz olaraq qalır. Hər il dərslilər üzrə monitorinqlər aparılır, hansısa dəyişikliklər edilir. Lakin bu dəyişikliklər bir səhvni digəri ilə əvəzlənməsi xarakteri daşıyır. Yaranışından çirkin qadını bəzəyib-düzənməklə iş əşməz. Mövcud vəziyyəti doğuran əsaslı səbəblərdən biri də ciddi ədəbiyyatımız, bu gün miskin ədəbiyyat həvəskarları ordu-sunun yazıb-yaratdığı mətnlər toza-raqında öz dəyərini, təsir qüvvəsini itirməsidir, xalqın kitabdan, ədəbiyyatdan üz döndərməsidir. Bir sıra ayrı səbəblər də var, onlar barədə bir qədər sonra.

- Afaq xanım, bu gün Azərbaycan xalqının Avropaya neft, qaz kəmərləri, dəmir yolu xətləri çəkir. Dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin tərcümə sahəsiylə bağlı Sərəncamı isə özündə ölkəmizlə dünya arasında mənavi körpüləri yaradılması ehtiva edir. Dünyanı Azərbaycanca, Azərbaycanı dünyaya tanımaq baxımından rəhbəri olduğunuz Mərkəzin üzərinə böyük yük düşür. Bu istiqamətdə işinizi necə qurmağı planlaşdırırsınız?

- Bu sahədə görüləcək işlər daha əhatəli və tutumludur. Bizim, dünyanın ən ali müstəvisinə çıxarılaq ədəbiyyatımız, dünya elminə töhfələr verməmiş elminiz, zəngin mədəni irsimiz var. Düşünürəm ki, bu sahədə həyata keçirməyi nəzərdə tutduğumuz işlər, tədbirlər zaman-zaman öz bəhrəsini verəcək. Bu yaxınlarda İsmail xan Əliyev vəzifəsinə keçiriləcək kitab sərgilərində iştirak etməyə hazırlaşırıq. Burda vacib məqam – dünya müstəvisinə çıxarılaq əsərlərin düzgün seçimi, dil və bədii tərcümə baxımından arzuolunan səviyyədə təşkilidir ki, bu istiqamətdə də işlər gedir. Bədii tərcümənin mükəmməl həddini almaqdan ötrü, əcnəbi dillə tərcümə olunan əsərlər üzərində o dilin daşıyıcılıq olan, tərcümə sahəsində püxtələşmiş yazıçı və şairlərlə, yaxud, bədii tərcümə peşəkarlarıyla müştəhək redaksiya-tərcümə işinin qurulması vacibdir. Beynəlxalq aləmlə

dədir. Nobel ədəbiyyat mükafatının təqdimat mexanizmi üzrə aidiyyətli təşkilatlarına sorğu göndərdiyi ölkələr sırasında Azərbaycan təmsil olunmur. İdentik mənzərə ilə mən Vyanada və Berlində də qarşılaşmışam. Avstriya Mədəniyyət Departamentinin dünya xalqları ədəbiyyatına yer ayırdığı "Dünya Xalqları Ədəbiyyatı Salonu"nda Afrikanın ən geridə qalmış ölkələrinin, hətta yəqinliklərin kimi uçur şimal xalqını ədəbiyyat güşəsi olduğu halda, Azərbaycan ədəbiyyatına dair məlumat belə yoxdur. Səbəb ballıdır. Bilirsiniz ki, tərcümə, ələxüsus, bədii

əlaqələr istiqamətində görəcəyimiz əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

əhəmiyyətli layihələrdən biri də, dünyanın aparıcı ədəbiyyatlarının mükəmməl bədii tərcüməsinin təşkilidir. Bununla bağlı, ilk növbədə, ölkə üzrə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində işlər görülməlidir. Bu gün Mərkəzə bədii tərcümə sahəsinin aktuallaşdırılması, bədii tərcümə əməyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə «Dəfinə yarpağı» adlı bədii tərcümə müsabiqəsi elan edib. Mərkəzə yüzlərlə tərcümə əsəri daxil olmaqdadır. Düşünürəm, bu müsabiqə bədii tərcümə mütəxəssislərinin yetişməsi sahəsində

Söhbətləşdi: YAŞAR

1. Mərkəzin mətbuat və nəşir məsələləri üzrə müşaviri Fərid Hüseyn
2. Tanınmış bədii tərcümə ustası Natiq Səfərov
3. Bədii Tərcümə və Ədəbi Əlaqələr Mərkəzinin ilk sədri, türkoqol-alim Aydın Məmmədov

□ Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyev 26 may 1924-cü ildə Azərbaycanın Karyagin (indiki Füzuli) şəhərində doğulub. 1938-ci ildə Bakı şəhərində pedaqoji institutu bitirib. 1939-cu ildə ilk hekayələr toplusu çap olub və bu, bir il sonra – 1940-cı ildə Yazıçılar İttifaqına üzv olmasına imkan yaradıb. İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığı çoxçalardır. O, dünyanın bir çox ölkələrində tanınan romanlar, povestlər, pyeslər müəllifidir. İlyas Əfəndiyev 1996-cı ilin 3 oktyabrında dünyasını dəyişib. Azərbaycan prezidentinin sərəncamıyla bu il ölkədə yazıçının yubileyi qeyd edilir. Bu ilin may ayında Parisdə – UNESKO-nun mənzil qərarğahında İlyas Əfəndiyevin 100 illiyinə həsr olunmuş tədbir keçirilib. Professor Nizami Məmmədovun qələmə aldığı esse Azərbaycan ədəbiyyatı klassikin yaradıcılığının bir sıra xüsusiyyətlərini əks etdirir.

Əsl ədəbiyyat və incəsənət əsərləri heyranlıq doğuran xüsusiyyətləri ilə əbədi problemləri əks etdirir, dövrün reallıqları fəvqünə yüksəlir və sonrakı nəsillərin qəlbinə, ruhuna nüfuz edərək daimi həyat sürür. İlyas Əfəndiyev yaradıcılığında həyatın mənası, sevginin mahiyyəti və gücü, xeyirlə şərin savaşı, insanın sosial və vətəndaş cavabdehliyi əsas problemlər kimi önə çıxır. Onun hekayə, roman və pyesləri humanist ruhuyla seçilir, gözəl bədii dili isə yüksək estetik hisslər aşılayır.

Yazıçının yaratdığı işıqlı obrazlar oxucunun həyat anlayışını zənginləşdirməyə qadirdir, oxucuda gələcəyə nikbin baxış formalaşdırır. Əgər bədii əsər nikbin sosial mənzərə yaradırsa, bu, oxucunun psixoloji dayanıqlığına, öncədən görünməsi mümkün olmayan naməlum tale dönüşlərində insan qorxusunu neytrallaşdırmağa kömək edir. Nə zaman ki yaxşıya inanır, ona ümid bağlayırsan, həyat burulğanları haqda düşüncələr şüurdan kənar qalır, yeni gerçəklik uğurla intişar tapır.

Bu anlamda bədii ədəbiyyat nəinki dünyanı əks etdirir, həm də onun dəyişməsi üçün işləyir. Məhz buna görə yazıçı və şairlər hökmdar və senzorların xüsusi diqqətini çəkiblər.

İlyas Əfəndiyev ədəbiyyata ötən yüzilliyin 30-cu illərinin sonlarında gəlib və cəmiyyətin inkişaf prosesindəki bir sıra mərhələləri öz şəxsi həyatında yaşamalı olub. Sosializm qurucularının sərt və ortodoks ideologiyası 50-ci illərin ortalarında "mülayimləşmə" ideologiyasıyla əvəzləndi. Onunsa yerinə 60-cı illərin sonunda inkişaf etmiş sosializmin eklektik ideologiyası gəldi və absurd Qorbaçov yenidənqurmasınacan davam etdi. Yazıçı yalnız ömrünün sonlarında senzuranı nəzərə almadan işləməyin mümkün olduğu bir mühitə düşdü.

Bununla belə, çətin sosial-siyasi şəraitə baxmayaraq, İlyas Əfəndiyev zamanın tələb etdiyi orijinal yaradıcılıq xəttini təkmilləşdirdi. Onun əsərləri mövzu yeniliyi, orijinal kompozisiya quruluşu, hadisələrin müxtəlif yöndən işıqlandırılmasıyla diqqət cəkdi. Əsərlərinin qəhrəmanları səmimi, iradəli, aydın məqsədi olan, bütün məqamlarda ləyaqəti, haqq-ədələti müdafiə edən insanlardır. Onun yaratdığı obrazlardakı reallıq o qədər güclüydü ki, yazıçıya həmin sevimli personajlar haqda yazdığı davam etdirmək xahişiylə saysız-hesabsız oxucu məktubları gəlirdi.

İlyas Əfəndiyevin ifadə tərzinin açıq, emosional üslubu psixoloji yanaşmaya əsaslanır ki, bu da yazıçının mətnlərinə təkrarsız sanbal, obrazlılıq verir; rəngarəng çalarlı sözlərin harmoniyası isə gerçəyin zərif mənzərəsini bir daha canlandırır. Onun yaradıcılığında adı insanların və tarixi şəxsiyyətlərin keyfiyyətləri sərgilənir.

Tarixi mövzulara müraciət edərkən, o, öz prinsiplərini dəyişmir: qəhrəmanlarının daxili aləmini açmaq onun əsas vəzifəsi kimi hiifz olunur. Bu isə tarixi müfəssəl bilməyi, eyni zamanda insanın iç dünyasında dövrün,

İşıqdan yoğrulmuş yaradıcılıq

zamanın yaşantılarını göstərməyi tələb edir. Yazıçının tarixi əsərlərində hadisələrin ardıcılığı, onların inkişaf məntiqi əsasən çıxış etdiyi fabulaya uyğundur. Digər əsərlərində süjet fabulanın görünüşünü dəyişir, əksər vaxtlarda çoxşaxəli, yaygın olur. Bütün diqqət personajların daxili aləminə, onların mədəni-psixoloji ovqatına yönəlir.

İlyas Əfəndiyev burada A.P.Çexovun "fabula olmaya da bilər, amma süjet yeni olmalıdır" kimi baxış nöqtəsinə yaxındır. Bu, mahiyyətcə ədəbiyyata impressionist yanaşmadır; hadisələr arxa plana keçəndə diqqət ayrı-ayrı personajlara, onların hisslərinə, təəssüratlarına, yaşantılarına istiqamət alır. İlyas Əfəndiyevin Azərbaycan ədəbiyyatındakı bu innovativ metodologiyası sonrakı dövərdə bir çox gənc yazarların yaradıcılığına təsir göstərdi.

Yazıçının əsərlərində personajların fəaliyyət dairələri məhdud şəkildə və qədərincə təsvir edilir. Yazıçı başa düşürdü ki, insan biopsixososial varlıqdır, eyni zamanda təbii təmayülə malikdir, onu cəmiyyət formalaşdırır; o, özündə sosial əlaqələrin və münasibətlərin xarakterini əks etdirir; buna görə də yazıçı məişət və istehsal

detallarının xırdalıklarına varmadan öz qəhrəmanlarının fəaliyyəti üçün şərait yaratmalı olur. Onun əsərlərində qəhrəmanların insani keyfiyyətlərini yoxlamağa xidmət göstərən körpü və tunel tikintisi, yol və kanal çəkilişi, elmi və bədii fəaliyyət növü yalnız bir fon olaraq nəzərə çarpır.

Ümumilikdə yazıçının unikal istedadı və yüksək peşəkarlığı onu konkret təzahür və hadisələrdən uzaqlaşmağa, insan təbiətinin ziddiyyətlərini açmağa, onun mərkəzində duranların daxili dünyasını dərk etməyə sövq edir. Yazıçı insanların qarşılıqlı münasibətlərində təkamülü göstərməklə onların fəaliyyət motivlərinin izahını da nəzərdən qaçırmır. Gündəlik həyatın qarmaqarışıqlığında əhəmiyyətli olanlar heç vaxt yazıçının diqqətli baxışlarından kənar qalmır.

İlyas Əfəndiyev insanın həyat tərzinin məğzindəki qapalı ziddiyyətlər ocağı olan "sosial rüşeymləri" üzə çıxararaq tədricən çözüb genişləndirir; vahid, fərdi olandan ümumi, tipik olana yön alır. Fərdi obrazlar qalereyası yaratmaq, müasirlərinin maraqlarını açıb göstərmək, bütöv bir epoxa insanının istiqamətlərinin dəyərini göstərmək ona müyassər oldu. İsmayıl Şıxlı da bunu təsdiqləyir: "İlyas Əfəndiyev həyatın ziddiyyətlərini

bəşirətlə nəzərdən keçirmiş, diqqəti ilk baxışda insan münasibətlərinin sanki əhəmiyyətsiz görünən konfliktlərinə yönəltməklə onların mənşəyini və sosial nəticələrini bəcağıqla göstərə bilmişdir".

Yazıçının qəhrəmanlarının taleyini ümumiləşdirdikdə onların nələr arzuluğunu və hansı hisslərlə yaşadığını anlamaq olur.

İlyas Əfəndiyev Azərbaycan teatrının inkişafına dəyərli töhfələr verməmiş sənətkardır. Onun hər pyesi Azərbaycanın mədəni həyatında hadisə yaradırdı. Dahi Cəfər Cabbarlı dramaturgiyasından estafeti qəbul edən yazıçı psixoloji dramaturgiyanın əsasını qoyanlardan birinə çevrildi. Onun qələmindən çıxmış "Mahnu dağlarda qaldı", "Atayevlər ailəsi", "Sən həmişə mənimləsən", "Məhv olmuş gündəliklər", "Unuda bilmirəm", "Mənim günahım", "Qəribə oğlan", "Bizə inan", "Xurşudbanu Natəvan", "Şeyx Xiyabani" kimi pyesləri artıq klassik əsərlər sayılır.

Pyeslərin səhnəyə qoyuluşu həmişə müəllifin iştirakıyla baş tuturdu; elə bu səbəbdən də onun məsləhətləri, təklifləri istedadlı aktyor və rejissorlar dəstəsinin formalaşmasına təsir göstərirdi.

İlyas Əfəndiyev qələmi parlaq Azərbaycan qadını obrazı yaratmağa qabil idi. Səriyyə ("Kör-

püsalanlar"), Nuriyyə ("Söyüdlü arx"), Səlimə ("Dağlar arxasında üç dost"), Nargilə ("Sən həmişə mənimləsən"), Nəriminə ("Unuda bilmirəm"), Fəridə ("Məhv olmuş gündəliklər")... Bu qəhrəmanları səmimiyyət, hər şeyi bilmək həvəsi və fəallıq birləşdirirdi, onlar yüksək əxlaq nümayiş etdirir, ikiüzlülük və yalançılıqdan qaçır-dılar. Yazıçının qadın obrazları gələcəyə üz tutmuş insanlardır, amma Azərbaycan mədəniyyətinin ənənəvi dəyərlərinə bağlılığı da qoruyub saxlamağı bacarırlar.

İstər-istəməz XX əsrin 20-30-cu illərində C.Cabbarlının yaratdığı qadın obrazları, xüsusilə köhnəlikdən qurtulmaq üçün fədakar-casına mübarizə aparan və özünü sosial həyatda tapan "Sevil" yada düşür. Belə bir təəssürat yaranır ki, İlyas Əfəndiyev C.Cabbarlıdan sonrakı cəmi-cümlətəni bir neçə onillikdə Sevilin həyatının davamını göstərmək istəyib.

Yazıçının əsərlərindəki qadın azadlığı təkcə çadradan və ər diktaturasından qurtulmaqla bitmir, bu, daha çox öz məsləkində, fəaliyyətində, həyat tərzində seçimdə azad olmaq haqqıyla ölçülür. "Məhv olmuş gündəliklər" pyesindəki baş qəhrəman Ədalət öz arvadını (Fəridəni) işə buraxmaması birmənalı olaraq arxaizmə zidd bir qərar olaraq nəzərə çarpır. Cabbarlı qəhrəmanlarından fərqli olaraq, Fəridə təhsillidir, işləmək niyyətini köklü dəlillərlə sübuta yetirir və bu zaman şəxsi münasibətlərinin əhəmiyyətini anlayır: "Əlbəttə, sən mənim üçün bütöv bir aləmsən. Amma bizim hər ikimiz yaşadığımız cəmiyyətin də üzvləriyik. Unutma ki, mən həm də mühəndisəm. Bərk cisimlərdəki hüceyrələr bir-biriyə əlaqədə olub qarşılıqlı fəaliyyət göstərdikləri kimi biz insanlar da bir-birimizə bağlıyıq... Yox, mən mütləq işləməliyəm... Mən insanlarla birgə olmaq istəyirəm".

Mübalığəsiz demək olar ki, sevgi mövzusu İlyas Əfəndiyevin bütün əsərlərinin leytmotivini təşkil edir. O, mövzunu çözümlən şərq və qərb ənənələrinin dərin bilgilərinə istinad edir, sevgi anlayını öz qavramı dairəsində uğurla sınaqdan keçirir. Yazıçı çözümləndə sevgi sanki kosmik bir təzahürdür, əbədidir, zamana meydan oxuyur, məkana tabe olmur. Aşiq – aqlını itirmiş Məcnun deyil, uca qayələrlə tapınan insandır. Dünya Səhiyyə Təşkilatının sevgi haqda irəli sürdüyü "Sevgi xəstəlikdir, psixi pozğunluqdur" kimi anlayışı çətin ki, İlyas Əfəndiyev qəbul edərdi.

Məncə, Homer və Ömər Xəyyam, Füzuli və Vaqif, Şekspir və Bayron, Puşkin və Lev Tolstoy, eləcə də dünya mədəniyyətinin bir çox görkəmli nümayəndələri bu məsələdə onunla həmrəy olardı. İlyas Əfəndiyev də Nizami Gəncəvi kimi inanır ki, "Bütün canlıların baş əydiyi sevgi odu olmasa, Buludlar ağlamaz, qızılgüllər açılmaz".

Sevgiyə bu cür çoxcəhətli baxış yazıçının əsərlərində öz əksini tapıb. "Atayevlər ailəsi" pyesində Mehrican hesab edir ki, "Həyatın mənası – sevgidir. Sevmək – yaşamaq deməkdir!" "Sən həmişə mənimləsən" pyesinin qəhrəmanı Həsənzadənin fikrincə, əsl sevgi əbədidir, edelveys çiçəyi kimi ətri, rayihəsi tükənmir və daim sevinc gətirir. "Məhv olmuş gündəliklər"dəki Gövhər əmindir ki, "sevgisiz həyat ikiüzlülüyə, saxtakarlığa, yalana gətirib çıxarır".

Davami 15-ci səhifədə

Topçubaşov niyə Nobel ala bilmədi?

Məclislərin birində yaxın dostu Üzeyir Hacıbəyov Topçubaşov haqda "Əgər təbabəti musiqi kimi səsləndirmək mümkün olsaydı, bizim Mustafa bəy təbabət musiqisinin görkəmli bəstəkarlarından biri olardı" deyib. Akademik Heydər Hüseynov isə ona etiraz edib: "Təbabətin filosofu adı Mustafa bəyə daha çox yaraşır".

Üzeyir bəy söhbəti incə yumurta davam etdirib və deyib ki, qoy Topçubaşov təbabətin filosofu və bəstəkarı olsun. Qoy ikiqat əziyyət çəksin...

Azərbaycan cərrahiyyə mükəttəbinin banilərindən biri, sayısız mükafatlar laureatı akademik Mustafa Topçubaşovun həyatı, elə Üzeyir bəyin dediyi kimi, kifayət qədər keşməkeşli və maraqlı olub.

Tələbə, müəllim və professor

Mustafa Topçubaşov 1895-ci il avqustun 5-də Qərbi Azərbaycanda doğulub. Həkim olmaq arzusu hələ gimnaziyada oxuyanda yaranıb. Gimnaziya kitabxanasında şəkillərlə zəngin olan üç cildlik fizioterapiya kitabı onu sehləyib.

Cərrah olması isə daha maraqlı bir təsadüflə bağlıdır. Bir gün tişikş iynəsi Mustafa bəyin dabanının dərininə işləyib, həkim cərrahi müdaxiləni vacib sayıb. Əməliyyatdan

sonra ağır dərhal keçib. Bu müdaxilə, iş prosesi onun çox xoşuna gəlib və oradaca qərarını verib.

Ailəsinin etirazına baxmayaraq Mustafa bəy tibb təhsili almaq üçün Kiyevə gedib. Olduqca çətin günlər yaşayıb, çevrilişlərin şahidi olub, bir tikə çörək üçün növbələrdə dayanıb. Mükəmməl təhsil aldıqdan sonra min bir əziyyətlə Azərbaycana qayıdıb. Evə getmək üçün pul axtardığı vaxt Bakı Dövlət Universitetinin açıldığını öyrənən Mustafa bəy tibb fakültəsinin ilk müəllimlərindən biri olub.

1930-cu ildə doktorluq dissertasiyasını müdafiə edib. Bu işin əhəmiyyətinə görə Topçubaşova professor adı verilib və o, Tibb Universitetinin cərrahiyyə kafedrasının müdiri seçilərək ömrünün sonuna qədər bu vəzifədə çalışıb.

1960-cı ildə SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının akademiki seçilib. Stalin mükafatı laureatı olan

Topçubaşov 1975-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür.

Yeni kəşflər

Müharibə illərində Bakı cəbhəyə yalnız neftlə kömək etmədi. Paytaxt məktəblərini, bağçaları, hətta konservatoriyaları da yaralı əsgərlərin ixtiyarına verən görkəmli alim SSRİ-də ilk dəfə təxliyə hospitallarının yaradılmasının təşəbbüskarı olub.

Mustafa bəy müharibədən sonra depressiyaya düşən yaralı əsgərlər üçün xüsusi terapiya fikirləşib: hər bir xəstə əsgərə bir ağac əkməyi tapşırıb. Bu gün o əsgərlərin heç biri sağ olmasa da, bakılırlar hər gün bu ağacların yanından keçir, onların kölgəsində dincəlirlər.

Müharibə illərində akademik güllə, qəlpə və digər yad cisimlərin çıxarılması üçün xüsusi stereoskopik aparat hazırlayıb. Bu cihazın modeli onun ağılına qatarda gəlib. Bir çox cərrahiyyə klinikası "Sehirli iynə" adlanan bu aparatdan istifadə etməyə başlayıb.

Ötən əsrdə cərrahiyyənin əsas problemlərindən olan narkozdan ölüm həkimlər üçün ciddi maneə idi. Keyitmə prosesi, normal keyitmə effekti verən mükəmməl bir sistem yox idi. 1938-ci ildə anelgezin efir-yağ maddəsini kəşf edən Topçubaşov normal keyitmə effektivinə nail olub. Müharibə illərində məhz anelgezin sayəsində minlərlə əsgər ölümdən xilas olub, döyüş meydanlarına qayıdıb.

1954-cü ildə italyan Artuzio anelgezinin cərrahiyyədə istifadəsinə dair silsilə kitablar nəşr etdirəndə SSRİ Tibb Elmləri Akademiyası bu kəşfin azərbaycanlı alim Mustafa Topçubaşova məxsus olduğunu açıqlayıb.

Nobel lənəti

Hər bir böyük kəşf kimi anelgezinin də taleyi çox keşməkeşli olub. Neyrofiziologiya laboratoriyasının rəhbəri Qəhrəman Qəhrəmanovun bu barədə dedikləri:

"Nobel mükafatı komitəsi akademik Topçubaşova və mənə anket suallarına cavab verməyi təklif etdi. Anketdən əlavə biz Stokholma "Uzunmüddətli anelgeziya - səhiyyə və fiziologiyanın problemi" kitabımızı göndərdik. Bir müddət sonra xoş xəbər gəldi: materiallar baxılmaq üçün qəbul olunub, nəticə barədə məlumat veriləcək".

Lakin 1978-ci ildə Nobel komitəsi qərar qəbul edən vaxt "Bakinski raboçi" qəzetində Alfred Nobelin Azərbaycan xalqının düşməni olduğu barədə məqalə çıxdı. Silsilə yazılarda Nobel qardaşları Azərbaycanın bütün bələlərinin səbəkarı kimi göstərilib. Bədniiyyət yazı öz nəticəsini verib: həmin il fiziologiya və tibb üzrə Nobel mükafatı heç kimə təqdim olunmayıb.

Mustafa bəy sonrakı çıxışlarının birində deyib: "Görünür, azərbaycanlı alimlərə Nobel verilməsi kimlərə sərf etməmişdir..."

Nobel almasa da, Topçubaşovun adı tibb tarixinə həmişəlik düşüb. Hippokratdan Topçubaşova qədər elə bir alim olmayıb ki, onun kəşfi nəticəsində xəstə ayıq olduğu halda bütün bədəni ağrısızlaşdırılsın, həkim də bıçağı götürüb onu əməliyyat eləsin. Bu, dünya miqyaslı bir kəşfdir.

Leyla ƏLİYEVA

Əvvəli 14-cü səhifədə

İlyas Əfəndiyev sevgi və idrak arasındakı əbədi dilemmaları, insan psixikasının sanki uyğun gəlməyən təzahürlərini çözməyə cəhd edir. Ağıl – müdriklik və intellekt rəmzidir, hissədən uzaq və məqamını biləndir. Sevgi – emosiyalar, intim hisslər, insan cazibəsinin məcmusudur, o, cilov nədir bilmir, qəlbi şəfəqlərə bürüyür. Bununla belə, yazıçı ağıl və sevgi arasında harmoniyanın mümkün və zəruriliyinə, bunun isə paklığa, mənəvi saflığa üfüq yaratdığına əmindir.

Mənəvi dəyərləri əks eləyən "Atayevlər ailəsi" pyesi Mehricanla İldırımın sevgisindən bəhs edir. Burada Mehricanın sevgisi yaşlı adamla gənc qızın perspektivsiz münasibətləri barədə İldırımın rəşadətli analiziylə üz-üzə gəlir. "Sən həmişə mənimsəsən" pyesində isə bu, əsas mövzuya çevrilir. Gənc Nargilə öz qonşusu, zavod direktoru Həsənzadəyə vurulur. Yazıçı Həsənzadənin hisslərinin, arzularının böyüyüb təşəkkül tapmasına imkan vermir, bu şərtlər daxilində sevgi münasibətlərinin çətinliyini mənəvi prizmadan keçirməklə açıb göstərir. Pyes qəhrəmanı inanır ki, Nargilənin öz qohumuyula xoşbəxt həyat qurmasından ötrü başqa şəhərə köçməlidir. Bu pyesdə sevgi hissləri elə ustalıqla yüksəyə qaldırılır ki, Nargiləylə birgə onun əbədiyyətinə inanırsan: "Siz həmişə... gündüz, gecə mənə yanınızda olacaqsız. Mən SİZSİZ yaşaya bilmərəm! Harada olursunuz-olun, mən hər gün bu sözləri təkrar edəcəm..."

"Söyüdümlü arx" romanında baş qəhrəman Nuriyyə sevgilisi Murad ailəsinə saxlasın deyərək öz hissləriylə əzablar içində mübarizə aparır.

İlyas Əfəndiyev "Körpüsəlanlar" romanında sevgi və idrak münasibətlərinin həllinə başqa cür nail olur: o bunu rəhbər vəzifədə çalışan ərinə əvvəlcə ideallaşdırır, sonra onun

İşıqdan yoğrulmuş yaradıcılıq

qorxaqlığına və vəzifəpərəstliyinə əmin olub məyusluq hissi keçirən və qeyri-adi situasiyalarda mərdlik, yüksək insani keyfiyyətlər nümayiş etdirən sadə fəhlə Qəribə aşiq olmuş Səriyyənin təmsalında edir. Sevgi hissiylə öz qərarlılığını idarə edən əsrin baş qəhrəmanı ərinə ayrılır.

"Məhv olmuş gündəliklər" pyesində baş qəhrəman Fəridənin sevgisi həyatın reallıqları və ərinin saxtakarlığıyla puç olur, bu da onu sarsıdır, nəticədə ərinə atır.

Yazıcının diqqətindən sevgi paradoksları da yayınmayıb. "Gözlənilməz sevgi" nağılında Gülarə ağıllı, amma zahirən eybəcər olan gənc Həsənə vurulur. O, uzun müddət öz hisslərində tərəddüd edir, sonra özünü saxlaya bilmir və Həsənə məktub yazır: "...Sizin qəlbinizin xeyirxahlığı və genişliyi önündə özümü saxlaya bilmədim... İlk dəfə hiss etdiyim narahatlıq əvvəlcə məni qorxutdu... Uzun zaman hisslərimdən baş aça bilmədim və cəsarət tapıb etiraf edə bilmədim ki, bu, sevgidir..." Həsən əvvəlcə Gülarəyə inanmır. Axırda taleyin bəxş etdiyi bu xoşbəxtliyi dərk edib qiymətləndirir...

İlyas Əfəndiyev əhatəsində olduğu ələmə eyni zamanda yazıçı və şair, bəstəkar və rəssam gözüylə baxır, bu da ona baş verənləri dolğun, rəngarəng görməyə imkan verir. Yazıçı öz qəhrəmanlarının da istedadına inanır: "Bütün bu sadə adamlar

təbiət etibarını ilə şair idilər, coşğun musiqi həvəskarıydılar. Onları dərin daxili harmoniya, ətraf aləmin, təbiətin saflığı bir araya gətirmişdi... Onların hər birinin qəlbində bu təbiətin poetik gözəlliyi yaşayırdı. Gecələr tonqal ətrafında oturanda da, gündüzlər hörgü hörgəndə də, demək olar ki, söhbət həmişə musiqidən gedirdi..." ("Gülaçar")

Yazıcının yaradıcılığında incəsənət, musiqi aləminə mənsub insanlar xüsusi yer tutur. Onun kor olmuş rəssama həsr etdiyi "Yarımqıç qalınmış portret haqqında mahnı" hekayəsi çox təsirlidir. Gənc bəstəkarın gözənilməz həyat səhnələri "Aylı gecələr" hekayəsində əksini tapır. "Gülaçar" hekayəsində gənc müğənninin səhnəyə aparılan çətin yoldan bəhs edilir. Yazıçı kənd klubunun romantik həyatını, öz fəaliyyət ansamblarını da yaddan çıxarmayıb ("Söyüdümlü arx"). İlyas Əfəndiyevin qəhrəmanları musiqi sədaləri altıda xəyala dalıb arzulamağı sevirilər, bu onları ilhama gətirir, özlərini dərk etməyə, həyat planlarını qurmağa kömək edir.

"Aylı gecələr" hekayəsində musiqinin sevgi hisslərini dərk etməyə qəribə bir incəliklə necə təsir göstərdiyi verilir. "Surxay Bethovenin "Kreyser sonatası"nu ifa etməyə başladı. İncə, zərif səslər tədricən artaraq gecənin sakitliyinə amiran və əzəmətli bir şəkildə doldu... Şirinə elə gəldi ki, ilk

dəfədir dərin insani düşüncələrə sövq edən bir musiqi dinləyir. Qəfil onun qəlbinə hansısa anlaşılmaz hisslər çulğadı... O, astadan bir ah çəkərək üzünü bəyaz ay işığında nura saçıq Surxaya tərəf döndü".

İlyas Əfəndiyevin hekayə və romanlarındakı insanlar təbiətlə vəhdətdə, ətraf mühitlə harmoniyada xarakterizə olunur. Bu, yalnızca təbiət təsvirləri deyil, personajların xarakterlərinin açılması üsuludur. Yazıçı təbiətə bağlılığını dərk edən insanda hansı dərin hisslər, xoş arzular, musiqili assosiasiyalar baş qaldırdığını göstərir: "Maşın kələ-kötür yolda irəliləyirdi. Ağaclar artıq yarpaqlamışdı. Meşəni yaz hənirtisi bürümüşdü. Böyürtkən kollarının altından axan və marmır bağlanmış qayalardan süzülən suların şırıltısı körpə yarpaqlar arasında gizlənən meşə quşlarının nəğməsinə qarışaraq şən musiqiyə çevrilirdi. Sənubər bu musiqini bütün varlığıyla duyaraq sevinc hissləri yaşayırdı". ("Gülaçar").

"Körpüsəlanlar" romanında qadın qəhrəmanın hisslərini təsvir edən müəllifin xüsusi üslub tərzini açıq-aydın üzə çıxır: "Maşınımız dağ yolu ilə meşənin içiyə gedirdi. Uzaq dağların zirvələri qara bürünmüşdü... Yolun hər iki tərəfini yabanı armud və alma ağacları divar kimi tutmuşdu. Onların budaqları yolun üstündə baş-başa gəlirdi və biz bu yaşıl tunelin içiyə irəliləyirdik. Bəzi yerlərdə ağacların arasından üstü mamurlu qaya parçaları görünürdü... Həyat necə də gözəlmiş! Nə qədər sevincə doluymuş! Qabaqlar bunu bu qədər kəskinliklə hiss etməmişdim..." ("Körpüsəlanlar").

Yazıçı inanır ki, təbiət insana səbir, mənəvi paklıq, gerçəyin qarşılıqlı dərk hissini aşılaya bilər. "Mənəvim şimşək çaxmasından xoşum gəlir. Qüdrətli, coşğun təbiət insanı ucaldır. İnsanda nəşə böyük, nəhəng işlər görmək arzusu doğur! Qəfil mənə son zamanlar həyatımızı zəhərləyən hər şey necə miskin və mənasız görünür..." ("Körpüsəlanlar").

Səməd Vurğuna həsr olunmuş "Şəhərli ovçu" hekayəsində yazıçı təbiətə mənəvi-estetik münasibət məsələsinə toxunur. O, dahi şairin heyvanları zəhərləmək və öldürmək epoxasının bitdiyini, insanların təbiəti qorumalı və onun gözəlliklərinə dəyər verməli olduğunu fikri ilə həmrəydir.

Cəmiyyətdə "təbiətlə mübarizə"nin şöhrət gətirdiyi zamanlarda və onun ağılsızcasına yenidən təşkilində bu hekayə həmin fikri müdafiə edən məddahlara müəyyən bir çağırış, meydan oxumaq idi.

Hələ müasirləri İlyas Əfəndiyevi klassik yazıçı, müdrik və qayğıkeş insan kimi qiymətləndirirdilər. Onun yaradıcılığı haqda Səməd Vurğun, Nazim Hikmət, Mehdi Hüseyn, Bəxtiyar Vahabzadə, Mirzə İbrahimov yüksək fikirlər söyləmişdilər. O, tarixdə Azərbaycan xalqının mənəvi zənginliyini dünyaya tanıtmış bir yazıçı kimi qalacaq.

Nizami MƏMMƏDOV
fəlsəfə elmləri doktoru, professor,
Yazıçı və Publisistlərin Beynəlxalq
Assosiasiyasının üzvü

melanxoliya

Yad adamlar

Zohrab ƏMİRXANLI

Hər şey bir göz qırpımında baş verdi. Kişi cavan oğlana qapazı necə ilişdirsə, səsi önləri yoldan saxladı. Bu dəfə oğlan müvazinətini düzəldib kişiye yaxınlaşdı, yaxasından yapışdı və kəlləni hansı qüvvə ilə tutdukdusa, kişinin sifətini al qan bürüdü.

Hamı mat-məəttəl qalmışdı – noolub axı?

Sən demə, məsələ çox "ciddi" imiş. Əlindəki iki ağır zənbillə səkinin sol tərəfini tutub gedən kişi qarşından gələn oğlana yol verməyibmiş. Oğlan soruşanda ki, ağsaqqal, niyə sağ tərəflə - öz yolunla getmərsən, kişi özündən çıxıb: "Ə, bu yaşında sən mənə yol getmək öyrədəcəksən?"

Dalınca da şillə-təpik...

Əslində, o cavan oğlanın dediklərində həqiqət var. Əhalinin şəhər yollarına alışa bilməyən bir qismi hələ də yolun məhz sağ tərəfi ilə getmək lazım olduğunu bilmir. Ancaq görək bu şəhərdə hansı yaşlı kişi cavan oğlanın haqlı iradını həzm eləyə bilər?..

Biz son illər niyə bunca əsəbi, aqressiv olmuşuq? Niyə bir çox hallarda anlaşılmazlıq səbirlə, təmkinlə yoluna qoymaq əvəzinə, süpürülmüş yerdən dava kağızı axtarmaqla məşğul olurduq?

Rəsul Həmzətov deyirdi ki, yaxşılıq eləməsən də, yalnız bu fikrə düşdüyünə görə sağ ol. Bizdə isə son illər sevgi, mərhəmət, əl tutmaq və başqa insani dəyərlər aşındırıcı aşıdır.

İnsanın insana gülümsəməsi nəzakət qaydası, mədəniyyət nümunəsidir. İndi sən gəl Bakıda, tanımadığım adamların topladığı yerdə gülümsə görüm, necə gülümsəyirsən? Yasa gədimmiş kimi daim qara geyinən, qaşqabağından zəhrimar tökülən adamın üzünə gülümsəsən, elə ordaca "ağ qarğa"ya dönəcəksən.

Az qala dalıxanaya göndərmək üçün səndən ötrü zəncir tadarükünə başlayacaq, təbiiyə aldığı ocağı lənət yuvasına döndərəcəklər. Qamını yerə sürtsən ki, ay adamlar, vallah, mənim belə gülümsəməklə ətrafımda xoş ovqat, müsbət aura yaratmaqdan savayı məqsədim olmayıb, kimi inandıracaqsan ki...

Bu əhvalatla Sahil parkında rastlaşdım. Oğlanın səsi bütün parkı başına götürmüşdü:

– Sənə necə dəfə demişəm, o it oğluna salam vermə? Vermə ona salam, bildin? Üç ildə ee, dalınca sürünürəm. Taa bəsdə, innən belə ancaq mən deyən olmalıdır.

Qız asta səslə:

– Bir qrupda oxuyuruq, salam verməmək olmur axı, - dedi.

Bu cavabdan sonra oğlan qızın əl çantasını alıb ayaqları altına atdı. Ürəyi soyumadı, çıxıb çantanın üstündə atılıb-düşməyə başladı.

Parkda gəzişənlər hadisə yerinə topladılar. Oğlanı qınayan da oldu, qıza bəraət qazandıran da. Qızı danlayıb, oğlana öyüd-nəsihət verən də tapıldı. Amma nəəməhərə yaşlı bir qadının dedikləri, deyəsən, hikkədən partlamaq dərəcəsinə çatmış oğlanın işinə daha çox yaradı:

– Gül kimi oğlansan, əl eləsən, qızlar dəstəylə dalınca düşər. Nə yapışmısan bu qızdan? İndidən sözüünə baxmır. Yubkasının ətəyi də dizindən bir qarış yuxarı.

Oğlan bunu gözləyirmiş kimi dihləndi:

– Eşitdin? Bu sözü də mən demədim ki? Get, o o, o da sən...

O gün o parkda bir ağac da bar verməmiş qurudu.

Sevgi gələndə sunami, qasırğa kimi gəlir. Tamam ayrı adam olursan. Bu daraqla darannırsan. Hünər onun həzinliyini, şirinliyini, ətrini illər uzununu təzə-təzə saxlamaqdadır.

Nə yazıq ki, bir çox halda buna gücümüz çatmır. Ailə qurandan növbəti 10-15 il sonra, hətta bir-iki ay keçməmiş ayrılanların sayı bəs deyincədi. Rəsmi statistikaya baxanda adamın başında tükrləri biz-biz dayanır: son bir ildə nikah bağlayan 87 min cütlükdən təxminən 12 mini yol yarı olmamış bir-birinə "əlvida" deyib.

Açıq, bu aqressiyanın haradan qaynaqlandığını müəyyən eləmək də müşkülə çevrilib.

Oğlum şəhərin mərkəzindəki nüfuzlu orta məktəblərin birində sonuncu sinifdə oxuyur. Hər gün onu birinci dərəcəyə göndərmək üçün xeyli əsəb xərcləməli oluram. Növbəti dilxorçuluqdan sonra uşaq qayıtdı ki, ata, indən belə mən birinci dərəcə getməyəcəm.

Donub qaldım.

– Ata, birinci dərəcə vur-tut üç-dörd qız gəlir. Sinifdə mənədən başqa oğlan olmur. Qalan oğlanlar ancaq ikinci, ya da üçüncü dərəcə gəlirlər. Çatan kimi də pıçıldayıb aradan çıxırlar. Bilirsən hara gedirlər? Qəlyan çəkməyə. Mənə də təklif eləyiblər, razılışmamışam. Buna görə adımla "mama uşağı", "qızbibi" qoyublar. Dərəcə cavab verəndə də lağ eləyirlər.

– Bəs bunu indiyəcən mənə niyə deməmişəm? Yaxşı, sabah gedib direktorla söhbət eləyərəm.

– Ata, yalvarıram, qəti elə şey eləmə. Elə olsa, taa məktəbə gedən deyiləm. Deyəcəklər ki, özü bacarmadı, gedib atasını göndərdi. Bilirsən, çoxu yaxşı oxuduğuma görə yox, yaxşı futbol oynadığıma görə paxıllığımla çəkir.

Direktorla görüşmədim, sadəcə, zəng vurub vəziyyəti izah elədim. O qadına mənə yuxarı sinif şagirdlərinin özünü necə aparmasından elə şeylər danışdı, az qaldım dəsmal çıxarıb müəllimlərin gününə ağlayam...

İctimai nəqliyyatda, küçədə, mağazada özünü zombiləşmiş, beyni çıxarılmış kimi aparən yeniyetmələrə rastlaşmışız. Mənə elə gəlir, dünyada bu uşaqların ürəyini heç bir sevgi ağırtmır. Nə ağsaqqal-qarasaqqal bilirlər, nə qıza-qadına hörmət qoyurlar, nə də...

Məktəbə toqçasının altına keçirdiyi birçə dəftərlə gedən bu uşaqları görəndə düşünürəm ki, görəsən, onları hansı zədə, hansı bədbəxtlik bu qədər aqressiya ilə yığıb? Axı bu yeniyetmələr hələ həyatın astar üzünü görməyiblər...

...O gündən harda belə uşaq götürərəm, elə bilərəm oğlumun sinif yoldaşdı.

Zahid SARITORPAQ

Sevdiyim nəsələrin rəsmini cizmaq əlimdən yetərinçə gəlmir. Sevdiyim insanların haqqında söz deməyə də həmişə zorlanıram.

Elə şeylər var, istəsən də, istəməsən də, rəsmlərini deyim, bir hal kimi ağlaşımaz kölgə-görüntülərini deyim, şüurun, hissin qavramağa acizlik etdiyi ilahi səslərini deyim – nələrini isə, sinirlərinə çəkib yaşasan da izah edə bilmərsən. Amma qəribə də olsa, bir də ayılıb görürsən, onları haçansa sirlə-sirlə Can Kətanına köçürmüşsən artıq. Bir də görürsən üçün divarlarında sərgilənib, barın-barxanan kimi yükünə dönüb və bunların ömür saxlancına çevrilməsindən məmnunsan. Bunlar qazanc-qismətlərdir, sözlə bəyana gəlməyənlərdir, fırcaya yatmayanlardır, nota düşməyənlərdir. Onların arasında bir üzün işığı da ola bilər, bir duanın sehiri də ola bilər, sularda axıb gedən bir gül ləçəyi də, bir şeirin ovqatı da... Qavramda bəyansız qalan bu sürreal ştrixlər, dərinlərə gətirən, lap ilahi işarələr kimi də yozular. Amma sən ixtiyar sahibi olmadığın üçün neyləyə bilərsən axı? Şərhdən ötrü qıyam etsən, yozumun urvatsız olar. Bəyanı mümkün olan hər hansı çəkdiyimiz bir yük qeyri-şüuri ola bilər, amma qeyri-hissi ola bilməz heç vaxt. Yəni ağzı bağlı çuvalda nə olduğunu bilməyə bilərsən, amma bu çuval çiyindədirsə, ağır, ya yüngül olduğunu hiss etməməyin olumsuz bir şey...

Vaqif Bayatlı Odər şeirinin tutumu heç də mənə zənginliyi, yəni şüura güclü təsir göstərərək kontakt yaratması ilə deyil, daha çox onun hissi çalarlarının insan ruhunda sərbəst gəzişmələri, oralarda ərköyün-ərköyün bir uşaq çilgünlü ilə, necə deyirlər, dinc durmaması, ələmi biri-birinə vurmasıyla ölçülür. Onun şeirləriylə tanış olarkən içində təlatümlər yaşayan oxucunu yalnız bir yol gözləyir: sevgi yolu. O yol da özlüyündə başqa bir yola – barış yoluna aparır. O, sevə-sevə sevdilir, sevdirdir-sevdirdirə barışdır. Sevgi və barış bu ilginç poeziyanın ən mühüm dayaqlarıdır.

Elmi arşınları Vaqif şeirində təbiiq eləmək çox primitiv görünərdi. Bunu ona görə demirəm ki, bu məsələlərin fərqiçə olanlar bu gün yox dərəcəsinədir. Yox, sadəcə onun şeirləri üstünə hər cür "izm" hayqırılıb gələ bilər, amma son nəticədə utanc içində, pərt halda yanından ötürsən. Niyəsinin şərhə ehtiyacı yox ki... İlgilənənlər bunu şeirlərdən sorusun gərək. Ən doğru cavab elə şeirlərin özüdür.

Hər şairin bir özək şeiri olur. Qalan bütün şeirləri o özəyin kökündən, budağından su içir əslində. Vaqif Bayatlı Odər özək şeiri

yoxdur. Onun bütün şeirləri qəib bir mənbəyə söykənərək (müccərrəd yox, anlaşılın, duyulan – amma qəib) çox güclü qidalanı, özü də bu zaman tükənmək bilməyən enerji çağlayanına çevrilir. Öz-özlüyündə o, ortalığa qoyduğu məhsula görə yalnız həmənlə sirlə, qəib uralığa borcludur.

mən proses təkrarlanır. O, bu gəlmiş-gedimin sirrini hamudan gizlədərək, oxucunu intizarda saxlayır. Oxucu isə öz növbəsində hər şeyi unudaraq, yalnız o siri öyrənməyə can atdığı üçün bu ovqata qatılmaqla ona tabe olur, özündən xəbərsiz, sözün yaxşı mənasında, itaət edir – sehirlənmənin sadə anlamını təx-

klassik anlamı çökmür və itirmir, çağdaş anlamı isə ucalaraq qazanır. Burada da onun sevdirci və barışdırıcı mövqeyi özünü göstərir. Onun poeziyası, sadə şəkildə izah etsək, nəinki insanların, eləcə də şeirimizin dənəniylə bu günü arasında sevgi və barış nöqtəsidir. Dünya-girlikdən çox-çox uzaq olan

O, həm də dərddə barışdırır...

Vaqif Bayatlı Odər
"YUPYUMRU BİR EŞQ İLƏ"
şeirlər kitabını oxuyarkən
yaşananlar

Şairin şeirlərində bir damla göz yaşıyla, bir şamla, ya bir gül ləçəyilə üzə çıxan dərddərdən, sevdalardan şeirə tapınan bütün haqq aşıqlarınə ruh yükü bağ-

Deyənlər tapılar ki, onun yaradıcılığında ifranın islamdan öncəki dönlərinin, lap antıqlarə gedib çıxan çağların ahəngləri var. Amma necə? Güclü Tanrıçılıq baxımından bu, kənardan belə görünə bilər. Bu anlamın islamda təsəvvüflə, sufi dünyagörüşləri ilə kamilləşdiyini və tarixə azman söz ustaları doğurduğunu nəzərə alsaq, ortada bitkin bir konsepsiya durmalqdır. Hərdən Vaqif Bayatlı Odər şeirində bu dünyagörüşlərinin çox güclü elementləri ortaya çıxsə da, əslində bir küll halında götürsək, onun yaradıcılığında belə konkret konsepsiya yoxdur. Əvəzində belə bir ovqat var: sanki uzadıqlara əbədi getdiyini dərk edərək evdən tələsik çıxan mifik bir varlıqdı söz yiyəsi; nəyisə unudub evdə qoyduğunu anlayaraq o, sürətlə geri dönür, evi ələk-ələk eləyir, amma axtardığını tapır, ya tapmır - burası sirr olaraq qalır. O, yenidən o özəyin kökündən, budağından su içir əslində. Vaqif Bayatlı Odər özək şeiri

minən belə yozur: ələk-fələk olunan yalnız və yalnız ucalar ucası, sirlər məkanı Göy Üzüdü. Bəs axtarılan nə idi? O tapıldı mı? Bəs bu mübhəm sevdə hardan çilənir? Bu sirr açılacaq mı? İnsanı insana, güllü gülə sevdiren bu siri öyrənmək mümkün olacaq mı? Hara gedir o mübhəm sirlər sahibi? Yenidən Göy Üzüne! İtiyinin ardınca! Və gərdis beləcə başlanır Kənil Kəinatında – dövrə vura-vura, rəqs edə-edə, sonralar özü də etiraf edəcək bunu, hamını bu rəqsə çağıracaq...

Bu hissələrin aurası içində olmaq hər cür kamil, bitkin konsepsiyadan, proqramdan ucalarda dayanır. Bayağ qeyd etdiyim kimi, bir uşaq çilgünlüylə dinc durmadan ələmi bir-birinə vurmağa bənzəyən bu bədii hökmranlığa olduqca səmimi bağlılıq əslində heç şairin düşünüləmiş amacı da deyil. Bunu ilk baxışda çox sadə, bənzərsiz, öz təbirincə desək, "qanadlı şeirlər" in özləri diqətə eləyir. Elə buna görə də, Vaqif Bayatlı yaradıcılığında şeirin

daha asandır, nəinki müccərrədiyin daşqırmaz aynalarında oynayan dərkonunmaz kabuslardan.

Bütün bu hissələrimi şairin ilk kitabını oxuduqda da keçirirdim, onun axarını, haqdan ədəbiyyatımızın uğuru sayıla biləcək "Yupyumru bir eşq ilə" kitabını oxuduqda da.

Olur ki, insan çox vaxt sövq-təbii nəşə cana yaxın bir itkisini axtarmaq durumuna düşür, hissələrin caynağında ümidizlikdən üzülür. Amma bilmir neyləsin. Bax elədə o, həmişə təzə-təzə olan Vaqif Bayatlı Odər şeirinə üz tutsa, uzun illərin müşahidələrindən doğan qənaətimə görə, həm yarası qaysaqlanar, həm də dili şükran dualarına gələr tezliklə. Yəni sehirin birçə düyməsi də olsa qırılıb düşər ovçuna.

O, ayrılıqları da sevdilir – itkiləri qaytarırmış kimi...

O, həm də dərddə barışdırır – duyulmadan, "yupyumru bir eşq ilə..."

yazının etiqađı

Uşaqlıqda həməizin bir Allah babası olur – ağ saçlı, ağ libaslı, uca boylu, əli əsalı, nurani. Çörəyi tapdaş, Allah babamız gözümüzü tökərdi, harda olsaq, nə eləsək, Allah baba bizi görərdi. Nə istəsək, Allah baba verərdi...

“Ağ daş, qara daş...”

Xalq yazıçısı Mövlud Süleymanlı deyir ki, elə o çağlarda işıqla oynadığın kimi Allahın adıyla da oynayırsan: “Allah baba-Allah baba” deyə-deyə... “Necə ki, uşaq vaxtı Allahla oyunları biz də oynayırdıq... Ağlı-qaralı xırda daşlar yığıb, sonra da gözüyumulu ağı qardan ayırdırdıq.

“Ağ daş, qara daş, Allah, mənə bir yoldaş”, – oxuya-oxuya gözlərimizi yumub xırda ağ daşları xırda qara daşlardan seçərdik; ağ daşı kim çox seçəydi, o, birinci olardı. Görkəmli tarixçi Zaur Həsənovun stolüstü ki-

bir izdir, yoldur, bizi bürümüş sirlərə aparən yol. Çox təəssüf ki, bu yol gedilməzdir, ona ancaq bacadan baxa bilərik”.

“Xalqın səsi Allahın səsidir” Mövlud Süleymanlı bütün dinlərin eyni kök üstündə olduğunu düşünür: “Fərq sadəcə, insanlardadır. Dinin dünyayla ayaqlaşması isə özümüzədən asılıdır. İnsanlar, daha doğrusu, müsəlmanlar islam dini qarşısında, dinin qanunları qarşısında aciz kimi, gücsüz kimi görünürlər, dinin dediyi qanunlara əməl edə bilmirlər. “Quran” d a s a deyilir: “Ən böyük mücahidlə nəfsə üstün gəlməkdir”. Çünki

“Gözəgörünməzliyə İndi də rast gəlirəm”

Xalq yazıçısı Mövlud Süleymanlı:
“Allah varsa, işıq kimi, güc-enerji kimi var”

tabıma çevrilmiş “Çar skiflər” əsərində bu tarixi fakt bir az fərqli mənada olsa da, minillik qaynaqlara söykənərək qeyd edilir və bizi tarixin heyrətamiz gerçəkliklərini anlamağa çağırır.

Orda deyilir ki, skiflər dəri çantalarına gördükləri işləri, uğurlarını, qələbələrini xatırladacaq ağıl-qaralı daşlar atardılar, ölüm günündə çanta açılardı, daşlar sayılardı. Qara daş çoxdursa, qara yaşayıb, ağ daş çoxdursa ağ yaşayıb...”

Adını Allah qoyduğumuz güc

“Uşaq vaxtı Allah babanın təsəvvürümdə necə olduğu yadıma gəlir. Bir o yadımdadır ki, bizə deyərdilər: “Allah göydən baxır”. Yəni yaxşılıq-pislik mənasında nə ediriksə, o böyük gücün – Allahın nəzarəti altında eləyirik... Ona görə deyilir ki, heç nə heç nədən ayrı deyil, pislik yaxşılığa bağlıdır, günah-suç insafa.

Mən indinin özündə də o fikirdəyəm ki, günahımız varsa, nə səhv etmişiksə, adını Allah qoyduğumuz həmin gücə qarşı etmişik... İcimizdəki sınıqlar da, qırıqlar, çatlar da ordan gəlir. Beləliklə, həmin o ilahi gücə, o gücün sahmanına, düzəninə qarşı etdiyimiz günahlar, işlədiyimiz suçlar bizi yoxa, yox olmağa aparır. Milyon illər boyu yaratdığımız saysız-hesabsız sivilizasiyalar da belə məhv olub...”

Yazıçıya görə, ümumiyyətlə, Allah haqda düşünməzlər, bu, elm adamlarının və ya Allaha şəkk eləyənlərin işidir: “Məncə, Allah varsa, o da işıq kimi, ən ağlabatanı, güc-enerji kimi var. Birbaşa insanlara – canlılara, kainata bağlı olan güc kimi, hərəkət kimi var. Əgər hər şey yeriyyərsə, yəni dəyişsə – biz buna “inkişaf” deyirik - bu, elə həmin o böyük gücdən asılı olan hərəkətdir; dağıda bilən, qura bilən inkışafı – gəlişmələrə gətirib çıxaran güc. Yəni yarıdan. Adını nə qoyuruq-qoyaq, bu güc var, bizi sahmandadüzəndə saxlayan da odur...”

Qarğış dibi qaranlıq...

“Belə bir deyimimiz var: “Alqış (alqış) dibi aydınlıq, qarğış dibi qaranlıqdır. Bəlkə də İslam dinindən öncələrin deyimidir, amma hələ də işlənməkdə, öz yükünü daşımaqdadır. Yəni alqış – dualar həmişə lazımdır. Mən ibadəti içi təmiz saxlamaq kimi anlayıram. Əgər için təmiz deyilsə, tutduğun oruc da, qıldığın namaz da ancaq özün üçündür. Haqdan yan keçən növbəti yalandır. Mən belə hesab edirəm ki, insanların düzgün olmaması, yəni yalançı, satqın, qorxaq, indiki dillə desək, riyakar, tərbiyəsiz olması, əslində, cəmiyyətin tərbiyəsizliyidir. Bu da əgər Allahın – dediyim o böyük gücün mövcudluğuna inanırıqsa, cəmiyyətin o gücə –

Allaha qarşı olmasıdır. Birbaşa mənəviyyətin, soykökün, düzənin məhvidir ki, fəsadları da göz qabağındadır”.

Yuxu görmək varsa, ölüm boş şey deyil...

“Ölümdən sonrakı həyata inanıram, daha doğrusu, ruhumuzun bizdən sonra da yaşadığına inanıram. Ətrafımızda, həftə bizə özümüz qədər yaxın olan gözəgörünməzliyin mövcudluğunu da hiss edirəm, dinin uydurduğu şəkildə yox, toxunduğum şəkildə rast gəldiyim olub, indi də rast gəlməkdəyəm. Daha çox yuxularımda...”

1953-cü ildə on yaşım vardı, yuxuda gördüm ki, Stalin qollu stulda - kreslodə oturub göydən enir, ayağını ayağının üstünə asır, çəkməsi də yırtıqdır. Yavaş-yavaş enib kəndimizin dağ yamacındakı qəbiristanlığa düşdü. Oyanan kimi yuxumu anama danışdım. Anam anlamadığım tərzdə qarşı-bacanı örtüb: “A yetim, nədi danışdığın? – dedi, – kəri, sus”. Əlimdən tutub mənə əmimin yanına apardı. Əmim qulluq adamıydı, mat-məəttəl üzümə baxdı, sonra: “Yuxunu bir də heç yerdə danışma, – dedi, – bizi sürgün eləyərlər”. Bir neçə gündən sonra Stalinin ölüm xəbəri yayıldı...

Hələ səksəninci illərdə yazdığım “Səs” romanı belə bir epiqrafı başlayır: “Əgər yuxu görmək varsa, ölüm boş şey deyil...” Yuxu bütün hallarda

bu deyilənlər daha çox tama ha bağlıdır, tamahsa çox güclüdür. O, gücsüz, zəif insanları idarə edir, hansı yola istəsə göndərə bilər.

“Qurani-Kərim”i öpüb göz üstə qoymaqla deyil ki... Sən kitabı öpüb yalan danışmağa gedirsən, tamahını yemləməyə, ovutmağa gedirsən, altdan-altdan böyük-böyük fəlakətlər törədən yalanlar uydurursan, bu fəlakətlərə, günahlara ağlayıb yox deyə-deyə özün günahlar törədirsən. Tez-tez də “Allah görür” deyirsən.

Əsas odur ki, bütün olanları böyük gücü ifadə edən xalq görür. İki yüz il bundan qabaq böyük rus təhqiqçisi Belinski yazırdı: “Xalqın səsi Allahın səsidir”.

Tarixən dinlərin, dini mətnlərin ədəbiyyata çox böyük təsiri olub. Hətta “İncil ədəbiyyatı”, “Quran ədəbiyyatı” kimi ifadələr var...”

Yazıcının fikrincə, etiqađın, yəni inamın dünəni, bu günü olmur. İnandığına inanırsan, daha doğrusu, inanmırsan: “Dünən ona inanırdım, indi buna inanıram - bu fikir dəyişkənliyə gətirib çıxarır. Mən adını nə qoyuruq qoyaq, bizi idarə edən gücə inanıram. Dediym kimi, bu böyük gücün ifadəçisi olan xalqa inanıram. Xalq ayrı-ayrılıqda, yəni fərdlərlə ziddiyyətlər, günahlar daşıya bilər, daşıyır da. Amma bütöv halında çox-çox sualların cavabıdır. Nə yazıqlar ki, indi yer üzündə, göy üzündə fərdlərin, xalqdan – yaradandan ayrı düşmüş insanların əlindədir. Yer üzündəki bu çaxnaşmalar, qarğınlardan ona görədir...”

Səvinc FƏDAİ

yazının tribunası

İsraf

Orxan FIKRƏTOĞLU

İsraf geniş anlayışdır. Əslində insanın həyatı belə, düşünülmüş deyilsə, israfdır. Biz bir cəmiyyət olaraq israfı metafizik qatda yox, sadəcə yas və toy zəminində, vətəndaşın çəkdiyi artıq xərc daxilində, bir sosial ədalət ştrixi kimi düşünməyə başlamışıq. Buna da şükür.

Hərçənd israf başqa yerlərdə və başqa müstəvilərdə daha çoxdur və daha gərəksizdir. Məsələn, dövlət məktəbləri ola-ola valideynlər repetitorlara illərlə pul xərcləyirlər. Bu, israf deyilmi? İllərdir bir yolu çevir tət-vur tətvi təmir edirlər. Bu, israf deyilmi?

Yas və ya toy israfından danışmamış onu edən kimliyini, hansı sosial təbəqəyə aid olduğunu bilməyimiz vacibdir. Biz kasıb təbəqənin yas və ya toy mərasimlərində yol verdiyi israfçılıqdan danışırıqsa, səhv edirik. Çünki kasıbın israf etməyə malı yoxdur.

İsraf artıq deməkdir. Kasıbın azı var ki, bu azın artığı, israfı da olsun? Kasıb yas, ya toy mərasimlərində qonşu qınağına tuş gəlməsin deyə, camaat mənə nə deyər düşüncəsi ilə uzaqbaşı borca düşə bilər. Borc isə israf deyil. Kasıb illər boyu formalaşmış, bəlkə də səhv ənənəni yada və toyda qorumaqla özünü ziyana salan aciz kəsidir.

Məncə, Azərbaycanda israfı mübarizə artıq təşkilatlanmış yas və toy biznesi nümayəndələrinin ifşasından başlanmalıdır. Ancaq şadlıq saraylarının və qəbiristanlıq müdirlərinin adları hələ bizə hər şeyi deməyəcək. Reallıqda israf rəhmətə gedən adamın basdırılması üçün alınan bir qarış torpağın qiymətindən başlayır. Bu isə israf deyil, qaçılmaz reallıqdır.

Onu da bilin ki, müsəlmanlıqsa, qəbirlərimiz itməlidir. Bahalı başdaşları, təmtəraq, yada verilən banan və digər bahalı ərzaqlar – bunlar dövrün və başqa dinlərin bizə təsiridir. Ölüsünü bu cür basdıran adam o günahsız yaxınını da Allah dərgahına günahla göndərir.

Yas mollanın, aşpazın, yaxxana sahibinin cibini doldurmaq üçün düşünülmüş biznes mərasimi deyil. Yas qutsal və müqəddəs vida anıdır. Bir canın başqa bir fazaya ötürülməsidir. Belə müqəddəs bir məqamda kim yeməyi və pulu düşünə bilər ki? Yaxud düşünməlidir? Yaxınını itirən insan onu başqa bir dünyaya tapşırır. Belə bir məqamda qazanc düşünmək nə böyük günahdır!

Əslində, həcc ziyarəti ölüb yenidən dirilmək deməkdir. Mən Məkkədə ölüb, o torpaqlarda öz xoşu ilə dəfn olunan o xoşbəxt və müqəddəs insanların burda da bahalı qəbirlərini görəndə bizim müsəlman olduğumuza şübhə edirəm.

Biz bir cəmiyyət olaraq yas və toy dəbini dəyişməliyik. Bunun üçün də dövlət qanuni qadağalar tətbiq etməlidir, ya da biz dini maarifçilik zəminində kimliyimizi və nə etməli olduğumuzu anlamalıyıq.

Prosesə dövlət qanunlarla müdaxilə etsə, Avropa institutlarından tutmuş populist siyasətçilərə qədər bir çoxları insan haqlarına müdaxilədən danışacaq. Əslində bir cəmiyyət olaraq da yas və toy dəbini dəyişməyə hazır deyilik. Maddi və dünyəvi dəyərlər toplumun ruhani qatında hələ də dominantlıq edir. Mənsub olduğumuz dinin qurallarını bilmirik. Avropanın bizə təlqin etdiyi xəstə rəqəbat mühitinin internet səviyyəsində səthi təkrarlarıyıq.

Mən “Təzəpır” məscidində şam yandıranları bu gün də xatırlayıram. Falçıya, cadugərə inanənləri bu gün də görürəm. Ümumiyyətlə heç kəsə və heç nəyə inanmayan qəddar adamların olduğunu da bilirəm. Amma mən Azərbaycana və azərbaycanlılara, bu gün israf dediyimiz o qudurğanlığın tezliklə aradan qalxacağına da inanıram.

Bunun üçün papağımızı qabağıma qoyub düşüncəmizin zamanıdır.

Altmış və yeddi

Qoderzi Çoxeli

O ktyabrın 2-də istedadlı gürcü yazıçısı və rejissoru Qoderzi Çoxelinin 60 yaşı tamam oldu. Noyabrın 14-də isə həmişə darıxdığı işıqlı dünyadan köçməsinin 7 ili tamam olur.

Qoderzi Çoxelinin üç kiçik hekayəsini təqdim edirik.

- Salağaili Tiantanın ad xəstəliyi var.
- Necə yəni "ad xəstəliyi"?
- İgidlik göstərib ad qazanmaq istəyir.
- Qəhrəman olmaq fikrindədi?

- Özü bilirsən, onların kəndində, demək olar, hamı başdanxarabdı, aralarında ağıllısı təkə David kişiydi, onu da öldürdülər, qaldı bir ağılda olanlar. Çoxelilərin Beri adında bir igid kəndçiləri var, bütün keflərində onun adını çəkirlər. İndi Tantiya da onun tək ad qazanmaq istəyir.

- Beri nə igidlik göstərib ki?
- Çoxlu düşmən öldürüb. Öləndən sonra şənəni şeir qoşdular, mahnı oxudular. Mahnı indi də dillərdə gəzir. Bildir Tantiya mahnını eşitdi, ürəyi durmadı, yaraqlanıb-yasaqlanıb, Kistetiyyə ad qazanmağa getdi. Dağın birinə qalxıb, pusquda durdu, kistləri gözləməyə başladı. Heç demə, elə bir qayaya çıxıbmuş ki, hər tərəfi uçurum... Nə o tərəfə gedə bilib, nə də qayıda bilib. Gücü tükənənəcən dözüb, sonra da başlayıb qışqırmağa: "Ay kistlər, kömək eləyin, adam deyilsinizmi? Ölüürəm!" Kistlər Tantiya kömək eləyiblər, evlərinə aparıblar, yedirib-içirib

Çarın çağırışı

yola salıblar. İndi yenə işi-gücü qurtarıb, Qudamağaridə adam yığır. Antoxili Şaliko aldadı, deyib ki, çardan məktub gəlib. Cğuna, sən məndən yaxşı bilirsən bu əhvalatı, danış görək necə olub.

- Bizim dəyirmanın yanında rastlaşdılar Şalikoyla, - Cğuna başladı. - Şaliko qoltuq cibindən məktubu çıxardı, Tantiya göstərib: "Sənə çardan məktub gəlib", - dedi. "Hansı çardan?" - Tantiya soruşdu. - "Çar İraklidən". "Oxuya bilmirəm axı..." "Mən oxuyaram", - deyib Şaliko başladı: "Tantiya, Gürcüstan dardadı, eşitmişəm adlı-sanlı, ürəkli oğlansan, vətənimizi sevirənsən, özün kimi bir-iki yüz igid qudamağarili oğlan seç, köməyə gəl. Krtsanisi çölündə gözləyəcəyəm. Çar İrakli". Tantiya məktubu alıb qoynuna qoydu, başladı adam yığmağa.

- Yaxşı, çar İraklinin sağ olmadığını bilmirmi?
- Hardan bilir, ağzımda deyirəm ki, dəlidir.

Tantiya Salağonun qumlu təpəsini enib, kənd mağazasının qabağına yığışanlara pıçıldadı:
- Mənim əzizlərim!
- Nə istəyirsən? - satıcı soruşdu.

- Gürcüstanı sevirsinizmi?
- Sevirik!
- Onda mənimlə gətməlisiniz. Salağoda yüzəcən adam yığışam, bütün kənd gedir.
- Hara gedirsiniz?
- Gürcüstan dardadı, çar İrakli kömək gözləyir. Gəliirsiniz?

- Mən mağazanı buraxıb gedə bilmərəm axı.
- Bəs o?
- Mən şeir yazanam.
- Nə barədə?
- Gürcüstan haqqında, Vətən haqqında.
- Hə, Gürcüstan barədə yazırsansa...

Tantiya su içib, o biri kəndlərə adam yığmağa getdi. Bir həftənin içində bütün Qudamağarini gəzib, kəndlərin hamısından bir-bir adam

yığıb, hamısı da özü kimi dəlilər, ağıllılardan gələn olmayıb. Pirimze çəmənliyinə toplaşmış yüz otuz yaraqlı-yasaqlı dəli şam yandırır, Araqvi çayının cələsinə düşüb, səhərə yollanıblar. O vaxtdan qayıtmayıblar.

- Başlarına nə gəldi ki?
- Şəhərə gedib çar İraklini soruşublar, orda da hamısını tutub Surami dəlxanasına göndəriblər. İndi kəndlər təmiz boşalıb. Təkə Arsen yaşayır, o da nə yaşamaqdı, gecə-gündüz qaçır - Araqvidən kəndə, kənddən Araqviyə.

- Niyə qaçır?
- Onun da bu cür xəstəliyi var, gündə yüz dəfə o yana gedib bəri qayıdır. Odey, özü də gəlir, istəyirsən soruşaq.
- Soruşaq.
- Arsen!
- Nə istəyirsən? - Arsen mağazanın qabağında keflər eləyənlərin yanında dayandı.
- Sənin kəndçilərin hara getdilər?

- Gürcüstan dardadı, köməyə getdilər.
- Sən niyə gətmədin?
- Aparmadılar, dedilər çox yüyürsən.
- Tez qayıdacaqlar?
- Yox, onlar qayıtmayacaqlar.

- Niyə?
- And içdilər ki, Vətən uğrunda öləcəyik, geri qayıtmayacağıq.
- Onlara kim dedi ki, Gürcüstan dardadı?
- Çarın çağırışdı, çarın!
- Görünür, Gürcüstanı sevmirsən, yoxsa sən də gedərdin, - Arsenlə məzələnməyə başladılar.
- Mən yox, siz sevmirsiniz Gürcüstanı! - Arsen cavab verdi.

- Bir bu dəliyə bax ey, kim dedi ki, sevmirik?
- Əgər sevsəydiniz, belə oturub keflər eləməzdiniz, mənim kimi ora-bura qaçardınız, - Arsen üzünü yüyürdü.
- Sonra bütün günü aşağı-yuxarı qaçdı.

Yaz həsrətində

Sakit qış günüdür. Cğunai ilə Beri ortalıqda otururlar. Göydə bir çəngə bulud da yoxdu. Günəş kəndi ilıq şafəqlərinə bürüyüb.

Cğunai ilə Beri susurlar. Hərə öz fikrini çəkir. Dağların başında qalın qar var.

Birdən hardansa bir milçək uçub gəldi, gündə qızınmaqdan ötrü Cğunainin dizinin üstünə qondu. Beriylə Cğunai təəccüblə baxışdılar, hər ikisi gözlərini milçəyə zilləyib, fikirli nəzərlərini uzun-uzadı ondan çəkmədilər. Milçək tərənəmirdi, uçub getmək fikri yoxuydu. Cğunainin dizinin üstündə yerini rahatlayıb, qanadlarını oynadırdı - gah onları qaldırırdı, elə bil uçmaq fikrinə düşürdü, gah təzədən aşağı salırdı. Sonra xırdaca addımlarla dövrə vurmağa başladı. Qəfildən Cğunai kürək kimi enli iri əlini qolaylayıb milçəyi öldürmək istədi, amma hansısa qüvvə onu saxladı, nəzərlərini Beriyə çevirib, günahsız təvrlə soruşdu:

- Öldürürmü?
- Heç utanmırsan? - Beri gözlərini qıydı.
- Bəs neyləyim?
- Heç nə, qoy dursun.
- Niyə uçub getmir axı?
- Uçar da, neyləyəcək?
- Əgər onu öldürsəm?..
- Elə soruşursan, guya heç milçək öldürməmişəm.
- Yayda öldürmüşəm, indi qışdı axı. Bu qarda görün hardan peyda olub?
- Bilmirəm.
- Ömründə ilin bu vaxtında milçək görmüsən?
- Qışda görməmişəm.
- İndi heç olmasa gün qızdırır, bəs gecələr neyləyir?

- Görünür, qonşulardan uçub gəlib. Axşam elə ora da qayıdacaq.
- Bəyəm milçək qışda yatmır?
- Hesabla yatmalıdı.
- Bəs ona nolub belə?
- Tap görüm, qəlbində nə baş verir. Bəlkə hansısa dərdi var, ona görə yata bilmir? Bəlkə də vurulub?
- Bəs...
- Nə "bəs"?
- Milçəyin də sevgisi ola bilər?
- Çuçunia Çobolauri sevə bilirsə, milçək niyə sevməsin?

- O da düzdü, Beri.
- Bəlkə... - Beri sözünün ardını demədi.
- Nə "bəlkə"?
- Bəlkə... - Beri nəzərlərini ətrafda gəzdirdi, sonra gözünü günəşə dikdi.
- De görüm! - Cğunai əl çəkmədi, amma qəfildən peyda olan arvadı Beriyyə sözünü tamamlamağa imkan vermədi.

- Bura bax! - qadın əlində toyuq kişilərin qabağında çöməldi.
- Nə istəyirsən?
- Bu toyuğun qırtlağına nəşə ilişib qalıb, heç zad uda bilmir.
- Mən neyləyim?
- Heç olmasa, bax gör boğazındakı nədi!
- Mən səndən ötrü nəyəm, toyuq həkimiyəm?
- Dur toyuğun qırtlağını yoxla, bəlkə bir şey olub.
- Nədi, əlimdə rentgen var ki, yoxlayım!
- Boğazına nəşə yapışub, gəl deyirəm sənə... - Cğunainin arvadı bir şey başa düşmədi.

Cğunai qumıldanmadan oturur, qorxur milçək uçub gedə, əlində toyuq tutan arvadını da yanına çağırmaq istəmir, bilir ki, milçəyi dərbədar eləyəcək.

- Hesab elə gəlib baxdım, heç nə tapmadım, - Cğunai arvadından can qurtarmaq istəyir.
- Görüm səni yerə girəsən, abırsız! Səndən adama xeyir gəlməz... - qadın inciməmiş çıxıb gedir.
Cğunai arvadını çəpəki baxışlarla yola saldı, elə bil demək istəyirdi: "Bu milçək olmasaydı, camaatın yanında dil uzatmağı sənə göstərərdim". Sonra nəzərlərini milçəyə çevirdi, amma milçək yox idi.

- Uçub getdi! - Beri onun baxışlarını tutdu.
- Sən nəşə demək istəyirdin, Beri?
- Nə vaxt?
- Bu toyuq məsələsindən qabaq!
- Heç nə demək istəmədim... - Beri dilləndi.
Sonra susub, təzədən ətrafa baxmağa başladılar. Yazı necə səbirsizliklə gözələdikləri üzlərindən oxunurdu.

Bu səbirsizliyi Allah bilir hardan peyda olmuş milçək oyatmışdı, hər ikisi özlüyündə Berinin yarımcıq dediyi sözləri təkrarlayırdı:

- Allah bilir, bəlkə də bu qar tez əriyəcək, yaz erkən gələcək.

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI çevirib

Qərribə əhvalat

Bir dəfə Qiqilay yatağından qalxanda ruhu kölgə kimi bədəninə ayrıldı. Ruh bədəni qucağına götürüb, həyatə apardı. Sağa-sola boylandı. Kənd yenidən oyanırdı, camaat işə getməyə hazırlanırdı.

- Ey, bura gəlin, - kölgə adamları çağırırdı.
Qonşular Qiqilainin həyatinə tökülüşdülər, onun ruhunu ayrı, bədəni ayrı görüb qorxudan titrədilər.

- Görürsünüz, bax bu mənim bədənimdi, indi onu evə aparıb divara söykəyəcəm, özüm sənə dünyaya çıxıb gedəcəm. Xəbərdarlıq eləyirəm, neçə ki ordayam, kimsə bədənimə toxunmasın, onu torpağa basdırmasın, yoxsa mənə cavab verməli olarsınız!

Ruh bədəni qoltuğuna vurub evə apardı, divara söykəyib gözdən itdi.

Həmin gün Dumasxoda iyirmi nəfər dəli oldu.

Bir ildən sonra ruh qayıtdı. Elə həmin kölgə görkəmiylə kəndin içindən keçdi.

Evə girdi, qurd basmış bədəni günə çıxardı, küləyə verdi ki, tozunu silib aparsın, təzədən onun içinə girdi.

Həmin gün kəndin tən yarısı da ağılı itirdi. Qiqilaini çarmıxa çəkib, kəndin arasıyla gəzdirməyə başladılar...

Dəlilər Qiqilayə əzab verir, xəncərlə deşir, tələb eləyirlər ki, o dünyada gördüklərini danışsın. Amma Qiqilay susur. Onun cismində ruhunun o dünyadan gətirdiyi ilan yaşayır. Qiqilaini döyüb xəncərlə bədəni deşəndə ilan onun yaralarını yalayıb sağaldır. Beləcə, nə qədər ki ilan sağdı, Qiqilaini heç kəs öldürə bilmir.

Təkə Qiqilainin özü adam arasında olmaqdan ötrü darıxıb ilanın quyruğunu kəsə bilər, ilan gücünü itirər - onda Qiqilay təzədən o dünyaya qayıdar. Amma Qiqilay nəşə ora qayıtmaq istəmir.

Beləcə yaşayırlar. Qiqilayə çarmıxdan əzab verirlər, ondan o dünyanın haqq-hesabını istəyirlər. O da susur.

Qiqilay susur, ilanun quyruğunu kəsmir.

Tərcümə olunan şeir üçqat mürəkkəb həyat yaşayır. Doğma dildə dolğun olan şeir sətri tərcümədə sanki ölü. Əvvəlki dolğunluqdan, ahəngdarlıqdan məhrum misralar lal və cansız görünür. Bu da şeirin taleyində ən təhlükəli, ən xatalı məqamdır. Tərcüməçi şeirə necə yanaşmalıdır? O, şeiri yenidən dirçəldə, yazılana təzə nəfəs verib, onu əvvəlki zəngin və ahəngdar həyatına qaytara biləcək, yoxsa eləcə cansız qoyub qırağa çəkəcək?

Həmişə mənə elə gəlib ki, sətri tərcümə nəşə çıpaq, köməksiz bir varlıqdır. O, doğular-doğulmaz valideyn himayəsindən məhrum qalan körpəyə oxşayır. İndi həmin uşağı övladlığa götürmək, nazını çəkmək, qayğı göstərmək, həyat vermək, ya da körpəni yad dildə miskin yetim gününə salmaq tərcüməçidən asılıdır.

Yad sevginin sürgünündə qocalıb, Ah, nə qədər şeirləri çevirdim.

Ona görə də düşünürəm ki, tərcümə - iki şairin bir-birinə böyük inamıdır, həmin inamla onlardan biri digərini özünün ən məhrəm sirtinə şirik edir. Şairlərin ikisi də o qədər incə, zərif, üstəlik, bəsirət və fantaziya sahibi olmalıdır ki, antropoloq kəllə cizgilərinə görə gözəl qədim simanı bərpa elədiyi kimi, şeirin həqiqi məzmununu da sətri tərcümənin cizgiləri əsasında bərpa olunsun.

Yəqin ki, tərcümənin mənası ancaq budur - tərcümə edilmiş şeir öz ilkinliyinə sadıq qalmalı, çevrildiyi dildə isə poeziya aləminin tamhüquqlu nümayəndəsi olmalı, özgə dilə bayram kimi gəlməlidir.

Bütün bunlar aydındır, mübahisə isə yalnız dəqiqliyin indiyə qədər müəyyən olunmamış həddləri ətrafında yaranır.

İstərdim gürcü şairlərindən elədiyim tərcümələrdən misal gətirirəm. Ona görə yox ki, həmin tərcümələri nümunə sayıram, ona görə ki, istənilən başqa, bəlkə də qat-qat uğurlu tərcümələrlə müqayisədə həmin işlərə daha çox bələdəm.

Boynuma alım ki, mən şeirin xarici əlamətlərinə - ölçüyə, qafiyələnməyə riayət etməyə heç vaxt can atmamışam. Bu həqiqətə söykənmişəm ki, səslənmə qanunu hər dildə bir cürdür. Mənə etibar edilmiş şeirlərə sevgilə yanaşmaqda bir şey arzulamışam - o şeirlər müasir rus oxucusunun ruhuna yaxın olsun, çağdaş rus şeirində çevrilsin.

Anna Kalandadzenin incə, dolaşq, həyəcanlı üslubunu, ifadələrinin gözəl qəribəliklərini qorumağa çalışdıqca tez-tez daha sərbəst, yüngül ölçülərə meyillənirdim. Mən orijinala misra-misra əsaslanırdım, çünki onun bütövlüyünü pozmağa haqqım yox idi: "Ah, bizi sonsuz xəyallara qər qədən bir qüvvə var...", yaxud, "Yasəmən, uçub sənin göy budaqlarına qonaram..." Sonra bütövlükdə şeiri həmin misralara uyğunlaşdırırdım.

Bundan başqa, həmin ləng ritmlərlə şairənin dalğınlığını, qəlbindəki pərişanlıq, ruhunun sonsuz çırpıntılarını çatdırmaq istəyirdim. Əksinə, kəskin duyğuların, vətənpərvərlik, sevgi hissələrinin gərginliyini daha qısa, təsirli misralarla, aydın qafiyələrlə verməyə çalışırdım.

Kalandadzenin ardınca bütün coğrafi adları dəqiq təkrarlayırdım - bu da onun poetik xarakterinin bir cəhətidir, Gürcüstana könüldən bağlılığıdır.

Bella Axmadulina Tərcümə olunan şeir...

Şeirin üzərində işlədikcə yalnız başqa dilə tərcümədə qaçılmaz olan itkilərin yerini doldurmaq üçün bəzən özümə bir az da artıq azadlıq verirəm.

Gürcü oxucusuna sirr deyil ki, Simona Çikovanınin "Svanetiya gedən yolda" adlı gözəl şeirinin tərcüməsində orijinalda rast gəlinməyən sətrilər var: "İndi özüm də fikirləşirəm, mənəm kimi sərğərdən və məzəli adam necə oldu, keçə bildi o yolu..."

Ancaq seçdiyim "sərgərdən" və "məzəli adam"

təyinləri ilə rus oxucusunu aldatdığımı düşünürəm. Mən rus oxucusuna şairin daxilən nə qədər qərribə, şıltaq olduğunu bir daha çatdırmaq istəyirəm.

Onun "Doqquz palıd" şeirini bir qədər qısaldım ki, əsər sehirli doqquz rəqəminə sitayiş etməyən, divlərin vərdisi haqqında məlumatı olmayan rus oxucusunun təsəvvürünə uyğun gəlsin.

Oxucu şeirin əfsanəvi obrazlarına çox da ciddi yanaşmasın deyə sonunda şairə məlum sehirli Şorq nağıllarına işarə vuran sətrilər əlavə etdim: "İşıqla dolu o mö-

cüzələrə ömrüm boyu baxmaqdan yorulmadım".

Düşünürəm ki, bəzən nəinki dil müxtəlifliyi, həm də müxtəlif xalqlara xas fərqli psixologiyalar, fərqli təsəvvürlər üzündən tərcüməçinin bu və ya başqa təfərrüatın üstündən keçmək ixtiyarı var.

Çikovanınin "Fikrimi buludlara çatdır" şeirində belə bir misra var: "Sən öz gözəlliyinlə qəlbimin kəsini doldurursan..." Mənə çox əziz olan şairə tam inanmaqda yanaşı qətiyyətlə şübhə etmədim ki, gürcü dilində bu obraz poetik və qanu-

nauyğun çıxa da, rus dilinə sətri tərcümədə çox kobud, demək olar, bayağı səslənir. Odur ki, onu ixtisara saldım, çünki qadının gözəlliyi, şairin duyğuları bunsuz da ifadə olunmuşdu.

Beləliklə, müəllifi tərcüməçi tərəfdən iki təhlükə gözləyir: hədsiz şişirtmə və həddən artıq kiçiltmə. Mənə elə gəlir, poeziya naminə hər ikisi müəyyən qədər yolveriləndir. Çətin ki, bunun hansı ölçüdə olmalı olduğunu dəqiq təyin edəcək riyazi hesablama aparıla bilsin. Fikrimcə, hansı halda necə etməyi yalnız şairin özü müəyyən edə bilər.

Mənim inandığım bir həqiqət var: tərcüməçi yalnız müəllifin azadlığına zərbə vurana qədər sərbəst ola bilər. Tərcümə zamanı bütövlükdə şairin daxili dünyası, onun düşüncə tərzini və poetik materialın mühüm əhəmiyyətli detalları əsasən toxunulmaz qalmalıdır. Məsələn, Çikovanınin "Sonra da şal ocağın yanından asılmışdı...", "Dizlərimi yeriməklə möhkəmlətdim...", "İki çay arasında qırılanda səni görmək istədim birdən..." misralarını dəyişmək həm günah olardı, həm də elə şeylər var ki, onları əvəzləmək lazım deyil. Misralarda poetik fikir də, rus dilində səslənmə də o qədər mükəmməldir ki, onları dəyişməyə ehtiyac yoxdur. Bu, o hallardandır ki, gürcü

dilinin qrammatikası rus dilində olan mətni zənginləşdirir.

Ümid edirəm ki, "Xırmında marallar" şeiri rus dilində pasport alıb, ancaq hər halda bu, təpədən-dırnağa gürcü şeiridir. Özü də təkcə gürcü coğrafiyasını əks etdirdiyinə görə yox, həm də elə ilk baxışdan qərribə görünən obrazlı deyim tərzinə görə: "Birdən turac quşu kimi gəlin çıxdı artırmaya..."

Tərcüməçi milli özünəməxsusluğun bu kimi təzahürlərinə yaqın ki, çox ehtiyatla yanaşmalıdır.

1979

Naringül Əliyeva çevirib

Marqerita Qyidaççi (Italiya) "Tərcümə etməyimi istəməyən şeirləri çevirməmək..."

şünürəm ki, gözəl, ancaq "qeyri-dəqiq" tərcümə eynəcər, amma "dəqiq" tərcümədən yaxşıdır.

Dəqiqliyin ən birinci şərti gözəl tərcümədir. Orijinalda poeziya olan tərcümədən sonra da poeziya olaraq qalmalıdır. Əlbəttə, mexaniki

problemlərinə çox yaxındır. Hər ikisi bu və ya başqa şəkildə məzmun üçün forma axtarırlarına gətirib çıxarı, çünki məzmun ona uyğun forma tapılmayana qədər mövcud ola bilməz.

Tərcümə olunan əsərin məzmunu artıq başqa dildə ifadə olunub, onu çevirən şair-tərcüməçi isə əsərə yeni nəfəs verməli, hər şeydən əvvəl əsəri onun mahiyyətində olan, ancaq hərdən üzə çıxan, hərdən də çıxmayan formalar vasitəsilə dərk etməlidir. Fərqli ondadır ki, tərcümə zamanı bu problemlər poetik axının mənsəbində həll olunur.

Mən hansı şairləri çevirirəm? Açıq, həmişə poetik ənginlik hiss etmişəm və heç vaxt işimi xüsusi qəlibə salmamışam. Möhkəm riayət elədiyim tək qayda - müəllifin istəyi olmadan şeirini çevirməməkdir (söhbət mənim, yaxud şeir müəllifinin yox, şairlərin özünün arzusundan gedir).

Bir sıra müasir müəllifin əsərlərini tərcümə edirəm, ancaq aradabir şövqlə klassik şairlərə də üz tuturam. Böyük sələflərə müraciət bütün daxili potensialımı hərəkətə gətirir və mənə dəyərli təcrübə qazandırır. Bilirəm ki, artıq məğlubiyyətə uğramışam, ancaq yenə də özümdə güc tapıb böyük fədakarlıq və cəsarətlə həmin addımı atıram; bu, məni mənən gücləndirib qətiyyətlə adama çevirir.

1982

Gənc Leopardi elmi əsərlərinin birində Zəburun zəif tərcüməsinin əsas qüsurlarını sadalayanda həmin tərcüməyə aid olmayan bir keyfiyyəti hər şeydən əvvəl vurğulayırdı: "Oxucunu orijinal qədər tərpətmək lazımdır".

Mənim üçün bu, tərcümə sənətinin əlifbasıdır. İşimi elə bu ruhda da görməyə çalışıram.

Metodun nisbililiyi: orijinalı yüzdə-yüz dəqiq yaratmaq arasında poetik baxımdan dəqiq canlandırmaq arasındakı əbədi ziddiyyətin mənəgənəsinə düşüb onların hər ikisinə birdən (ki, məsələnin ən optimal həlli olardı) nail ola bilməyəndə tərəddüdsüz ikincini seçirəm. Dü-

tərcümədə bu, mümkün deyil, çünki belə çevirmədə sözlərin yalnız məntiqi anlamı verilir, halbuki onların səslənməsi və ritmi poetik sözün heç də az önəmli atributları deyil.

Bəzən nəinki tərcümənin, hətta tərcüməçinin də yaradıcı taleyi bircə sözdən asılı ola bilər.

L.V.Ginzburq

Mən niyə tərcümə edirəm? İstəyirəm ki, oxucu çevirdiyim şairləri daha yaxşı tanıсын. Üstəlik, tərcümə özümdə də çox şey verir.

Tərcümənin problemləri orijinal yaradıcılığın

Fotoqrafiya yunan dilindəki "ışığı" və "yazmaq", "çəkmək" sözlərindən yaranıb. Geniş anlamda "anın şeklini çəkmək" deməkdir... Yox, bir dəqiqə, yazını belə uzaqdan başlasaq, anın şeklini çəkməyə başlayaq. Biz axı Azərbaycan Fotoqraflar Birliyinin sədri Mirnaib Həsənoğlu ilə birgə anın şeklini çəkmək istəyirik – Azərbaycan fotoqrafiya tarixinin 1860-cı ildən başlayıb, 2014-cü ilə qədər davam edən "bir anı"nın. Siz birçün an gözünüzü qırpmayın... və oxuyun.

Azərbaycanda ilk foto

Azərbaycanda foto sənətinin inkişafına əsasən neft amili təkan verib. Neft ölkəmizə böyük insan və sənət axınının başlanmasına səbəb olub. Azərbaycan fotoqrafiyasının tarixini araşdıran mərhum yazıçı Sara Nəzirovanın yazdığına görə, Azərbaycanda ilk foto 1861-ci ildə çəkilib. Bu, Rusiya ekspedisiyasının tərkibində gəlmiş kapitan-leytenant A.F.Ulskinin çəkdiyi "Bakı buxtası"dır. Onun şəkilləri içərisində "Fatmayı kəndi", "Qız qalası", "Şirvanşahlar sarayının məscidi", "Qala divarları" yer alır. Həmin şəkillər Tbilisi arxivində saxlanılır. Sürətlərini sovet dövründə Azərbaycan Kino-Foto Sənədləri Arxivinin müdiri işləmiş Nina Fişeva alıb gətirib.

Rus fotoqraf və etnoqraf Dmitri İvanoviç Yermakovun da Bakı ilə bağlı 50-dən artıq fotosu olub. Amma Azərbaycanda fotoqraf sənətinin inkişafından danışanda ilk olaraq 1884-cü ildə Ukraynadan Bakıya gəlmiş fransız mənşəli Aleksandr Mişonun adını çəkmək lazımdır. O, Azərbaycanda fotoqrafiyanı incəsənətin bir növü kimi tanımaq üçün böyük işlər görüb. 1890-cı ildə "Realnaya skola"-nın direktoru ilə "Bakı fotoqraflar dərnişini"ni təşkil etmək üçün nizamnamə yazıb, Peterburq Daxili İşlər Nazirliyinə göndəriblər. 4 il gözləyəndən sonra dərnişin rəhbərlik fəaliyyəti başlayıb. İlk dövrlər dərnişinə "Realnaya skola"-nın direktoru rəhbərlik edib. Dərnişin üzvləri ayda 10 manat üzvlük haqqı vermişlər. Bu, o zaman üçün kiçik məbləğ deyildi. Mişon özü isə təşkilatın katibliyində çalışıb.

Yenə də erməni barmağı...

Mişon 1900-cü ildə Cənubi Qafqazda "Kavkaz i Srednyaya Aziya" adlı fotojurnal buraxıb. Bu dərgi 1908-ci ilədək mütəmadi olmasa da dərc olunub. Jurnal material toplamaq üçün Mişon Cənubi Qafqazı və Orta Asiyanın müxtəlif yerlərini gəzib.

1905-ci il inqilabından sonra Bakıda böyük gərginliklər yaşanıb. Bu dövrdə Mişonun studiyası iki dəfə yarılıb. Erməni Rustamyanla məhkəmə çəkişmələrindən bezən Mişon nəhayət 1908-ci ildə Azərbaycana tərki eləyib. Bəs Rustamyanı narahat edən nəymiş?

Əlbəttə, ortada maddi maraqlar da olub. Mirnaib Həsənoğlu deyir: "Əlimizdəki sənədlərdə belə bir qeydə rast gəlmişdim ki, il ərzində Mişon fotoqraflıqdan 1800 rubl qazanırdısa, Rustamyan 3000 rubl qa-

Azərbaycan fotoqrafiyasının tarixi

Və bu tarixi qorumaq istəyən baş fotoqraf

zanc götürürdü". Amma yox, mənə, əsl səbəb ikincidir. Mişon fotoqrafiya sənətini təbliğ edib yayırdı. Bu isə ildə 3000 rubl qazanan acgöz erməninin qazancının azalmasına gətirib çıxara bilərdi, çünki Mişonun Bakıya gəlişindən sonra "Əksxana" adlanan foto-atel-yələr yaranmaqda idi.

Üstəlik, Mişon Azərbaycana kino da gətirmişdi. Azərbaycanın kino tarixi məhz Mişonla başlanır. O, gətirdiyi kamera ilə burada 10-dək qısametrajlı film çəkib. Bu filmlər o vaxtkı Azərbaycan və Bakı haqqında təsviri yaratmaq üçün əvəzsiz materiallardır.

On doqquzuncu əsrin sonlarında Polşadan Azərbaycana yönələn sel kimi axın özünü biznesmenlərdən tutmuş memarlara qədər xeyli imkanı

ilk azərbaycanlı fotoqraf adı inqilabdan sonrakı dövrdə ortaya çıxıb: məşhur Hacinskilər nəslinin nümayəndəsi Əzizbala Hacıyev. İnqilaba qədər o, milyonçu İsa bəy Hacinski-nin Bayıl zonası üzrə əmlakının işlər müdiri olub. İnqilabdan sonra fotoqraf Zelinski ilə dost olduğuna görə emalatxana açib, şəkil çəkməklə məşğul olub. Azərbaycanlı fotoqraflardan Mircavad Axundov da onunla bir vaxtda çalışıb.

Mircavad Axundov Moskvada təhsil alıb, bir müddət Uralda yaşayıb, sonra gəlib Azərbaycana. Uzun müddət Nizami Muzeyinin fotoqrafı olub. Repressiya dövründə sürgünə göndərilib.

Sürgündən qayıdandan sonra fotoqrafiya ilə məşğul olmasına rəsmən qadağa qoyulub. M. Axundov 94 yaşında dünyasını dəyişib.

1923-cü ildə Kino, Foto İşçiləri Həmkarlar İttifaqı yaradılıb. Ondan sonra kolxozlaşma, sənayeləşmə dövrü başlanıb. Fotoqrafiya sənəti də təbii olaraq bu yöndə inkişaf edib.

Mirnaib Həsənoğlu ömrünü foto sənətinə həsr etmiş həmkarlarının heç birini unutmur. Hamısını bir-bir sadalayıb, ruhlarını şad eləyir:

"1920-ci ildə AzərTAc dövlət agentliyi yarananda onun tərkibində "Azsoyuzfoto" təsis olub. Orada İldırım Cəfərov, bir də Fikri adlı fotoqraflar işləyiblər.

Müharibədən əvvəl kinostudiyada çalışan fotoqraf Mirfəzail Mirmövsumov cəbhəyə gedib qayıtmayıb. Əlimizdə onun özünün çəkdiyi portreti də var.

Müharibədən sonra Almaniyadan qənimət kimi gətirilən yeni aparatlar fotoqrafiyanın inkişafına təkan verib. O dövrdə bu gün də sıramızda olan fotoqraf Kamal Babayevin adı daha qabarıq ortaya çıxdı".

Mirnaib Həsənoğlu deyir ki, Kamal Babayev Azərbaycan dilində bir neçə tədris kitabı yazıb, arxivində Azərbaycanın korifey sənətkarlarının nadir fotoları var. 50 ilə yaxın Dövlət İncəsənət Muzeyinin fotoqrafı olub. Böyük arxivi var. "Fotoqraf Faiq Rəcəbli 60 il Azərbaycan idmanını çəkib. İki il öncə 86 yaşında dünyasını dəyişdi. Onun da arxivinin itib-batmaq təhlükəsi var.

Ötən əsrin 60-70-ci illərində Yaşar Xəlilov, Rafiq Tağıyev, Əhməd Qarağözov kimi fotoqraflar yetişdi. Həmin illərdə "Xəzər" foto studiyası yaradılmışdı. Əlbəttə, o dövrün fotoqrafları "əməkdar pambıqçı", "əməkdar maldar" şəkilləri də çəkirdilər. Daha çox Cahandar İbədovun bu tipli fotoları əlimizdədir".

Sovet dövləti dağılandan sonra fotoqrafiyanın təbliğində də bir boşluq yaranır. Az sonra, yəni 1993-cü ildə tanınmış kino operatoru

Rafiq Qəmbərov fotoqrafları bir yerdə toplaya bilər. Bunun nəticəsi olaraq 1995-ci ildə Nant müsabiqəsində ilk dəfə Azərbaycan fotoqrafiyasına həsr olunmuş sərgi keçirilir. Burada Azərbaycan fotoqraflarının çəkdiyi 100-dən artıq foto nümayiş etdirilir.

Və problem...

"Bizim Arxiv İdarəsində bədii fotoqrafiyaya aid nümunələr saxlanmır. Orda yalnız sənədli fotoqrafiya arxivi qorunur. Bədii foto arxivinin müəyyən bir hissəsi "Xəzər" studiyasında olub. O da bağlandıqdan sonra müəyyən bir hissənin xronologiyasını Sənan Ələsgərov saxlayır.

Fotoqraflar dünyasını dəyişir, amma arxivləri heç yerdə saxlanmır, məhv olub gedir. Çox vaxt ailələri də onların arxivini qorumağa maraqlı göstərmir. Bu səbəbdən "Foto Evi" yaratmaq üçün lazımı yerlərə müraciət olundu.

16-17 bəndlik nizamnamədə görə, cəyimiz işləri yazmışıq. Qarabağ müharibəsinin, 20 Yanvar faciəsinin foto arxivini toplamışıq.

Bizi narahat edən başqa bir məsələ Azərbaycanda fotoqrafiya təhsili verən müəssisənin, tədris vəsaitinin olmamasıdır. Bu ilin mart ayında Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə memorandum imzalamışıq. Ümid edirik, o sənəd bizə bəzi vacib problemlərin həllində yardımçı olacaqdır".

Qızılgül ABDİNOVA

və qabaqcıl adam da gətirdi. Onların içində bir neçə erməni fotoqrafın da Bakıya gəldiyi məlumdur.

Mirnaib Həsənoğlu: "O vaxtlar qayda beləymiş ki, fotoqraflar öz işlərini Parisə göndərirdi, medallar qazanmışlar. Sonra da o medalları çəkdiyələri fotonun arxasında pasportlarda göstərmişlər. Bu, bir keyfiyyət göstəricisi olmuş".

Rəsulzadənin şeklini kim çəkib?

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə memuarlarında yazır ki, Stalinlə həbsxanada yatanda bir azərbaycanlı fotoqraf onların şəkillərini lentə alıb. Onun kimliyi bəlli deyil.

Cəmil Əlibəyovun son yazısı

■ Bir parçasını sizə təqdim etdiyimiz yazı çox güman ki, Cəmil müəllimin son yazısıdır. Təxminən bir il qabaq dostu, yaşadı yazıçı Əlfi Qasimov barədə yazıb.

Xəstəlik ona heç yaramırdı. Xəstəxanaya düşəndə artıq yəqin eləmişdi ki, onu aman-sız bəla yaxalayıb. O zaman ürək tutmasından hələm-hələm yaxa qurtarmaq mümkün olmurdu. Dostumuzu yoluxmağa gedəndə sözü bir yerə qoyduq ki, sarıldığımızı ondan gizlədək...

Sənin kim olduğunu cavanlara çatdırmaq üçün əvvəlcə son görüşümüzü xatırlayıram.

Hə, palatanın qapısını açanda çöhrəməzdə sən ədə yaratdıq. Ürək xəstəsinə qadağan edilən iti hərəkətlə, heç bir xəstəliyim yoxdur iddiasıyla yataqdan qalxdın, həmişəki mehribanlıqla görüşdün.

Sonra da... Sonrası isə sehir, sirri-xuda təsiri oyatdı bizdə. Ulu Tanrı sənin şənəyşar həyatına dayağ üçün verdiyi xanımına buyurdun: "Qaraqız, zəhmət çək şöbədən analizlərin cavabını gətir. Qoy görsünlər ki, heç nəyim yoxdur, eləcə dostlarla tez-tez görüşmək üçün bura gəlmişəm", - dedin və ürək xəstəsi üçün həkim tövsiyələrinin əksinə olaraq yatağından çevik qalxdın, dolabçadan qəzetə bükülmüş bir badamlı şüşəsi çıxardın, gül-

gülə dedin: "Eşitdim gələcəksiniz, bacınızdən xəlvət tədarük gördüm - tünd Qarabağ badamlısıdır. Elə fərz edək ki, bu palata da İsa bulağıdır, vurun getsin, xoş gəlmisiniz!..."

Biz yaşadı idik - hər ikimiz 1927-ci ildə dünyaya gəlmişdik və həyatım üçün qənimət hesab etdiyim dostluğumuzun xəmiri Qarabağ sevgisi ilə yoğrulmuşdu.

Mənəvi əkizliyimiz isə bundan sonra yarandı.

Mətbuat və ədəbiyyat aləmində müəyyən çətinliklərlə rastlaşanda ya o mənə ağsaqqallıq edərdi, ya mən ona. Jurnalistikada oxşar tale yaşayırdıq. Eyni ildə Əlfinin də, mənim də ilk publisistik kitabımız nəşr olunmuşdu və istedadlı ədəbiyyatşünas Ağasəf Axundov "Əriməzin ətkələrində" və "İlk addım" adlı kitabçalarımız haqqında məqalə də yazmışdı...

Qərribə idi ki, eyni vaxtda Əlfi "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində, mən isə "Azərbaycan gəncləri" qəzetində məsul katib olduq. Qəzetlərin çap

Bir gün Əlfi mənə zəng vurdu. Fikirləşirdim ki, yəqin mənə qına-yacaq, çünki kinostudiyada məzuniyyət rejimimi dəyişmişdim, istirahətə qış aylarında - filmləri təhvil verəndən sonra gedirdim. Ənənəvi Şuşa səfərlərimiz təxirə düşmüşdü, yazıçıların Şüvəlandakı istirahət evindəki mütəmadi görüşlərimiz də davam etmirdi, ədəbiyyatla bağlı tədbirlərə də gedə bilmirdim.

Ancaq gözləntimə rəğmən, söhbət tamamilə başqa istiqamətdə oldu. Ciddi şəkildə dedi ki, bir kağız götür, "Azərənşər"ə sifariş yaz. Böyük Vətən müharibə-

günləri gecə saatlarında vaxt tapıb söhbətləşərdik - əqidə birliyimiz həmin o gecələrdən qidalanmışdı. Həmin qəzetlərin səhifələrindəki "Yaxşı yol" rubrikasında gənc qələm sahiblərinə xeyir-dua vermək də həmin gecələrdə qarşılıqlı fikir mübadiləsinin məhsulu idi. Həmin gənclərdən neçəsi sonradan Azərbaycanın tanınmış yazıçısı, şairi kimi şöhrət tapdı...

Əlfinin ədəbi irsi təzadlarla dolu cəmiyyətdə işıqlı yol axtaran gənclərə parlaq nümunə idi. Belə bir ümumi qənaət vardı ki, onun "Adilənin taleyi" romanı bütün cavanlar üçün bir mənaviyyət məcəlləsi, əxlaq kodeksidir. O zamanlar - 1959-cu ildə mən "Azərbaycan gəncləri" qəzetinə yenidən baş redaktor təyin olunmuşdum və əməkdaşlarımıza öz məramımı bildirəndə belə demişdim: "Adilənin taleyi"ni oxuyun, jurnalist davranışı barədə mənim deyə biləcəklərimdən də arığı orda yazılıb".

Ədəbiyyatın da düzgün axarı üçün Əlfi məsuliyyəti, Əlfi xeyirxahlığı ən doğru, ən danılmaz yoldur. Şəxsən özümə bağlı bir hadisəni danışmalı olacam.

Çox sevdiyim qəzet və televiziya həyatından uzaqlaşmışdım, "Azərbaycanfilm" kinostudiyasına direktor yollanmışdım mənə. Düzdür, bədi yaradıcılığımıza ara verməmişdim, "Mənim analı dünyam" romanlar silsiləsinə nəşriyyatlar çap edirdi. Ancaq özümü ədəbi mühitdən kənarlaşmış hiss edirdim.

sində qələbənin 40 illiyi ilə əlaqədar silsilə kitablar buraxmaq nəzərdə tutulub. Cəbhə həyatından kifayət qədər əsərlər var, amma "arxa cəbhənin" fəaliyyətindən heç nə yoxdur. Sən yazmalısən, - "Qayaların göz yaşı" povestinin ruhunda. Əlyazman iki-üç aya əlimizdə olmalıdır...

Mənim "Lal haraylar" kitabım Əlfinin bu xeyirxahlığıyla hasilə gəldi...

Neçə gündür, əzizim Əlfi, özümü toxdadıb xatirələrini yazmaq istəyirəm, bacarmıram. Elə ki xəstəhəl vəziyyətimdə son vida görüşümüz yadıma düşdü, ürəkləndim. Bu məqamda da sənin şənəyşar həyat tərzin düşüncələrimə hakim kəsilmişdi. Sən bütün mümkün və qeyri-mümkün anlarda bizlərə şən yaşamaq fəzilətini təlqin etmiş, torpağa, insanlara səxavətlə məhəbbət mübarəkliyi bəxş etmiş. Sən bənzərsiz insan idin, sağlığında bəlkə də qiymətdarlıq etməyə ehtiyac görməmişik. İndi isə qətiyyətlə deyirəm: Əlifdən yoxdur! Nə ünsiyyət baxımından, nə dəyanəti ilə, nə də öz xislətini yaşatmaq baxımından. Təzə nəsilləri qınamıram, onlar bu keyfiyyətləri kimlərdən əxz edə bilərlər ki? Heç biz yaşlılar da indi sən gördüyün adamlar deyilik, qaraqabaq, suclu, yad ölkənin adamları arasındaymışıq kimi qərrib əhval-ruhiyyəsiylə ömrü birtəhər başa vurmağa çalışırıq...

Bizləri qərriblikdə qoyub getsən də, sənin həyat və insan sevgini qoruyub saxlamağa çalışırıq. Yenə gözümlərimizin aynasında, ürəyimizin dərin guşusunda, işıqlı sifətin, ruh verən şirin zarafatların nəzərimizdədir. Sən bizimləsən!

rakurs

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Kədərli yubiley

Ötən həftə bənzərsiz insan və ziyalı, gözəl ədəbiyyatşünas Arif Əmrahoğlunun 60 yaşı tamam oldu. Təəsüf ki, yubileyini özü görə bilmədi, kəmfürsət ölüm onu bu yaşa azacıq qalmış yaxaladı...

Ariflə Bakı Dövlət Universitetində təxminən eyni vaxtda oxumuşuq, aramızda cəmi iki kurs fərq olub. Elə o vaxtdan hamımıza - yaxın ünsiyyətdə olduğu adamlara məlum idi ki, elm dalınca gedəcək. Onda nəzəriyyəçilik damarı güclüydü, oxuduqlarına kor-koranə yanaşmırdı, danışıqlarında, yazdıqlarında özündən mütləq nəşə olurdu.

Onun mütləqinə çoxları həsəd aparırdı, ən tapılmaz kitabları belə hansı yollasa əldə eləyib oxuması bəzən bizim üçün əməlli-başlı sirrə çevrilirdi.

Arif Əmrahoğlu barədə ilk dəfə az qala 30 il əvvəl yazmışam. Onda Elmlər Akademiyasının Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda işləyirdi, yenicə dissertasiya müdafiə eləyib filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdı. Həmin vaxt mənə elə gəlirdi bundan sonra elmdən-tədqiqatdan ayrılmayacaq, tezliklə doktorluq dissertasiyasını tamamlayacaq, professor seçiləcək, bəlkə daha uca mərtəbələrə qalxacaq. Arifin Allahdan gələn qabiliyyəti, nəzəri hazırlığı, işləmək gücü buna imkan verirdi.

O, sözün əbrını qorumağı bacarırdı. Ədəbiyyatda olduğu illərdə gözünü yumub sınıqlar, "lazımlı" adamlar haqqında qələm çalmaq. Halbuki tutduğu vəzifə də, əlindəki imkanlar da, maddi ehtiyacı da buna rəvac verirdi. Az yazdı, amma layiq bildiyi qələm sahiblərindən yazdı. Ortaya çıxardıqlarında səmimiyyəti, qəlbini işığı, erudisiyası açıq göründü. Vəzifəsinə basılıb yazdıqlarında belə Haqqı unutmadı.

Arif Əmrahoğlu başqa yolla getdi: milli münasibətlərlə məşğul oldu, çiyinlərinə ədəbi inzibətçilik yükü götürdü, dolanışqı qaçqınlarının arxasınca düşdü. Düzdü, ali məktəblərdə dərs deməyə də vaxt tapırdı, amma bütün gördüyü işlər onu özünü həsr etmək istədiyi sahədən - elmdən daha da uzaqlaşdırırdı. İnzibati işlə yaşamaq qaçqınları arasındakı qaçaqçada bir neçə monoqrafiya yazması, kitablar çapa hazırlaması adamda təəccüb doğurmaya bilmirdi.

Bilirdim ki, doktorluq dissertasiyasını çoxdan bitirib, hətta kitab şəklində də çap elətdirib. Amma müdafiə etmək ondan ötrü problemə çevrilmişdi: qapılar döymək, ağız açmaq ondan ötrü ağır idi, elə bu da həvəsini tamam soyutmuşdu.

Hər görüşəndə gözlərinin dərinliklərində qərribə kədər görürdüm. Ola bilsin, o kədər həyata məğlub olmağın əlamətiydi. Yaşam qaçqınlarının divara qışnadığı, inzibətçiliyin yorduğu, bir tərəfdən də xəstəliklərin amandan saldıdığı Arif Əmrahoğlu çox güman ki, görə bilmədiyi işlərin xiffətini çəkirdi. Etiraf elədiyi kimi, hər şeydən uzaqlaşmış yazı-pozuyla məşğul olmağa hazır idi, amma dolanışqı problemlərinin yazı-pozuyla çözülmədiyi vaxtda yolunu həyatın əbədi gerçəkliyi kəsirdi.

...Nədənsə mən Arif Əmrahoğlunu 60 yaşında təsəvvür eləyə bilmirəm. Deyəsən, yaddaşında da elə cavan, amma bir qədər kədərli və sınıq qalacaq...

Yazıçı, jurnalist Cəmil Əlibəyov oktyabrın 26-da dünyasını dəyişib

1927-ci ildə Füzuli rayonunun Dədəli kəndində anadan olan Cəmil Əlibəyov Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin şərqsünaslıq şöbəsini bitirib. "Azərbaycan gəncləri", "Kommunist" qəzetlərinin redaktoru, Radio və Televiziya Verilişləri Komitəsinin sədr müavini, "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının direktoru, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatının baş redaktoru və direktoru, "Yazıçı" nəşriyyatının, "Novruz", "Vahid" qəzetlərinin baş redaktoru olub, "Elm və həyat" nəşriyyatında təsisçi-direktor vəzifəsində çalışıb. Azərbaycan Jurnalistlər, Yazıçılar və Kinematografçılar İttifaqlarının üzvü olub. Povestlərin, pyeslərin, ssenarilərin, publisistika kitablarının müəllifidir.

Nərgiz CABBARLI

Uşaqlar üçün yazmaq çətindir, məsuliyyətlidir. Amma müasir ədəbiyyatımıza nəzər salanda əksər uşaq yazarlarının bunun əksini düşündüyü bəlihlənir. Əlimizdəki mətnlərin çoxu belə bir təəsürat yaradır. Sanki kiçik oxucuya yuxarıdan baxır, onu ciddi qəbul etmirlər. Uşaq ədəbiyyatı həm də bazar məhsulu kimi dəyərləndirildiyindən - artıq on il

dən çoxdur bu proses müşahidə olunur - belə görünür ki, onun alıcıya təqdimatı (nəşr görünüşü, rəssam işi, dizayn-tərtibat və sair) üzərində daha çox baş sındırırlar. Mətn keyfiyyəti isə arxa plana keçir.

Biz müstəqillik illərinin uşaq ədəbiyyatı, uşaq şeirləri haqqında danışmağa çalışacağıq. Məsələ elmi səviyyədə, yaradıcılıq təşkilatlarında, mətbuatda dəfələrlə müzakirə olunub. Hamı haqlı olaraq bu yaradıcılıq sahəsinin vacibliyini vurğulayır. Amma görək "müstəqillik illərinin uşaq şairi" dedikdə hansı müəlliflər yada düşür? Yenə də İlyas Tapdıq, yenə də Zəhid Xəlil, sonrakı nəsildən Ələmdar Quluzadə, Rafiq Yusifov, daha sonrakılardan Sevinc Nuruqızı... Aşağı sinif dərslərinə salınan bəzi "şairlər"dən heç danışmayacağıq da.

Bu siyahıya Qəşəm Nəcəfzadənin Yazıçılar Birliyində uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı hesabat xarakterli son məruzəsində sadələdiyi müxtəlif ədəbi nəsillərə aid imzaları da sala bilərik: Fikrət Sadıq, Nəriman Həsənzadə, Məmməd İsmayıl, Ayaz Vəfəli, Qərib Mehdi, Ələkbər Salahzadə, Qəşəm İsbəyli, Aləmzar Əlizadə, Əjdər Ol, Adil Cəmil, Murad Köhnəqala, Mələhət Yusifqızı, Gülarə Munis, Güləmail Murad, Gülnar İbrahimova, Sərvaz Hüseynov, Səlim Babullaoglu, Sevinc Pərvanə, Nərin Güllü, Faiq Balabəyli.

Təsəvvürlər qarışmasın deyə əvvəlcədən bildirək ki, siyahının uzunluğu mənzərənin qənaətbəxş olması deyil. Bu barədə detallı danışacağıq. O ki qaldı müstəqillik illəri uşaq şeirinin elmi səviyyədə qəbul olunan müəlliflərinə, iki mənbəyə - Füzuli Əsgərlinin "Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının mərhələli inkişafı" (Bakı, 2009) və Qara Namazovun "Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı" (Bakı, 2007) kitablarına müraciət edəcəyik.

Birinci müəllif müstəqillik illərinin uşaq şairləri kimi Qəşəm İsbəyli, Ələmdar Quluzadə, Rafiq Yusifovun yaradıcılığını təhlil edir. İkinci kitabda isə müəllif Teymur Elçin, Xanımmana Əlibəyli, İlyas Tapdıq, Məstən Günər, Məmməd Aslan, Zəhid Xəlilin adlarını sadələdiqdan sonra yazır: "Bu gün həmin şairlərin uşaq ədəbiyyatının inkişafında yeri görünür. Teymur Elçin dünyasını dəyişdi, Məstən Günər daha çox böyük üçün lirik şeirlər yazır, İlyas Tapdıq Türkiyəyə üz tutdu, Zəhid Xəlil nəsrə keçdi, Məmməd Aslan telesirkətə. Və beləcə, bu gözəl poeziya məclisi dağıldı".

Daha sonra ayrıca olaraq Gülnar İbrahimovanın həyat-yaradıcılığında bəhs edir. Biz də bu müəllifdən başladırıq. Səbəb yalnız onun tənqidçi diqqətinə çıxması deyil, həm də son dövrlər əldə etdiyi populyarlıqla bağlıdır. Nağıl müəllifi kimi tanınsa da, şeirlə yazılmış nağılları da var. Şairənin "Su pərisi və balıqçı" kitabından bir parça verək: *Deyirlər qədimdə bir dəniz varmış, Orda sehrli bir tayfa yaşarmış. Onlar yaribalıq, yarinsanmış, Başçıları bir ağıllı sultanmış.*

*Saçlarını dalğalarla darayan,
Gül üzünü dəniz suyunda yuyan,
Gözəllikdə günəşlə bəhsə duran
Sultanın var imiş gözəl bir qızı.*

*Bu gözəlin adı Su pərisiydi,
O, dənizin ən nadir incisiydi.
Qızın mavi, gözəl gözləri vardı,
Baxışları düz qəlbə sancılırdı.*

Mətnə süjetin nəzmlə çatdırılması cəhdi, görüldüyü kimi, fiaskoya uğrayıb. Ritmin, heca sayının, qafiyə sisteminin belə düzgün

Uşaqları oyuna salan şeirlər

qurulmadığı mətn bu sayaq "şair"lə verilməməliydi, çünki şeir ruhu, şeir texnikası, poetik yanaşma, poetik ovqat, obrazlı düşüncə tərzini müəllifə tamam yaddır. Sadəcə, müəyyən fikirləri sözlərlə qafiyələməyə çalışıb. Ümumiyyətlə, "şair" adlandırılması günah olan bu mətnə yanlış ifadələr, epitetlər yalnız dilə yox, uşağın təsəvvür və təxəyyül bacarığına da zərər vura bilər.

Füzuli Əsgərlinin təhlil etdiyi şairlər arasında Qəşəm İsbəylinin yaradıcılığı, xüsusilə "Ay külək, nə əsirsən" (2002) kitabına saldıdığı ilk və eyniadlı şeir nəzərdən keçirilir. Tədqiqatçının fikrinə: "Q.İsbəylinin uşaqlar üçün yazdığı şeirlərin rəvan, axıcı ahəngi, onların körpə ruhuna uyğun sadəliyi və təbiiliyi, şeirlərin anlaşılıq deyim tərzini onun üstün cəhətlərindəndir. "Ay külək, nə əsirsən" şeirində qeyd etdiyimiz bu poetik xüsusiyyətləri görmək mümkündür..."

Gəlin həmin mətnə baxaq:
*- Ay külək, nə əsirsən?
- Əsməsəm, olmaram mən.
- Olmağının xeyri var?
- Xeyri var ki, varam mən.
- Qışda nə xeyrin var, hə?
- Qışda yağış, qaram mən.
- Yazda bə?
- Ağacları oyadan nübaram mən.
- Yayda nədən, ay dəli?
- Yayıdamı... baharam mən.
- Payızda bəs?
- Payızda Aşib-daşan varam mən.
Bağca dolu xəzələm,
Budaq dolu baram mən.*

Şairin ümumi yaradıcılığı haqqında hansısa qənaət söyləmədən yalnız bu şeiri təhlil edək. İlk bənd (alim də elə bu bəndi misal götürür) güclü etiraz doğurmur. Mətnin ritminə, axıcılığına, dialoq şəklində olduğu üçün oynaqlığına, sadəliyinə sözümlə yox.

Amma "Yayda nədən, ay dəli? Yayıdamı... baharam mən" misrasının yalnız qafiyə xatirinə qələmə alındığı aşkar deyildir? Yaxud küləyin "qışda yağış, qar" ola bilməsi (yəni onları yağdırın buludları gətirə bilməsi) məntiqi "yazda ağacları oyadan nubar olması" düşüncəsinə bir əsas, bir özül verə bilmir. Çünki yazda ağacları oyada bilən külək onun nubarına - çiçəyinə ziyandır. Beləcə, məntiqi düşüncə ardıcılığı pozulub. Külək ağacların nubarına, fikir də şeirə çevrilməyib...

Qəşəm Nəcəfzadənin "Atlı qarışqanın nağılı"na diqqət edək:

*Altı atlı qarışqa
Bu yolları qarışdır.
Qara daşın altına
Altısı da yığışar.
Altı atlı qarışqa,
Altılarında atları.
Çapa-çapa gözərlər
Çəmən-çəmən otları.
Atlanarlar, düşərlər,
Daş altları, yurdları.
Gecə ayaqlarına
Bağlayarlar atları.*

Uşaq ədəbiyyatı ilə məşğul olan, bu sahədə tutarlı tənqidləri ilə yadda qalan Qəşəm Nəcəfzadənin oxşar yanlışlığa yol verməsi qərribə

görünür. Əvvəla, qarışdır" sözü "qarış-qarış gəzmək" anlamını vermir. Hətta "yeni söz yaratmışam" iddiası ortaya atılsa belə.

Altı atlı qarışqa haqqında bir təxəyyül mənzərəsi yaratması, şeirin yanılmac texnikası ilə işlənməsi onun ümumi havasına müsbət təsir göstərsə də, məsələn, "Çapa-çapa gözərlər Çəmən-çəmən otları" ifadəsinin maraqlı təəssüratı olsa da (halbuki bu ifadədə də qüsür tapmaq mümkündür), bu cür yanlışlıqlar mətnə ziyan vurur. Amma müəllifin:

*Ağac olmasa görün
Quşlar hara yığılar?
Əmi, kəsmə ağacı,
Axı quşlar yuxılar -*

kimi maraqlı və uğurlu bəndləri də var.

Başqa bir müəllifin - Sevinc Nuruqızının "Çərpələng" (2002) kitabını açıb "Alma ağacı" şeirində nəzər salaq:

*Kamran ərklə söylədi:
- Alma ağacı, salam!
Küskün ağac dilləndi:
- Yox halım salam alam.
Dünənki hərəkətin
Xətrinə bərk dəyibdi.
Dostumun xəyanəti
Bax, belimi əyibdi.
Hər gün bir şirin alma
Salırdım yerə özüm.
Götür ye, dostum Kamran,
Olurdu bu ilk sözüüm.
Sənsə döyüb tökmüsen
Dəymişimi, kalımı.
Hələ bir utanmırsan
Soruşursan halımı?*

Uşaq təfəkkürü, psixologiyası, dili baxımından ən maraqlı nümunələr bu müəllifin kitablarındadır. Onun şeirlərində oyun da var, məntiq də, öyrətmək çabası da.

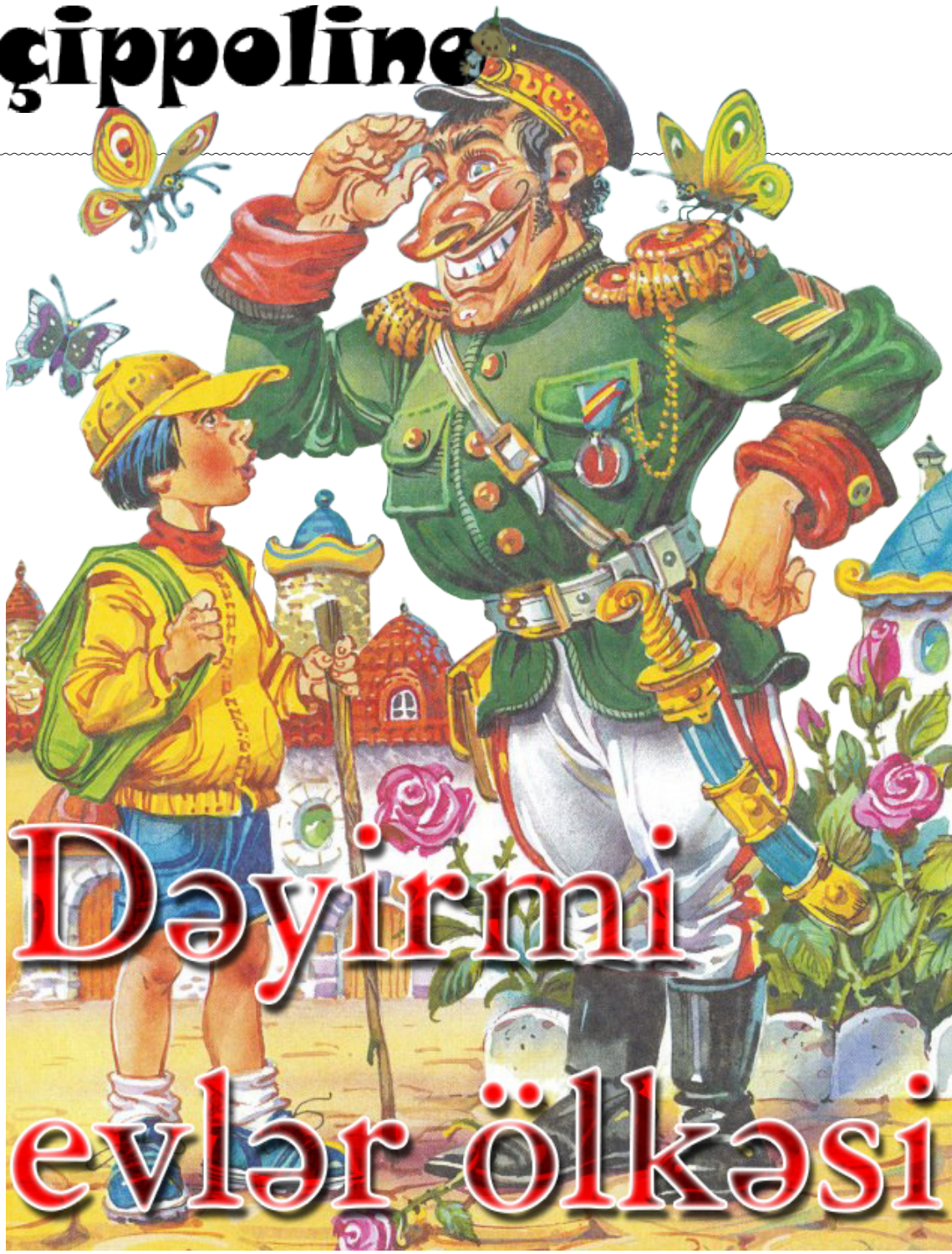
*Pəncərəmdə oturub
Qarğa eylədi qar-qar.
Həyatə çıxıb dedim:
- Doğru deyir, yağış qar.
Dedilər: - Axı qarğa
Yayda da "qar-qar" deyir.
Dedim: - Neyləsin yazıq
Onda da qar istəyir.*

Göründüyü kimi, şair uşağın öz dili, məntiqi oyunu, məsələlərə yanaşmada nümayiş etdirdiyi siltəq cavabları ilə mətni uğurlu nəticəyə gətirə bilir. Sadəcə, oynaq, yumoristik üslub şeirin ahəngi, ritmi ilə də səsləşir və onu tamamlayır. Onun "İlbiz" şeirinə baxaq:

*Evini küreyində
Gəzdirir əziz-əziz.
Bu ağır yükədən əsla
Baxın, yorulmur ilbiz.
O burma-burma evin
Bünövrəsi özüdür.
İlbiz deyir: - Evciyim
Evciklərin gözüdür.
Çəkirləm içinə
Həm soyuqda, həm qarda.
Evim dalımcə gəzir
Mən harda, o da orda.*

Təbiəti tanımaq, anlatmaq, müəyyən anlayışlar haqqında bilgi vermək də bu şairin mətnlərində əsas xüsusiyyət kimi götürülür. Hərçənd bəzən həmin şeirlərdə redaktə ehtiyacı da duyulur (məsələn, təqdim etdiyimiz birinci şeirdə "Götür ye, dostum Kamran, Olurdu bu ilk sözüüm" misrasındakı boşluq kimi). Bununla belə, yaratdığı təsvirlər maraqlı və orijinaldır.

Biz bir neçə şairin yaradıcılığına üz tutduq. Daha ətraflı təhlillərə bir qəzet səhifəsi çərçivəsində imkan yoxdur. Sonda Korney Çukovskinin hər bir uşaq yazarının əzbər bilməli olduğu bir neçə fikrini yada salmaq istərdik. Uşaq şeirində "hər misrada rəssam üçün material olmalıdır, çünki kiçik uşaqların təfəkkürü istisnasız olaraq obrazlıdır". Uşaq şeirində "obrazların dinamikliyi", "lirika", "ritmin dinamikliyi", "uyğun qafiyələnmə", "poetik nitqin musiqilliyi", "qafiyənin məna yüklü olması", "hər misranın öz həyatını yaşaması və ayrıca bir orqanizm olması", "şeirin həm də bir oyun təsiri bağışlaması", "şeirin həm də böyük üçün olması" və nəhayət, "bizi uşaqlara doğru deyil, uşaqları bizə uyğunlaşdırmaq məqsədi daşması" vacibdir.

Canni Rodari

Covannino yorulmaz bir səyahətçi idi. Çox gəzib dolanandan sonra bir də gördü ki, qərribə bir ölkəyə gəlib çıxıb. Bu ölkədəki evlərin hamısının tinləri dəyirmi idi, damlarının ucu isə başqa ölkələrdəki kimi qabağa çıxmamış, yuxarı qatlanmışdı. Küçə boyu təbii qızılğul bağçası uzanırdı. Covannino da o saat güllərin birini dərib pencəyinin yaxasına sancmaq istədi. O, güllü çox ehtiyatla dərməyə çalışırdı ki, tikanları əlinə batmasın. Amma gördü tikanlar adamın əlinə batmır, çünki heç birinin ucu iti deyildi, elə bil rezindəndi, adamın əlini qıdıqlayırdı. Covannino ucadan dedi:

– Lap möcüzədir!

Elə bu vaxt gül bağçasının arxasından gülməyə-gülməyə bir polis çıxdı.

– Siz yəqin bilmirsiniz ki, gül dərmək qadağandır? – deyə o soruşdu.

Covannino cavab verdi:

– Heç ağlıma gəlmədi. Doğrusu, bilməmişəm.

– Onda siz cərimənin yarısını ödəməlisiniz, – polis elə mehriban gülməsədi ki, adam onu Pinokkionu oyuncaqlar ölkəsinə apararı şirin dilli cırdanla dəyişik sala bilərdi. O, kitabçasını çıxarıb qəbz yazanda Covannino birdən gördü ki, polis ucu yonulmamış karanlaşla yazır!

Covannino qeyri-ixtiyari səsləndi: – Ay! Bağışlayın, siz qılıncınızı mənə göstərməzsiniz?

Polis dedi:

– Məmnuniyyətlə!

Qılıncın da nə ucu vardı, nə ovxarı!

Covannino soruşdu:

– Bu nə ölkədir belə?

Polis dedi:

– Evləri dəyirmi ölkədir.

O, bu sözləri elə mehribanlıqla dedi ki, onların hər birini böyük hərlə yazmaq lazım idi.

– Bəs siz mıxı necə vurursunuz?

– Bilirsinizmi, çoxdandır biz mıx işlətmirik. Onu yapışqanla əvəz eləyirik. İndi isə buyurun, mənə iki şillə vurun.

Covannino ağzını elə açdı ki, elə bil qalanı udacaqdı. O mızıldandı: – Yox, yox, məndən əl çəkin. Mən iş başında olan rəsmi şəxsi təhqir edib həbsxanaya düşə bilmərəm. Bir də ki, ona qalsa, şilləni mənə vurmaq lazımdır.

Polis onu mehribanca başa saldı:

– Yox, burda qayda belədir. Tam cərimə dörd, yarısı iki şillədir.

– Polisə vururlar?

– Polisə.

– Yox, bu, haqsızlıqdır! Bu, dəhşətdir!

– Tamamilə düzdür. Bu, haqsızlıqdır, dəhşətdir, – deyə polis təsdiqlədi.

– Bizim adamlar bu adətə nifrət bəsləyib, heç bir günahı olmayanlara şillə vurmağı dözülməz hesab edirlər. Ona görə də var gücləri ilə çalışırlar ki, qayda-qanunu pozmasınlar. İndi əgər siz mənə ikicə şillə vursanız, bundan sonra ehtiyatlı olarsınız.

– Yox, yox, mən sizə şillə vurmaq istəmirəm. Heç çırtma da vurmaq istəmirəm... Başınızı sığallaya bilərəm.

Polis dedi:

– Onda məcburam ki, mən sizi ölkəmizdən çıxaram.

Covannino heç nə deməyib evləri dəyirmi ölkədən çıxmalı oldu.

Amma hələ də arzulayırdı ki, ora qayıtsın, tinləri qəşəng dəyirmi evdə, dünyanın ən tərbiyəli adamları arasında heç olmasa bir az yaşasın.

Gülməçələr

– Ana, mənə bir manat ver.
– Neyləyirsən?
– Tində dayanıb qışqıran bir fağıra vermək istəyirəm.
Oğlunun mərhəmətli olmasına sevinən ana pulu verib soruşur:
– Bala, o nə qışqırır?
– Dondurma var! Dondurma var!

– Ana, olar gedim Samirlə oynayım?
– Yox, Samir pis oğlandır.
– Onda olar gedim Samiri döyüm?

Ana yeddi yaşlı oğluna deyir:
– Mələklər sənə balaca qardaş gətiriblər, baxmaq istəmirsən?
– Yox, mən mələklərə baxmaq istəyirəm.

– Ata, mənə dondurma al!
– Sənə dondurma olmaz, boğazın ağrıyır.
– Almasan, başlayacam sənə sual verməyə!

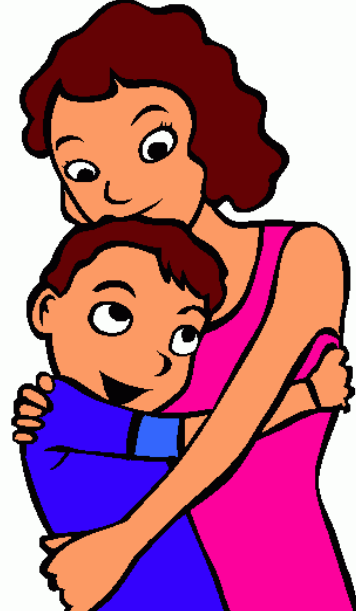
– Nənə, olar gedim gəzdim?
– Belə çirkli qulaqlarla?
– Yox, uşaqlarla.

Heyvanxanada şirin qəfəsinin yanında uşaq atasından soruşur:
– Ata, birdən şir qəfəsdən çıxıb səni yesə, mən evə hansı avtobusla gedim?

Ayza kal çiyələyi dərməyə icazə vermirlər. Bu vaxt o, balaca qurbağa görür, onu tutmaq istəyir.
Anası qışqırır:
– Lazım deyil, əl vurma!
– Niyə, bu da kaldı?

Aləmzar Əliqızı

Mən küsmüşəm

Mən küsmüşəm anamdan, o getmədi yanımdan. Yağır dümağ, dümağ qar, qoymadı yeyəm ondan.

Mən anamdan küsəntək çəkməm mənə dalaşdı. Bağımı çəkdim bərk-bərk, açılmadı, dolaşdı.

Donuma nə dedilər? – baxmır mənim sözümə; çalışıram nə qədər, geyilir tərs üzünə.

Mən küsmüşəm anamdan, qoy gedim yatım bir az. Qırmızı, güllü yorğan mənə küsməz, dalaşmaz.

Yorğanım, ört üstümü, yorğanım ört üstümü, ayağım açıq qalır, sən də məndən küsdünmü?

Gedim görüm anamı, danışırdım anamı. Qar yemək istəmirəm, mənə barışsın hamı.

Quzumun qotazı

Quzumun qoynunda ağ qotazı qoşadı. Elə zərif, qəşəngdir, ağ muncuğa oxşadı.

Bərk bitişib boynuna, əl ilə yoxlanmır o. Bacımın muncuğu tək açılıb-bağlanmır o.

Məni gördümü?

Oxuyub-oyunayırdı televizorda bacım. Qəşəng idi paltarı, sığallı idi saç.

Ekranın qabağında yaman sevincək idim. Görən məni gördümü, ona əl də elədim...

Göydən düşən qız

Hərdən nənəm deyir mənə: – Mənim balam göydən düşüb göy zənbillə. Tez baxıram mən zənbilə. Bizdə qəşəng, göy zənbil var. Kiçik bacım güclə sığar. Yəqin elə bacım boyda olanda mən, bu zənbillə düşdüm göydən.

Boyum uzanıb

Bir səhər gəzə-gəzə çıxdıq çiçəkli düzə. Sarı boyçiyəyini nənəm göstərdi bizə.

Söylədi: “Bu çiçəyin yaman gözəl ətri var. Hər kim dərib qoxlasa, onun boyu uzanar”.

Mən də dəstə bağladım, evimizdə saxladım. Boyum uzansın deyə axşam-səhər qoxladım.

Biləsiniz, belə yaxşı, ətirli çiçək olmaz. Axı deyəsən mənim boyum uzanıb bir az!

Ərik

Ərik, ərik, ay ərik, çiçəyini dərmərik. Dəstə bağlayıb, ya da yolub yelə vermərik.

Gözlərik dəyəndək, bar budaq əyəndək; şirələnib, yumşalıb, nənəm də yeyəndək.

Bakı küçələrində məşhur adamların xatirə lövhəsi ilə tez-tez rastlaşırıq. Həmin lövhələrin qarşısında dayanıb yazılanları oxuyanlar da az olmur. Təəssüf ki, bəzən zaman keçdikcə xatirə lövhələri unudulur, taleyin ümidinə buraxılır.

Bir neçə belə barelyefin qarşısında biz də ayaq saxladığımız.

Əvvəlcə xarici qonaqların, turistlərin ən çox axın etdiyi İçərişəhərə baş çəkdik. Qədim küçələrin birində dünya şöhrətli cazmen Vaqif Mustafazadənin xatirəsinə qoyulmuş barelyef gözəl əl işi kimi diqqəti cəlb edir. Vaqif Mustafazadə sanki əlini uzadaraq bizi evinə, öz dünyasına qonaq çağırır.

Ancaq barelyefin üstündəki sözlər - "Bu evdə caz-muğamın banisi, görkəmli bəstəkar və pianoçu Vaqif Mustafazadə yaşamışdır" yazısı hələ də latın qrafikasına dəyişdirilməyib.

Şəhər mədəniyyətinin, sənətin, xatirələrin qanunları bir yana, "Dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən, bütün reklam, məlumat lövhələri, tablolar, plakatlar Azərbaycan dilində – latın qrafikası ilə yazılmalıdır.

Görkəmli tarzən Mirzə Mənsur Mənsurova aid xatirə lövhəsi də kiritilə bilməyib.

İçərişəhərdən çıxıb "İstiqlaliyyət" prospektinə yönəldik. Heç demə, bolşeviklər hələ də burdaymış: Əliyevlər Qarayev, Mirzə Davud Hüseynov, Dadaş Bünyadzadə... Onların xatirə lövhəsindəki mətnlərin kiritilə bilməsi ilə yazılması bir yana, üstəlik, bu mətnlərdə hərf səhvləri də aydın nəzərə çarpır: "Mirzə"ni "Mirza", "Bünyadzadə"ni "Bun-yadzadə" kimi daşlara həkk eləyiblər. Tanınmış maarifçi Sultan Məcid Qənizadənin də xatirə lövhəsində ad səhv yazılıb.

"Azərbaycan" prospektində xalq şairi Mirvarid Dilbaziyə və general-leytenant Hüseyn Rəsulbəyova aid xatirə lövhələri latın qrafikası ilə yazılıb. Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyova aid lövhədən isə kiritilən hərfləri boylanır. Barelyefdə hərf səhvi də var: "evdə" sözü "evda" kimi yazılıb.

Böyük bəstəkarın xatirə lövhəsinin ümumi vəziyyəti də ürəkaçan deyil. Abidənin üstü çirkliydi. Həmin binada SSRİ xalq artisti Mərzəyev Davudovaya məxsus barelyefi də Azərbaycan dilində yazmaq nədənsə yaddan çıxıb.

Qarşılaşdığımız bəzi barelyeflər yaxşı vəziyyətdə olsa da, bəzən ehtiyac duyulan, kiritilən lövhələrə daha çox rast gəldik. Aktyor Süleyman Tağızadənin, görkəmli riyaziyyatçı İbrahim İbrahimovun, akademik Abbasqulu Abbaszadənin xatirəsinə həsr olunmuş barelyeflərin qonaqbəxş vəziyyətini də qeyd etməyi özümüzdə borc bilir.

Qərribə burasıdır ki, Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda uzun illər mübarizə aparmış, Azərbaycan dilinin təmizlənməsi, qorunması işinə böyük töhfələr vermiş xalq şairinin şəhid oğlunun - Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Təbriz Xəlil Rza oğlu Xəlilbəylinin xatirəsinə həsr olunmuş barelyefin yazısı da kiritilə bilməyib.

Məsələ ilə bağlı Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə əlaqə saxladığımız. Nazirliyin mətbuat xidmətinin rəhbəri İntiqam Hüseynovun cavabını aldıq kimi təqdim edirik: "Barelyeflər sifariş olunur, bizim nazirlik onların hazırlanmasına və müvafiq yerlərdə qoyulmasına nəzarət edir. Onların sonrakı taleyi, təmiri, təmizlənməsi bizim yox, icra orqanlarının səlahiyyətlərinə daxildir".

İntiqam Hüseynov kiritilən qrafikası ilə olan xatirə lövhələrinin dəyişdirilib-dəyişdirilməyəcəyi məsələsinə də aydınlıq gətirdi: "Xatirə lövhələrini dəyişdirməyimizə səbəbi odur ki, biz onları tarixi abidə kimi qoruyub-saxlayırıq".

Rövşən DANYERİ

Xatirələrdən silinməyən Kiril

ELAN

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi bədii tərcümə əməyinin dəyərləndirilməsi, tərcümə sahəsinin inkişafının stimullaşdırılması məqsədi ilə "Dəf(i)nə yarpağı" adlı Bədii Tərcümə Mükafatı təsis edib. Müsəbiqənin 2 ildən bir keçirilməsi nəzərdə tutulur. Tərcümə əsərlərinin qəbul müddəti bu ilin oktyabr ayının 24-dən dekabr ayının 20-sinə qədər müəyyən edilir. Qaliblərin adı 2015-ci ilin mart ayının sonlarında keçiriləcək mükafatlandırma mərasimində elan olunacaq.

* Müsəbiqəyə nəsr və poeziya üzrə Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş əsərlər qəbul edilir.

* Müsəbiqəyə təqdim edilən əsərlərin həcmi aşağıdakı qaydada müəyyən edilir:

nəsr əsərləri – 20.000 işarəyə qədər

poeziya nümunələri – 100 misrəyə qədər

* Hər nominasiya üzrə mükafat bir müəllifə və bir əsərə təqdim edilə bilər.

* Bir şəxs mükafata bir nominasiya üzrə yalnız bir əsər təqdim edə bilər.

* Müsəbiqədə iştirak edən namizədlər üçün yaş məhdudiyyəti yoxdur.

Müsəbiqəyə təqdim üçün zəruri olan sənədlər:

a) Tərcümə edilmiş əsər elektron poçtla göndərilmiş, çap olunmuş şəkildə 5 nüsxə;

b) Şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti;

e) Müsəbiqə iştirakçısının əlaqə nömrəsi;

ç) Tərcüməçinin digər işlərinin siyahısı (mənbəyi göstərməklə);

d) Tərcümə əsərləri elektron (press@aztc.gov.az ünvanına) və kağız formatında təqdim edilə bilər.

Qeyd: Göndərilən nüsxədə əsərin Azərbaycan dilinə hansı dildən çevrildiyinin qeyd edilməsi zəruridir;

Müsəbiqə şərtlərinə əməl olunmadan təqdim edilən əsərlər müsəbiqədə iştirak etmir.

Əsərlər AZTM-in Mətbuat və nəşr məsələləri üzrə müşavirliyi tərəfindən qəbul edilir.

Mükafat fondu:

Tərcümə edilən nəsr əsərləri üçün:

I yer – 3000 (üç min) manat

II yer – 2000 (iki min) manat

III yer – 1000 (min) manat

Həvəsləndirici mükafat: 500 (beş yüz) manat

Tərcümə edilən poeziya nümunələri üçün:

I yer – 3000 (üç min) manat

II yer – 2000 (iki min) manat

III yer – 1000 (min) manat

Həvəsləndirici mükafat: 500 (beş yüz) manat

Müsəbiqənin gedişatı barədə:

Qəbul edilən əsərlər nömrələnmiş qaydada (imzasız) ekspertlərə verilir, ikinci mərhələyə – 20-liyə çıxan əsərlər Mükafat Komissiyasına təqdim edilir.

Qalib əsərlərin seçimi iki mərhələ üzrə aparılır. Birinci mərhələdə seçilmiş 20-likdən 10-luq seçilir. İkinci mərhələdə qaliblər müəyyən edilir. Əsərlər 5-dən 10-a qədər olan bal sistemi ilə qiymətləndirilir.

Ekspertlərin və Mükafat Komissiyası üzvlərinin adları mükafatlandırma mərasimində qədar gizli saxlanılır.

Mükafat diplom və pul təltifindən ibarətdir.

Ünvan: Ə.Topçubaşov 74

Email: press@aztc.gov.az

Telefon: 595-10-42

Mob: (050) 263-02-95

